

Asioimistulkin termityö

Maria Tuomi
Tampereen yliopisto
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö
Käännöstiede (saksa)
Pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2014

Tampereen yliopisto
Käännöstiede (saksa)
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

TUOMI, MARIA: Asioimistulkin termityö

Pro gradu -tutkielma, 65 sivua + liitteet (3 sivua) + saksankielinen lyhennelmä (14 sivua)
Huhtikuu 2014

Tutkielman tavoite on selvittää, millaista termityötä asioimistulkki tekee työssään. Aihetta taustoittaa kysymys siitä, mitä tulkki voi erikoisaloilla tulkatessaan tehdä kuullessaan vieraan termin. Tulkin työhön kuuluu hyvä valmistautuminen, mutta siitäkin huolimatta vieras termi voi kesken tulkkauksen tulla yllättäen eteen. Tarkastelen sitä, voiko tulkki ennakoida termeihin liittyviä ongelmatilanteita valmistautumisessaan jotenkin sekä millaisia käytännöllisiä ratkaisutapoja voi olla itse tulkkaustilanteessa. Valmistautumisessa kiinnostavaa on se, onko tulkilla erityinen termityötapo vai onko termityö intuitiivista.

Tulkin käytännön termityön selvittämiseksi haastattelin kuutta asioimis- ja/tai konferenssitulkkiä, joista osalla on alan koulutus, osalla muu korkeakoulututkinto. Löytääkseni erityispiirteitä nimenomaan asioimistulkin termityön luonteesta haastattelin myös konferenssitulkin työtä tekeviä. Tämä antoi mahdollisuuden vertailuun tulkkauslajien välillä. Koska asioimis- ja konferenssitulkkiä saaman valmistautumismateriaalin määrä ja muoto on yleensä hyvin erilainen, halusin myös aineiston avulla testata, onko tulkkauslajilla merkitystä termityöhön tulkkaustoimeksiannon eri vaiheissa.

Terminologiaoppiin perustuva termityö tarkoittaa käsitejärjestelmiin pohjautuvia sanastoja. Aineistoni perusteella voidaan sanoa, ettei asioimistulkki tee termityötä samassa laajuudessa kuin terminologiaopin mukaan sanastoilla ymmärretään. Tulkin termityö on erilaista. Se on kontekstisidonnaista ja toisinaan hyvinkin spontaania. Kontekstisidonnaisuudesta johtuen tulkin vastine- ja termiratkaisut saattavat tiedostetustikin olla myös erilaisia vakiintuneisiin termeihin verrattuna, sillä huomioon on erikoisakielen lisäksi otettava myös dialogitilanteessa tulkattavien henkilöiden käyttämä kieli sekä tilanteen spontaanisuus. Kaikille tulkkauksen aikana esiin tuleville termeille ei kohdekulttuurissa välttämättä ole vastinetta. Tällaisessakin tilanteessa tulkin on kuitenkin kyettävä nopeaan ongelmanratkaisuun. Systemaattista sanastotyötä merkittävämpää haastatteluaineistoni asioimistulkeille tuntui valmistautumisessa olevan temaattinen ymmärtäminen sekä tilannetaju. Haastattelutilanteissa sekä tutkimuskirjallisuuden avulla selvisi, että kokonaisuuden ymmärtäminen auttaa tulkkiä myös yksityiskohtien eli esimerkiksi termien muistamisessa.

Asioimistulkin käytännönläheisen sekä usein spontaanin termityön luonteesta johtuen tulkeille hyödyllisiä ovat muun muassa terminmuodostuksen perustaidot, joita voidaan soveltaa nopeita ratkaisuja vaativissa tilanteissa. Tulevat tulkit on koulutettava hallitsemaan myös tekniset työvälineet hyvin, sillä kyseisiä apuvälineitä voidaan hyödyntää yhä enenevässä määrin.

Avainsanat: asioimistulkin termityö, termityö tulkkaustoimeksiannon eri vaiheissa, tulkin valmistautumismallit

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
1.1	Tutkimuksen taustaa	1
1.2	Aikaisempi tutkimus	2
1.3	Tutkimusaineisto ja -metodi	3
1.4	Tutkielman rakenne	3
2	ASIOIMISTULKKAUS	4
2.1	Katsaus tulkkauslajiin	4
2.2	Katsaus termityöhön	5
3	TULKKAUSTOIMEKSIANNON NELJÄ VAIHETTA	11
3.1	Ennen tulkkausta	11
3.2	Juuri ennen tulkkausta	11
3.3	Tulkkaustilanne	11
3.4	Tulkkauksen jälkeen	12
4	VAIHTOEHTOISET MALLIT ASIOIMISTULKIN TERMITYÖHÖN	13
4.1	Kutzin malli	13
4.1.1	Temaattinen valmistautuminen	13
4.1.2	Kielellinen valmistautuminen	14
4.1.3	Translatorinen valmistautuminen	15
4.2	Willin malli	15
4.2.1	Konseptisidonnainen termianalyysi	16
4.2.2	Keskenään identtisten tietojärjestelmien muodostaminen molemmilla työkielillä	18
4.2.3	Tietojärjestelmien käyttökelpoisuuden arviointi ja täydentäminen tulkkauksen jälkeen	20
5	AINEISTO JA METODI	22
5.1	Metodin valinta – puolistrukturoitu teemahaastattelu	22
5.2	Haastateltavien valinta	23

5.3	Haastattelujen toteutus	24
6	TULOKSET	28
6.1	Tulkin termityön piirteet toimeksiannon eri vaiheissa	29
6.1.1	Valmistautumisvaihe	29
6.1.2	Juuri ennen tulkkausta	30
6.1.3	Tulkaustilanne	31
6.1.4	Toimeksiannon jälkeen	33
6.1.5	Tulkin termityö pitkällä aikavälillä	33
6.2	Termityön toistuvat osatekijät kaikissa toimeksiannon vaiheissa	34
6.2.1	Tematiikka valmistautumisessa	35
6.2.2	Tulkin termityön käytäntöjä	39
6.2.2.1	Painotus tematiikassa ja ydintermeissä	39
6.2.2.2	Keinotekoiset vastineet	40
6.2.2.3	Vuorovaikutus ja tarkentavat kysymykset	43
6.2.2.4	Kiertoilmaukset	44
6.2.2.5	Korjaamisen mahdollisuus tulkkauksen edetessä	45
6.2.2.6	Muiden kielten vaikutus	45
6.2.2.7	Tulkattaville tutut termit	46
6.2.2.8	Yläkäsitteen käyttö	46
6.2.2.9	Termityön tekniset apuvälineet	47
6.2.2.10	Termityö tulkkauksen jälkeen	48
6.2.3	Konteksti termityössä	48
6.2.4	Asioimistulkin termityö	51
6.3	Yhteenveto	53
6.3.1	Analyysin keskeisimmät tulokset	54
6.3.1.1	Tulkattavan aiheen ymmärtäminen	54
6.3.1.2	Vuorovaikutus ja tulkkauksympäristö	54
6.3.1.3	Dialogitilanteen persoonalliset puhujat	55
6.3.1.4	Puhutun kielen spontaanisuus	55
6.3.1.5	Tekniset apuvälineet	56
6.3.2	Johtopäätökset	56

7	LOPUKSI	59
	LÄHTEET	60
	LIITTEET	66
	Liite 1 Haastattelurunko	66
	Liite 2 Kysymysten funktio	68

DEUTSCHE KURZFASSUNG

1 JOHDANTO

1.1 TUTKIMUKSEN TAUSTAA

Tutkielmani aihe lähti liikkeelle siitä, että omissa tulkkausharjoituksissani minulta on puuttunut riittävä määrä konkreettisia ongelmanratkaisukeinoja vaikeiden tai täysin vieraiden sanojen esiintyessä kesken tulkkauksen. Muutamissa arkielämän pienissä tulkkaustilanteissa olen aiheesta riippuen joutunut enemmän tai vähemmän pohtimaan sitä, miten suoriudun yllättävän sanan aiheuttamasta vähintäänkin hetkellisestä neuvottomuudesta. Mitä teen, jotta pääsen sujuvasti eteenpäin ja vieläpä siten, että välitän oikean informaation?

Ammattitulkkiarkei tarkoittaa tulkkausta erikoisaloilla, mikä taas puolestaan tarkoittaa sitä, että tulkit kohtaavat suurella todennäköisyydellä erikoisalojen termejä. Koska erikoisaloihin nähden tulkit itse on maallikko, kaikki erikoisalatermit eivät voi olla tulkille ennestään tuttuja. Tulkin ammattiin kuuluu tietenkin oikeus valmistautua tulkkaustoimeksiantoon, mistä huolimatta yllättäviä tilanteita voi termien suhteen tulla eteen. Vai voiko? Voisiko yllätykset välttää? Entä millaista valmistautumisen pitäisi sitten olla, jotta myös yllättävien termien tullessa vastaan kesken tulkkauksen viestintä ei häiriinny? Näitä kysymyksiä halusin esittää tulkin ammattia harjoittaville ja selvittää heidän valmistautumiskäytäntöjään nimenomaan termityö huomioiden. Termien käyttö lukeutuu Willin (2009, 1) ja Gilen (2009, 130) mukaan tulkin viestinnän tarkkuuteen, asiantuntevuuteen sekä laatuun. Laatu Willin (2009, 1) mukaan onkin asia, johon suhtaudutaan nykyään yhä vaativammin ja vaativammin kaikilla aloilla.

Erikoisalojen asiantuntijat käyttävät viestinnässään erikoisalatermejä, joilla on oma tarkka sisältönsä (Fantinuoli 2011, 46). Jotta osapuolet voisivat tarkalleen ymmärtää, mistä asiasta puhutaan ja näin kommunikoida sujuvasti keskenään, voisi olettaa olevan tarpeellista, että erikoisalatermit olisivat määritelmiseen tuttuja kaikille keskusteleville osapuolille. Jos keskustelijat ovat erikielisiä, toisin sanoen heidän välillään on kielimuuri, jonka ylittämiseen tarvitaan molempia kieliä taitava tulkit, on myös tulkin kiinnitettävä huomiota termeihin.

1.2 AIKAISEMPI TUTKIMUS

Oikeutuksen tutkimuskysymykselleni selvittää asioimistulkin termityötä antaa käyttämäni tutkimuskirjallisuus, jonka perusteella aihetta ei ole tutkittu. Terminologian teoria, jota työssäni sivuan, ei näytä tarkastelevan termityötä tulkin näkökulmasta. Tulkit voivat hyödyntää terminologisia sanastoja, mutta terminologinen sanastotyö ei vaikuta vastaavan tulkin termityön luonnetta. Tulkkauksen tutkimuksessakaan asioimistulkin termityöhön ei ole kiinnitetty perusteellista huomiota. Simultaanitulkauksen termikäytännöistä on olemassa jonkin verran tietoa, asioimistulkin termityön luonteesta ja ratkaisumahdollisuuksista tämän hetkisen tietoni mukaan sen sijaan ei. Myöskään pro gradu -tutkielmia tulkin termityöstä ei ole olemassa, vaikka tulkauksen eri puolia muuten onkin tutkittu. Tulkin termityöstä on löytynyt mainintoja, mutta se ei ole ollut tutkimuskysymyksessä keskeisellä sijalla.

Nimenomaan tulkkien työtä ajatellen termityöhön ei erikoisaloilla simultaanitulkkina toimineen Willin (2009, 1) mukaan ole tähän mennessä ollut selkeää tukea. Tutkielmassani yhtenä lähdekirjallisuutena käyttämäni – niin ikään tulkauksen alan asiantuntija – Kutz (2010) liittyy tulkin valmistautumiseen osan, joka käsittelee tulkin termityötä. Hän ei kuitenkaan ole painottanut tulkkaustilanteessa toteutuvia termityön käytäntöjä. Tulkkausta opettava ja tutkiva sekä itse myös tulkkina toimiva Vik-Tuovinen (2003, 2006) on tutkinut tulkkausta ammattimaisuuden eri tasoilla, jolloin hän tutkimuksessaan tuo osittain esiin myös tulkin termityön konkreettisia ratkaisuja. Koska hän ei ole keskittynyt asioimistulkkaukseen, tutkielmalleni löytyy paikka.

Tulkin valmistautumisesta yleisemmällä tasolla pro gradu -tutkielman on kirjoittanut Ala-Antti (2003), tulkin ammatin edellyttämistä tiedoista ja taidoista Leinonen (2013) sekä tulkin puhetekniikasta Salminen (2013). Lisäksi erityisesti asioimistulkin työtä tulkkien itsensä sekä sosiaalityöntekijän näkökulmasta ovat tutkineet Troger (2007) ja Liu (2009). Oman tutkielmani tarkastelun kohteeksi valitsen myös edellä mainittuihin verrattuna jälleen uuden näkökulman, yhden osa-alueen tulkin työstä: asioimistulkin tekemän termityön. Asioimistulkin termityön kartoittamista puoltavat myös Skachkovan (2013) pro gradu -tutkielman kautta tehdyt päätelmät. Skachkovan (mts. ix–x) pro gradu -tutkielman mukaan asioimistulkit itse kaipaavat muun muassa lisää terminologista taitoa sekä muiden ominaisuuksien ohella sen merkityksen nostivat esille myös asioimistulkkausta tarvitsevat asiakkaat.

Näistä teoreettisista lähtökohdista käsin esitän kysymyksen, miten asioimistulkit käytännössä suhtautuvat termeihin ja millaista termityötä he työssään todellisuudessa tarvitsevat ja tekevät.

1.3 TUTKIMUSAINEISTO JA -METODI

Kvalitatiivisen tutkielmani tutkimusaineisto käsittää kuuden tulkin haastattelut. Tulkeista osa on kouluttautunut tulkin ammattiin, osa ei. Osa tulkaa sekä asioimis- että konferenssitulkkina, osa pelkästään asioimistulkkina tai pelkästään konferenssitulkkina. Tutkimusongelmaani vastatakseni olen valinnut tutkimusmetodikseni haastatella kyseisiä tulkkeja, myös tarkoituksella heidän erilaisen taustojensa ja erikoistumisalojensa tähden. Erilaisuus antaa mahdollisuuden vertailuun eri tulkityyppien ja tulkkauslajien välillä. Perustelen aineiston ja metodin valintaa lisää luvussa 5.

Tutkielmani kvalitatiivista luonnetta perustelee mahdollisuus ymmärtää ja kuvata asioimistulkin termityön luonnetta sen ohella, että tavoitteena on löytää konkreettisia ratkaisuehdotuksia termiongelmien ratkaisemiseksi ennen tulkkausta ja tulkkauksen aikana.

1.4 TUTKIELMAN RAKENNE

Johdannossa esittelen tutkielmani aiheen, taustan, tavoitteet ja metodin. Toisessa luvussa tuon esiin lyhyesti, millaisessa kontekstissa termityötä käsittelen. Konteksti on tutkielmassani tutkimuskirjallisuuden valintaa ohjaava tekijä. Kolmannessa luvussa käsittelen tulkkaustoimeksiannon eri perusvaiheita, jotka luovat rakenteen myös tapaani vastata tutkimuskysymykseeni. Neljännessä luvussa esittelen kahta tutkielmani teoreettista työvälinettä, joiden pohjalta olen muodostanut haastattelukysymykset ja luonut näin lähestymistavan tulkkien termityöhön. Viides luku on aineisto- ja metodiluku. Metodiluvussa kerron, millaisella tutkimusmetodilla olen pyrkinyt vastaamaan tutkimusongelmaani. Samassa luvussa esittelen myös aineistoni sekä pohdin tutkielmani empiirisen osan toteutusta. Kuudennessa luvussa analysoin tulokset sekä nostan tulosten pohjalta syvempään tarkasteluun neljä erillistä teemaa, jotka liittyvät läheisesti tutkimusongelmani kontekstiin. Kyseisessä luvussa pohdin lisäksi sitä, mitkä tuloksista olivat tutkimusongelmani kannalta keskeisimmät sekä millaisia johtopäätöksiä näiden pohjalta voisi luoda. Viimeinen luku pitää sisällään pohdintaa tutkielman annista, arvion tutkielman onnistumisesta sekä millaisen jatkotutkimuksen tutkielman jälkeen voisi tehdä.

2 ASIOIMISTULKKAUS

2.1 KATSAUS TULKKAUSLAJIIN

Tulkkausta tapahtuu eri muodoissa. Kaikilla muodoilla on omat erityispiirteensä ja tapahtumapaikansa. Tämän tutkielman tarkempaan tarkasteluun ja empiirisen osan vertailupohjaksi valitsen asioimistulkkauksen. Asioimistulkkauspalvelua saattavat haluta joskus jopa pidempään maassa asuneet ulkomaalaiset. Mäntynen (2013, 111) toteaa artikkelissaan nimittäin:

Etenkin erikoissairaanhoidon tulkkauksessa on se kiinnostava piirre, että tulkkien asiakkaina voi olla varsin sujuvasti suomea puhuvia, jo pitkään maassamme asuneita ihmisiä, jotka monimutkaisten, elintärkeiden asioiden ja terminologian äärellä kuitenkin tarvitsevat tulkkausta. Aikuisiällä opittu suomen kielen taito saattaa myös heikentyä tai hävitä tyystin, kun muisti heikkenee ikääntyessä. [sic]

Itse tulkkeina toimineet sekä tulkkausta tai tulkkauksen alaan kuuluvista aihepiireistä opettaneet Hietanen (2002, 288–289), Leinonen (2002, 294) ja Mäntynen (2013, 107–108) määrittelevät asioimistulkkauksen hyvin toisiaan vastaavasti: Suomessa tapahtuvalla asioimistulkkauksella tarkoitetaan suomalaisen viranomaisen ja muuta kuin suomea tai ruotsia puhuvan Suomessa asuvan ulkomaalaisen välisen asioimistilanteen tulkkausta. Yleistäen ajateltuna asioimistulkkaus tapahtuu kunkin maan viranomaisen ja kyseisen maan virallisiin kieliin nähden vieraskielisen asiakkaan välillä. Asioimistulkkaus ei ole vain ulkomaalaista asiakasta varten vaan myös viranomaista varten, sillä molemmat tarvitsevat tulkkausta voidakseen hoitaa oman asiansa (Mäntynen 2013, 108). Viranomaisilla tässä yhteydessä tarkoitetaan monien erilaisten toimintakenttien edustajia, kuten sosiaalityöntekijöitä, etuuskäsittelijöitä, terveydenhuoltoalan henkilöstöä, opettajia sekä poliisia ja oikeuslaitoksen edustajia. Asioimistulkin on perehdyttävä erilaisiin käytäntöihin kyseisillä toimialoilla sekä hallittava molemmilla työkielillään asianmukainen sanasto. Asioimistulkin työssä tarvitaan erityisosaamista myös tulkin ammattiroolin sisäistämisen, hyvän tilannetajun sekä neuvottelutaidon suhteen, sillä hänellä ei ole apunaan tulkkitiimiä, kuten konferenssitulkeilla vaan hän toimii tehtävässään yksin. (Mts. 107.) Kutz (2010, 55) tuo asioimistulkkauksen määrittelyyn mukaan inhimillisyyden, ikään kuin maahanmuuttajan rinnalla olemisen tulkkauksen kautta, kun hän kulkee erilaisten valtiollisten ja yhteiskunnallisten instanssien läpi: ”Es ist eine dolmetschende Begleitung für Migranten auf ihren Wegen durch staatliche und gesellschaftliche Instanzen: Wege zur Polizei,

Ausländerbehörde, Arbeitsagentur, zum Arzt, Vermieter, Sozialamt, ins Krankenhaus usw.” (Kutz 2010, 55). Asioimistulkki on lähellä ihmistä. Tästä huolimatta tulkki pitää kiinni työnsä rajoista.

Vuoren (2013, 136) tulkeille tekemän haastattelun mukaan asioimistulkin tärkein tehtävä tulkattavassa keskustelussa on viestintää helpottavan turvallisen ilmapiirin ylläpitäminen. Kyseisen haastattelun pohjalta saadun tiedon mukaan tärkein tavoite asioimistulkin työssä on saada aikaan sellainen ilmapiiri, jossa osapuolet eivät välitä vain faktoja vaan voivat hyvässä ilmapiirissä tuoda esiin myös omat ajatuksensa ja tunteensa. ”Jos tämä puoli jätetään tulkkauksesta pois, viesti ei mene perille.” (Mts. 136.) Ilmapiirin luomisen tärkeyttä nimenomaan asioimistulkkaustilanteessa voidaan perustella myös sillä, mitä Hertog (2010, 49) artikkelissaan tuo esille. Konferenssitulkkaukseen verrattuna asioimistulkkaustilanteen institutionaaliset puitteet ovat erilaiset: asioimistilanne voi olla herkkä, henkilökohtainen, joskus kivuliaita aiheita käsittelevä tai suuria tunteita herättävä (mts. 49). Tästä näkökulmasta asiaa tarkasteltuna on hyvin ymmärrettävää, että Vuoren (2013, 136) haastattelema tulkki piti ilmapiirin luomista asioimistulkin tärkeimpänä tehtävänä myös oikean sisällön välittymisen kannalta. Vaikka viitataan tässä yhden tulkin näkemykseen, pidän näkökulmaa erittäin merkittävänä viestin välittymisen kannalta.

Vaikka tulkki yleisesti – ainakin käänöstieteellisestä näkökulmasta – nähdään neutraalina toimijana, simultaanikopissa tulkaavaan konferenssitulkkiin verrattuna asioimistulkilla on eri tavalla mahdollisuus vaikuttaa tulkattavan tilanteen ilmapiiriin, sillä asioimistulkki toimii läheisessä yhteydessä tulkattaviin osapuoliin, jotka yhdessä muodostavat tulkkaustilanteen. Tulkin on syytä tietoisesti varautua ilmapiiriin vaikuttamisen tarpeellisuuteen myös omalta osaltaan, sillä asioimistulkkaustilanteet tapahtuvat kulttuuristen, poliittisten ja ideologisten kehysten sisällä. (Hertog 2013, 51.)

2.2 KATSAUS TERMITYÖHÖN

Termityötä voi tarkastella erilaisista näkökulmista ja erilaisissa työympäristöissä. On olemassa terminologeja, kääntäjiä ja tulkkeja, jotka ovat tekemisissä termien kanssa. Terminologit luovat sanastoja, joiden yksi tarkoitus on yhtenäistää ja normittaa kielenkäyttöä (Nuopponen 1999, 92; Sanastokeskus TSK ry (e.p.)). Tulkit taas ovat lähellä kielenkäytön variaatioita erilaisissa konteksteissa.

Mitä useammalla erikoisalalla tulkki tulkkaa, sitä laajemmin hänellä on tietoa eri erikoisaloilta. Tiedot ovat kuitenkin pintapuoliset ja jäsenitelemättömät verrattuna esimerkiksi terminologin tai kääntäjän tietoihin, sillä yksityiskohtaisiin tietoihin perehtymiseen ei välttämättä ole paljon aikaa toimeksiantojen välillä. Etenkin asioimistulkki saattaa tulkata useilla erikoisaloilla. (Gile 2009, 148).

Terminologien ja kääntäjien termityöympäristö sekä ajankäyttö ovat erilaiset tulkin termityöhön verrattuna. Terminologit ja kääntäjät voivat etsiä sopivaa termiä käsittekaavioihin tai käännöksiin rauhassa siihen verrattuna, että tulkki saattaa joutua ratkaisemaan termiongelman kesken tulkkaustilanteen tietynlaisessa aikapaineessa (Gile 2009, 148). Toimeksiantojen kiireellisyydestä riippuen on mahdollista, että terminologit ja kääntäjät niin ikään tekevät termiratkaisunsa käännöksiin nopeasti, mutta tulkkauksen aikana tapahtuviin valintoihin verrattuna tilanne on kuitenkin erilainen: kirjoitetun kielen ongelmanratkaisutilanteissa harkinnalle on puhutun kielen spontaaneja tilanteita enemmän aikaa. Terminologi tai kääntäjä voi päättää aikataulunsa itsenäisesti, kun taas tulkki tulkatessaan on keskellä elävää tilannetta, jossa myös muut tilanteeseen osallistuvat vaikuttavat hänen aikatauluunsa ja luovat tahdin vastineongelman ratkaisemiseksi.

Edellä mainittujen lähtökohtien vuoksi olen etsinyt tutkimuskirjallisuutta nimenomaan tulkkien termityötä silmällä pitäen. Will (2009) on luonut termityöpohjaisen valmistautumismallin erityisesti konferenssitulkeille. Kutz (2010) taas käsittelee tulkin termityötä tematiikkaa painottavasta valmistautumisnäkökulmasta, mutta nimenomaan tulkkien termityö on kuitenkin läsnä hänen tulkki- en tietoja ja taitoja käsittelevässä teoksessaan. Sen sijaan olen päätenyt siihen, että Wüsterin (1985) uraa uurtavat terminologiset opit koskettavat enemmän terminologien ja jossain määrin soveltuvammin myös kääntäjien termityötilanteita kuin tulkkien eivätkä ole yhtä suoraan sovellettavissa tulkin termityöhön. Wüsterin (mts. 4) opin mukaan esimerkiksi termien kirjallinen muoto on tärkeämpi kuin ääntäminen, joka taas liittyy puhuttuun kieleen. Esimerkiksi tästä syystä en ole pyrkinyt käyttämään Wüsterin (1985) näkemyksiä pohjana tutkielmani teoreettiselle viitekehyskelle, sillä puhuttu kieli eroaa kirjoitetusta kielestä. Normatiiviset kielenkäytön ohjeet eivät aina toteudu luonnollisissa puheviestintätilanteissa. Soveltuvin osin olen hyödyntänyt myös Wüsterin (1985) ajatuksia, kun olen tarkastellut asioimistulkin termityön luonnetta verrattuna terminogian käsitykseen termityöstä. Tutkielmani on kuitenkin tulkkauksen tutkimusta, vaikka sivuankin terminologiaa, sillä tulkin termityön luonne on toisenlainen kuin terminologien termityö.

Eri ammattiryhmästä riippuen termityöstä puhuttaessa ei aina tarkoiteta samaa asiaa. Seppälä (2008, 13) kuvailee sanastotyön erilaisuuteen vaikuttavia tekijöitä seuraavasti:

Sanastotyön luonteeseen vaikuttavia tekijöitä tarkastelemalla voidaan selvittää eri sanastotyön muotojen olennaiset piirteet ja erot muihin työmuotoihin verrattuna. Tällaisia tekijöitä ovat mielestäni ainakin sanaston käyttötarkoitus, sanaston rajaus, termien käsittelytapa, käsitteiden kuvaustapa ja kuvauksen tarkkuus sekä käsitteisiin ja termeihin liittyvän tiedon esitysmuoto.

Merkittävin ero terminologian ja tulkkauksen aloilla termistä puhuttaessa on mahdollisesti termin yksiyksisyysihanteen sekä kontekstisidonnaisuuden välinen problematiikka. Vaikka lähtökohtainen pohjateoria termien (esimerkiksi mikä termi on) itsensä suhteen olisi sama, termityön käytännöt terminologian ja tulkkauksen tieteenaloilla eroavat toisistaan. Yksiyksisyysihanne tarkoittaa sitä, että sama yksittäinen termi sopisi käytettäväksi kaikissa konteksteissa, jolloin myös synonymia ja homonymia olisivat poissuljettuja (ISO 704 2000, 24; Sandrini 2012, 9). Koska tulkkauksessa on kyse luonnollisista puheviestintätilanteista, termivalinnoissa on otettava huomioon kulloinenkin konteksti ja sen viestinnälliset tarpeet.

Strömman (1995, 44) on tutkimuksessaan saanut selville, että myös ympärillä käytetty kieli vaikuttaa kieliympäristössä puhuviin äidinkieleltään erikielisiin puhujiin ja heidän ilmaisuihinsa: "Inom många områden samarbetar i dag forskare och experter över språkgränserna och detta ger utslag i deras fackslang, t.ex. så att engelska termer ofta används muntligt även om samtalet inte sker på engelska. Detta är inte ett nytt fenomen i europeisk historia utan snarare regel." (mp.). Vaikka yrityksen työntekijät olisivat lähes kokonaan esimerkiksi ruotsinkielisiä mutta asiakaskunta suomenkielistä, vaikuttaa suomenkielinen asiakaskunta kuitenkin myös ruotsinkielisten työntekijöiden kielenkäyttöön tuoden siihen mahdollisesti myös suomenkielisiä yleiskielen sanoja tai jopa termejä. (Mts. 42–46.) Kuvitteellisesti omassa pääkieliparissani (suomi-saksa) tämä voisi tulla eteen esimerkiksi tilanteessa, jossa tarkoitus olisi tulkata saksankielistä neuvottelua yrityksessä, jonka asiakkaista suuri osa on ranskankielisiä. Tällöin saksankieliset työntekijät saattaisivat keskenään käyttää myös joitakin ranskankielisiä nimityksiä tuotteille, joita ranskankieliset usein tilaavat. Toinen vaihtoehto voisi samassa ympäristössä olla se, että osa työntekijöistä on ranskankielisiä, jolloin myös saksaa äidinkielenään puhuvat olisivat omaksuneet käyttöönsä joitakin ranskankielisiä ilmaisuja käsitteille, jotka ovat usein esillä yrityksen toiminnassa. Saksaa äidinkielenään puhuvat hallitsevat usein myös ranskaa, jolloin heille saksan ja ranskan vaikutus toisiinsa voisi olla verrattavissa siihen, miten suomi ja ruotsi voivat vaikuttaa toisiinsa. Edellä mainitut esimerkit kuvaavat puhutun

kielen moninaisuutta sekä erikoisalojen sisällä käytettyjä erikoisalaslangeja, joita niiden puhujat keskenään ymmärtävät, mutta joihin ei ehkä koskaan pelkkien sanastojen avulla voida päästä, sillä kyse on etupäässä puhutusta kielestä. Myös Vehmas-Lehto (2010, 361) toteaa, ettei jo olemassa olevista sanakirjoista tai termipankeista välttämättä löydy kaikkea tarvittavaa tietoa. Samaan viittaa myös Nida (2001, 30):

Many people also believe that dictionaries are the final authority and depository of all the words of a language. There are, however, some words that never get into a dictionary, for example, short-lived adolescent slang and rapidly evolving technical terms of science. In fact, by the time a dictionary is compiled and published it is almost always at least twenty-five years out of date, especially in the listing of idioms.

Terminologiaoppiin lukeutuva sosioterminologia vaikuttaisi pyrkimyksiltään lähestyvän tutkielmani aihetta perinteistä terminologiaa paremmin, sillä sen tarkoitus on yhdistää terminologia yhteiskunnassa vallitsevaan todelliseen kielenkäyttöön (Myking 2000, 94–95). Pihkalan (2001, 7) mukaan sosioterminologian tarkoitus ei ole muodostaa omaa tieteenhaaraansa, vaan ”saada kaikki terminologinen teoria ja käytäntö tunnustamaan ja ottamaan huomioon kielen sosiaaliset aspektit kognitiivisten lisäksi.” Vaikuttaisi siltä, että sosioterminologia katsoo kielen käyttöä perinteistä terminologiaa laajemmin ja siinä mielessä ainakin ajatuksen tasolla tulkkaukseen soveltuvammin. Sosioterminologinen suuntaus onkin saanut alkunsa siitä syystä, etteivät käytännön terminografit löytäneet perinteisestä terminologiaopista ratkaisuja työssään kohtaamiinsa ongelmiin (Pihkala 2001, 6; Sanastokeskus TSK ry 2001). Sanastokeskus TSK:n entinen terminologi, nykyinen TSK:n hallituksen jäsen Kalliokuusi (2000, 15) on sitä mieltä, että terminologeilta odotetaan kontekstidonnaisen tiedon huomioimista sanastoissa. Myös Temmerman (2000, 21) sanoo, ettei perinteinen terminologia ota huomioon termien käyttötilannetta: ”Traditional Terminology does not have a theory of communication. The way terms originate in texts and are discussed in texts is not given any consideration.” (mp.). Toisaalta sosioterminologiakaan, vaikka se liittyisikin perinteistä terminologiaa kiinteämmin käytännön viestintään, ei saavuta sitä spontaanin termityön tasoa, jossa asioimistulkki työssään ainakin osittain aina toimii. Tutkimusongelmani liittyy nimenomaan siihen, miten termiongelma voi selvitä aikapaineessa yllättävissä tilanteissa kesken tulkkauksen. Tämä tarkastelunäkökulma ei tule kääntäjän eikä terminologin toimenkuvassa esiin.

Asioimistulkin termityöstä puhuttaessa avaan hieman sitä, mitä termillä ylipäänsä tarkoitetaan eli minkä kaltaisia yksikköjä tulkki käsittelee termityöstä puhuttaessa. Termit ovat tarkkaa informaatiota sisältäviä erikoisalakielenkäyttöön kuuluvia tietoyksiköitä (Fantinuoli 2011, 46; Will 2009, 1).

Fritzin (2006, 49) mukaan niitä ei mielellään niiden kiinteän merkityksen vuoksi voi edes ilmaista toisin, toisin sanoen kiertoilmauksin. Täysin toisenlaistakin ajattelua on olemassa termien standardoinnista sekä ehdottomasta ilmaisutavasta. Garcia de Quesadan (2011, 227) esittämän käännetyn sitaatin [alkuperäinen artikkeli¹ espanjaksi] mukaan nimittäin tulkille annettu vapaus ilmaista termin sisältö ilman tarkkaa muotoa vapauttaa ja rikastuttaa tulkin ajattelua. Liian tarkat ohjeet termien ilmaisutapaan nähden saavat tulkit kyseisen tutkijan mukaan toimimaan liian rutiinimaisesti, mikä vielä edesauttaisi virheiden syntyä. Hänen mukaansa sanat ovat eläviä ja liikkeessä.

Termejä on erilaisia: termi voi olla ulkonäöltään yksittäinen sana (saaste), yhdyssana (tietokonevirus), sanaliitto (sijainnin seuranta) ja myös lyhenne (EKG) (Suonuuti 2006, 32). Tulkin työstä puhuttaessa mainittakoon, että lyhenteiden käsitteleminen tulkkaustilanteessa tosin on tulkille epäedullista: aikaa vievää, mieltä kuormittavaa sekä riskialtista, sillä niiden merkitys ei viime hetkellä käsiin saaduista puheista välttämättä heti muistu mieleen tai ne eivät ole lainkaan tunnistettavia. Jos kyseessä on valmis puhe, sen kirjoittajan ei pitäisi käyttää tulkille annettavassa tekstissä lyhenteitä. (Kutz 2010, 308.) ”Sanastossa termit ovat yleensä yksikkömuotoisia substantiiveja, mutta termit voivat olla myös monikkomuotoisia substantiiveja (nettokuoletukset), verbejä (linkittää), adjektiiveja (ympäristöä säästävä) tai adverbeja (ylävirtaan).” (Suonuuti 2006, 32). ISO 704 -standardin mukaan termin pitää olla alan asiantuntijoiden hyväksymä (eli kun termi on tunnistettu ja määritelty) ja käytössä (esiintyy sanastossa). Ideaalitilanne terminologisen standardin mukaan olisi se, että yksi termi viittaisi yhteen käsitteeseen ja yksi käsite olisi vastaavasti ilmaistu yhdellä termillä. Kyseisiä ilmiöitä kutsutaan monosemiaksi ja mononymiaksi eli yksiyksisyydeksi. (ISO 704 2000, 24–25.)

Yksiyksisyyshanteesta huolimatta tosiasia termeistä puhuttaessa on se, että ne eivät aina ole yksiselitteisiä ja vaativat vaikeaselkoisuutensa vuoksi analyysiä Willin (2009, 58) mukaan. Kun tulkki uuteen toimeksiantoon valmistautuessaan lukee tekstejä tulkkauksen aiheesta, hän tutustuu samalla myös – osittain tai täysin – vieraisiin termeihin. Myös tulkkauksen aikana tulkki kuulee itselleen uusia termejä. Ensi näkemältä tai kuulemalta hän olettaa termien koskettavan mahdollisesti

---

¹ García Meseguer, A. 2004. “¿Es recomendable la normalización terminológica?” In González, L., Hernández, P. (toim.), 77-88.

jotakin tiettyä erikoisalaa, mutta pelkät mielleyhtymät eivät johda pätevääkään tulkkia välttämättä aina oikeisiin päätelmiin. Homonymiasta puhutaan, kun eri termit keskenään ovat joko foneettisesti tai kirjoitetussa muodossa lähellä toisiaan, mutta joilla on kuitenkin eri määritelmä. Synonymiasta on kyse silloin, kun useampi erilainen termi saa saman määritelmän. (ISO 704 2000, 24–25.)

Termit edustavat kielen sisäisiä tekijöitä, tematiikka edustaa kielen ulkoisia. Kielen sisäisiin tekijöihin luetaan kieleen itseensä kuuluvat seikat, esimerkiksi sanat ja kielen rakenne. Kielen ulkoisia tekijöitä ovat kulttuuri, tapa toimia tietyssä tilanteessa tietyssä kulttuurissa sekä tulkattavaan aihepiiriin ja tilanteeseen liittyvä ydintieto. (Gile 2009 81, 83, 133.) Molemmat – kieli ja käyttöympäristö – tarvitsevat toisiaan: pelkkä kieli ilman käyttöympäristöä jää irralliseksi kokonaisuudekseen muusta maailmasta, eikä ajatusten eikä tiedon siirtoa useinkaan voi olla ilman kielellistä vuorovaikutusta. Koska tulkin käyttämät erikoisatermit liittyvät aina johonkin kontekstiin ja sisältävät yksityiskohtaista erikoisalatietoa, ne edustavat samalla myös kielen ulkoisia tekijöitä. Kielen sisäisten ja ulkoisten tekijöiden liittyminen toisiinsa tulee esille sekä tutkimuskirjallisuudessa että haastattelujen tulkkien puheenvuoroissa ja sitä kutsutaan kontekstisidonnaisuudeksi. Täältä pohjalta asioimistulkin termityöstä puhuttaessa on perusteltua saada näkökulmaa tulkkien suhtautumisesta kokonaisuudessaan myös erikoisalatietoon. Luvussa 6.2.1 tuon havainnollistetummin esille, miten merkittävä rooli tematiikalla on asioimistulkin termityössä.

3 TULKKAUSTOIMEKSIANNON NELJÄ VAIHETTA

Tulkki hankkii edessä olevaa tulkkaustehtävää varten tietoa ennen toimeksiantoa (*Advance preparation*), viime minuuteilla (*Last-minute preparation*) ja tulkkauksen aikana (*In-conference knowledge acquisition*) (Gile 2009, 144–146). Tulkkauksen jälkeen tulkki käy halutessaan läpi tulkkaussuorituksensa sekä tekee tarvittavia toimenpiteitä jatkoa ajatellen. Tämä tulkkauksen jälkeinen työvaihe tulee esille Willin (2009, 108–110) luomassa termityömallissa, joka antaa yhden vaihtoehtoisen tavan käydä läpi toteutuneen tulkkaussuorituksen. (Mts. 108–110.)

3.1 ENNEN TULKKAUSTA

Toimeksiannon saatuaan tulkki pyytää toimeksiantajalta kaikki mahdolliset saatavilla olevat tarpeelliset tiedot, jotka liittyvät tulevaan tulkattavaan tilanteeseen. Tällaisia tietoja ovat etukäteistiedot tulevasta tilanteesta (esimerkiksi osallistujat), käsiteltävä aihe sekä kaikenlainen kirjallinen materiaali toimeksiannon sisällöstä (esimerkiksi asiointin lomakkeet tai konferenssipuheet). (Gile 2009, 145.)

3.2 JUURI ENNEN TULKKAUSTA

Tulkin viime hetken valmistautumiseen luetaan tiedot, joita tulkki ei ole voinut saada ennen tulkkaustilannetta, mutta jotka hänelle tuodaan tai hän pyytäessään saa vasta juuri ennen tilanteen alkamista. Tällaisia tietoja ovat esimerkiksi tiedot, joita tulkattavat osapuolet eivät turvallisuussyistä ole halunneet lähettää etukäteen kenellekään tai he eivät ole tiedneet tulkkien tarpeista tai he ovat halunneet valmistella sanomisiaan loppuun saakka. Jos tulkille avautuu mahdollisuus esittää kysymyksiä tulkattavasta aiheesta ja esimerkiksi termeistä, se tapahtuu usein juuri ennen tulkkauksen alkua. Tällöin on tärkeää osata esittää täsmällisiä kysymyksiä. (Gile 2009, 145; Vik-Tuovinen 2003, 7–8.)

3.3 TULKKAUSTILANNE

Myös tulkkauksen aikana tulkki saa paljon uutta tietoa. Tulkkaustilanteessa käsittelyyn saattaa tulla asioita tai papereita, joita tulkilla ei ole ollut ennen tulkkaustilanteen alkua. Uutta tietoa tulee

esille myös siten, että osapuolet puhuvat muutakin kuin sitä, mitä tulkin saamassa kirjallisessa materiaalissa on lukenut tai mikä toimeksiannon viralliseksi teemaksi on annettu. Uutta tietoa tulkki saa myös mahdollisilla tauoilla keskusteluista. (Gile 2009, 145; Vik-Tuovinen 2003, 7–8.)

3.4 TULKKAUKSEN JÄLKEEN

Tulkkauksen jälkeisellä työvaiheella tarkoitetaan sitä, että tulkki arvioi valmistautumisensa onnistumista, muodostamiensa tietojärjestelmien hyödyllisyyttä toteutuneessa tulkkauksitilanteessa sekä tarvittaessa täydentää tietojärjestelmiään uusilla tiedoilla tulevaa saman aihepiirin toimeksiantoa ajatellen. (Will 2009, 108.)

4 VAIHTOEHTOISET MALLIT ASIOIMISTULKIN TERMITYÖHÖN

Tutkielmani tieteelliseen viitekehykseen kuuluvat sellaiset teorit, joissa termityö on läsnä osana tulkin valmistautumista ja tulkkaustilanteita. Käsittelen erityisesti kahta haastattelukysymysteni muodostamiseen vaikuttanutta tulkin valmistautumiseen liittyvää teoriaa, joihin tarkoitukseni on haastatteluiden jälkeen myös verrata saamiani vastauksia tulkin termityöstä.

4.1 KUTZIN MALLI

Kutzin (2010, 300–306) valmistautumismallissa painotus ei ole tietynlaisessa tavassa käsitellä toimeksiannon aihepiiriä ja kielellistä ilmaisua, mutta hän korostaa kuitenkin tulkin temaattisen valmistautumisen merkitystä sekä antaa ehdotuksen tietyn muotoisen sanaston luomiseen.

4.1.1 TEMAATTINEN VALMISTAUTUMINEN

Temaattisella valmistautumisella tarkoitetaan tulkattavaan aihepiiriin tutustumista ja sen sisäistämistä niin, että tulkkauksesta on mahdollista suoriutua. Kutz (2010, 300–302) ei anna tarkkaa mallia, miten ja missä järjestyksessä tietoa tulkkausta varten pitäisi hakea, mutta hän puhuu tähtikuvion mallisesta tiedonhausta (”sternenweise”). Tämä tarkoittaa sitä, että tähtikuvioon rinnastettuna ikään kuin tähden ytimeistä edetään laajemmalle, mutta kuten tähden sakaroillakin on päätepisteensä, myös tiedonhaualla on rajansa ja se päättyy jossain vaiheessa. Kuten tähdellä kuviona on useampi sakara, myös tiedonhaku saman aiheen sisällä sisältää muutaman eri osa-alueen, joihin tulkin kannattaa perehtyä. (Mts. 300–302.)

Aihepiiriin tutustumisessa Kutz (2010, 300–301) lähtee liikkeelle tutusta tiedosta edeten siitä laajemmalle: tulkille uuteen tietoon. Käytännössä tämä voi tapahtua niin, että tulkki etsii tulevasta tulkkausaiheesta tietoa ensin hakusanalla sopivasta tietolähteestä ja etenee kyseisen hakusanan avulla löydettyjen tulosten suuntaan laajentaen tietojaan yksityiskohtaisimmiksi, kunnes uskoo saavuttaneensa riittävän tiedon määrän. Riittäviin tietoihin Kutzin (mts. 302) mukaan kuuluvat ajankohtaiset tiedot alalla. Tällaisia ovat tärkeimmät tendenssit ja ongelmat alalla eli se, mistä alalla sillä hetkellä puhutaan, millaisia julkaisuja on olemassa ja miksi. Tärkeitä kartoitettavia näkökohtia Kutzin (2010, 300–301) valmistautumismallissa ovat myös käytetyn näkökulman löytäminen toimeksiannon aiheeseen sekä se, miten tulkattava aihe sijoittuu kyseisen erikoisalan koko kent-

tään. Vaikka Kutz (2010, 300) ei anna tarkkaa mallia tiedonhauille, hän kuitenkin asettaa sille edellä mainittuja tavoitteita ja rajoja. Rajoilla tarkoitan sitä, ettei Kutz (mts. 300—303) valmistautumistavan vapaudesta huolimatta tarjoa mallia, jossa tietoa haetaan umpimähkään kaikesta mahdollisesta, vaan hän tarjoaa mainitut suuntaviivat tiedonhauille toimeksiantoa varten.

Kutzin (2010, 303) mukaan tärkeää valmistautumisvaiheessa on hankkia tietoa myös valmiiden puheiden (konferenssitulkkauksessa) ulkopuolelta tai – tutkielmassani käsiteltävään asioimistulkkaukseen sovellettuna – valmiiksi saatujen materiaalien tai pelkän toimeksiantajatiedon ulkopuolelta. Tällainen valmistautuminen syventää ymmärrystä käsiteltävästä aiheesta ja antaa tulkille sekä taitoa että varmuutta selvittää myös yllättävistä sivujuonteista. Valmiiden puheiden tai muiden materiaalien läpikäymistäkään Kutz (mts. 303) ei poissulje vaan sanoo, että niiden hyöty on siinä, että ne ovat jonkun toisen ihmisen valmiiksi ajattelemia ja jäsentämiä. Tiedot niissä ovat siksi systemaattisia ja omaksuttavia (mts. 303).

Koska tulkki on työssään tekemisissä monien eri erikoisalojen ja aihealueiden kanssa, on hänen valmistauduttava mahdollisimman yksityiskohtaisesti ja tarkasti, koska vain sitä kautta laadukas tulkkaus on mahdollista. Laajasta ymmärryksen tarpeesta huolimatta tulkilta ei voida kuitenkaan vaatia aivan samaa tiedon tasoa kuin esimerkiksi lääkäriltä oman alansa asiantuntijana. (Kutz 2010, 303.)

4.1.2 KIELELLINEN VALMISTAUTUMINEN

Kielellinen valmistautuminen seuraa temaattista valmistautumista tai tapahtuu kokemuksen karttuessa myös temaattisen valmistautumisen ohella. Kutz (2010, 303) kuvaa kielellistä valmistautumista tulkin temaattisen valmistautumisen kielellisleksikaaliseksi tuotteeksi: *”Hat der Dolmetscher einmal Thematik und Hintergründe erfasst, so muss er sich sprachlich auf seinen Einsatz vorbereiten. Die sprachliche Vorbereitung, anfangs meist in der Muttersprache des Dolmetschers, ist gewissermassen das sprachlich-lexikalische Produkt der thematischen Vorbereitung.”* (mp.). Tulkki selvittää, miten hänen etsimäänsä temaattista tietoa ilmaistaan termein. Sopivien termien etsiminen edessä olevaa viestintätilannetta varten liittyy tässä vaiheessa vielä lähtökieleen. Tulkki etsii lähtökielisiä termejä, ei vielä kohdekielisiä vastineita. Merkityksellistä tulkkauksen kannalta on huomioida myös sellaiset erilaiset termit tai ilmaisut, joita ei löydy sanakirjoista. Eri puhujat saattavat käyttää erilaisia ilmaisuja erilaisista puhetavoista johtuen. (Kutz 2010, 303—305.)

4.1.3 TRANSLATORINEN VALMISTAUTUMINEN

Lähtökielisten ilmaisujen selvittämisen jälkeen tulkki valmistautuu translatorisesti eli etsii vastineita lähtökielisille termeille. Hyödyllisiksi apuvälineiksi vastineiden löytämisessä Kutz (2010, 306) tarjoaa rinnakkaistekstit, erikoisalojen tietosanakirjat ja sanakirjat, lehdet, kirjallisuuden molemmilla kielillä sekä internetin. (Mts. 306.)

Sanaston tekemiseenkin Kutz (2010, 304–305) antaa tilaa tulkin omalle luovuudelle mutta suosittelee sanaston tekemistä kuitenkin semanttisella periaatteella eli siten, että se on myös tilanteita selittävä, ei vain vastine-vastine -sanasto. Sanasto hänen teoriansa mukaan tuo parhaassa tapauksessa esiin tulkittavan tilanteen toiminnot, niiden merkitykset sekä kielelliset ilmaisutavat. Kutzin (mts. 304) laatimassa esimerkkisanastossa on kolme palstaa. Ensimmäisessä ovat lähtökielen termit (esimerkiksi jokin käytäntö oikeussalissa oikeudenkäynnin aikana), toisessa ovat termin määritelmät (mitä toimenpide tarkoittaa ja pitää sisällään) sekä kolmannessa termin kohdekieliset vastineet. (Mts. 304–305.) Tällaisen sanaston tekemisessä näyttää tulevan selkeästi esille termien yhteys kontekstiin, tapahtumaympäristöön. Lisäksi sanasto ottaa huomioon vastineiden määritelmät ja ainakin jollakin tavalla myös niiden suhteet. Sanastojen esitysmuoto näyttää olevan vapaasti tulkin päätettävissä.

4.2 WILLIN MALLI

Willin (2009, 111–120) termityömalli on kehitetty erityisesti konferenssitulkeille, mutta koska se esittelee yhdenlaisen mahdollisuuden tehdä kontekstisidonnaista termityötä sekä luoda sitä kautta samalla temaattisia tietojärjestelmiä tulkkaus kontekstin ymmärtämiseksi, selvitän kyseisen mallin mahdollista toteutumista asioimistulkin valmistautumisessa erikoisalatulkkauksiin tai mallin osittaisia hyödyntämismahdollisuuksia asioimistulkin termityötä ajatellen. Willin (mts. 42) mukaan mallin pohjana on Gerzymisch-Arbogastin² [1996] ajatus ja malli termien kontekstisidonnaisuudesta. Gerzymisch-Arbogast erottelee toisaalta perinteistä terminologiaa vastaavan yksiyksisyysihan-

---

² Gerzymisch-Arbogast, Heidrun (1996): *Termini im Kontext. Verfahren zur Erschließung und Übersetzung der textspezifischen Bedeutung von fachlichen Ausdrücken*. Tübingen: Narr.

teen sekä sen, että vaihtelua kontekstin mukaan voi olla. Willin (2009, 43) tulkkausorientoituneessa termityömallissa ei kuitenkaan ensisijaisesti painoteta sitä, miten yhteneväisiä yksittäisissä tilanteissa ja teksteissä esiintyvät termit ovat erikoisalan virallisten termien kanssa, vaan että tilanteiden termit olisivat ylipäänsä yhdistettävissä johonkin asiakokonaisuuteen, erikoisalaan, ja näin olisivat tulkin ymmärrettävissä. Willin (mts. 43) mukaan termit edustavat tulkille ennen kaikkea kielellistä tietoa. Willin (mts. 111–120) malli lähtee liikkeelle valmiista teksteistä ja niiden sisältämisestä termeistä. Nämä valmiit tekstit ovat konferenssitulkkiin saamia tulkattavia konferenssipuheita tai muita konferenssiin suoraan liittyviä asiakirjoja, kuten konferenssiohjelma ja osallistujalista. Konferenssitulkin saamia tekstejä voisinkin rinnastaa asioimistulkkiin saamaan tai itse hankkimaan muuhun tarpeelliseen kirjalliseen materiaaliin, jonka avulla tulkki perehtyy tulkattavaan aihepiiriin.

Eri tulkkauslajeissa tulkkauksella voi toisinaan olla jopa samat lähtökohdat konseptisidonnaisen termianalyysin tekemiseen. Konferenssissakin tulkki voi joutua yllättäen tilanteeseen, johon ei ole voinut valmistautua. Konferenssitulkki kohtaa molempia tilanteita: niitä, joissa puheet ovat aina saatavilla etukäteen, sekä niitä, joissa puheita ei ole annettu etukäteen valmistautumista varten. Näin ollen myös konferenssitulkki saattaa joskus joutua hankkimaan materiaalin valmistautumiseensa itse. Asioimistulkeilla tilanne on lähes poikkeuksetta se, ettei valmiita materiaaleja toimeksiantajilta ole saatavilla. (Haastatteluaineisto.)

4.2.1 KONSEPTISIDONNAINEN TERMIANALYYSI

Vaikka Will (2009, 42–43) puhuu kontekstisidonnaisesta mallista, päädyn käyttämään mallista nimitystä konseptisidonnainen malli. Syy tähän on se, että kyseinen termityömalli lähtee liikkeelle toimeksiantoon suoraan liittyvistä kontekstisidonnaisista teksteistä. Kyseisiä tekstejä kutsun tässä konsepteiksi. Kontekstisidonnaisuus on läsnä myös konsepti-sanaa käytettäessä, mutta lisäksi kontekstisidonnaisuuden muoto on mahdollista määritellä tässä mallissa: se ilmenee kontekstiin liittyvien tekstien muodossa. Koska tulkkausvalmistelut ovat aina kontekstisidonnaisia, ja koska kontekstisidonnaisuudelle on Willin (mts. 68) mallissa annettu jopa selkeät materiaaliset lähtökohdat, käytän vielä kontekstisidonnaisuutta spesifimpää ilmaisua. Kyseinen malli on kontekstisidonnaisuudessaan yksityiskohtaisempi esimerkiksi Kutzin (2010, 300–306) malliin verrattuna. Kutzin (mts. 300–306) ehdottama tiedonhaketapa on vapaamuotoinen, kun taas Will (2009, 111–120) antaa selkeät konseptisidonnaiset lähtökohdat sekä mallin valmistautumiselle ja termityölle.

Termianalyysi pohjautuu käsiteltäviin teksteihin. Will (2009, 68–70) antaa neljä kriteeriä, joiden avulla tulkki voi käydä läpi kaikki valmistautumiseen käytettävissä olevat tekstit ja selvittää, mitä aihepiirejä tekstit käsittelevät. Nämä kriteerit ovat määrä, laatu, arvo ja tiheys. Kunkin arviointikriteerin perusteella tulkki arvottaa tekstejä tulevan tulkkauksen kannalta ja ammentaa käyttöönsä tekstien tarjoaman erikoisalatiiedon. (Mts. 68–70.)

Määrä-kriteerin avulla tulkki selvittää, kuinka monesta eri aihepiiristä tekstit sisältävät tietoa. Esimerkiksi yksi puhe voi sisältää tietoa muustakin kuin puheen pääaiheesta. Puheessa voi olla viittauksia eri aihepiireihin, jotka itsessään ovat isoja asiakokonaisuuksia ja mahdollisesti tulkille täysin vieraita aihealueita. (Will 2009, 68.) Laatu-kriteerin avulla tulkki selvittää, kuinka monta termiä tekstit sisältävät. Määrä-kriteerin avulla selviävät tekstien sisältämät eri aihepiirit, ja laatu-kriteerin avulla etsitään näihin aihepiireihin yhdistettävät termit. Osa etsittävästä termeistä on selkeästi tunnistettavissa, osa ei. Tunnistamiseen vaikuttaa myös tulkin oma taustatieto. Myös tekstit itsessään – ainakin osittain – voivat palvella termien tunnistamisessa ja ymmärtämisessä. Termit voidaan jakaa eksplisiittisiin ja implisiittisiin termeihin. Eksplisiittiset termit ovat tulkille ymmärrettäviä, sillä tekstit itsessään antavat niistä riittävästi informaatiota. Implisiittisiä termejä taas ei ole avattu teksteissä tarpeeksi, jolloin tulkin on haettava termin ymmärtämiseksi tekstin ulkopuolista tietoa. (Mts. 68–69.) Arvo-kriteerillä tarkoitetaan sitä, kuinka monessa konkreettisesti kohdassa teksteissä löytyy viittaus kuhunkin teksteistä löytyneeseen aihepiiriin. Arvo-kriteerin avulla selviää myös, mitä aihepiiriä tekstit ensisijaisesti edustavat. Tiheys-kriteeri ei liity informaatiota tarjoavien kohtien määrään vaan siihen, miten laajasti kohdat tarjoavat tietoa kustakin mahdollisesta aihepiiristä. Tiheys tarkoittaa sitä, miten yksityiskohtaisesti tekstien sisältämä tieto voidaan jäsentää ylä- ja alakäsitteisiin. Jos kirjallinen valmistautumismateriaali sisältää tietoa vain yhdestä aihepiiristä, tieto termeineen kootaan yhdeksi kokonaisuudeksi. Jos teksteissä esiintyy muitakin merkittäviä asiakokonaisuuksia muista aihepiireistä, jokaisesta muodostetaan oma tietokokonaisuutensa. Tekstien sisältämä tieto ja termit jaotellaan aihepiireittäin. (Mts. 69–70.)

Kun tulkille on selvinnyt, mitä aihepiiriä tekstit pääasiassa edustavat, hän valitsee sen tarkemmaksi tarkastelunsa kohteeksi ja alkaa valmistautua sen erikoisalatiieto- sekä termikokonaisuuteen tulkkausta varten. Tarkka tekstien läpikäyminen on Willin (2010, 52) mukaan systemaattinen tapa hallita toimeksiannon sisältävä erikoisalatiieto ja termit, sillä tällöin tiedonhaku ei ole intuitiivista. Keskitetyn ja objektiivisen lähtökohdan valmistautumiselle ja termityölle tässä mallissa tarjoavat

toimeksiantoon suoraan liittyvät puheet tai muut tekstit. Tekstien perusteella tehdyn erikoisalavallinnan jälkeen tulkki selvittää erityisesti siihen liittyvät termit. (Will 2007, 6.)

Will (2009, 55–64) kutsuu termejä eri nimellä riippuen niiden työstämisvaiheesta. Hän ryhmittelee termit kolmeen ryhmään. Ensimmäisessä ryhmässä ovat termit, joiden määritelmät ovat vielä epäselviä tulkille ja joista tulkilla on vasta aavistus. Will (mts. 57) käyttää näistä nimitystä *tentative terminologische Wissensseinheit*, joka voisi suomeksi olla hypoteettinen termi. Kun termien määritelmät on varmistettu ja tulkki on varma termien merkityksestä, termit kulkevat nimellä *systematische terminologische Wissensseinheit*, systemaattinen termi. (Will 2009, 55–64.) Kun systemaattinen termi on liitetty isompaan kokonaisuuteen, suhteutettu muihin termeihin koko tulkattavan aiheen erikoisalatietokokonaisuudessa, siitä käytetään nimitystä *strukturierte terminologische Wissensseinheit*, strukturoitu termi. (Mts. 60–64.)

Jotta tulkki voi varmistua teksteistä löytyvien termien oikeista määritelmistä, hänen on käytettävä joko tekstin tarjoamaa informaatiota tai tekstien ulkopuolista erilaisista luotettavista lähteistä löytyvää erikoisalatietoa. Tulkin on verrattava termejä esimerkiksi erikoisalanakirjojen virallisiin termimääritelmiin. Näin selviää, mitä tulkkia askarruttavat termit tarkoittavat, onko termejä käytetty teksteissä oikein vai sisältävätkö tekstit kenties erikoisalaslangia, jossa jotkin vakiintuneet puhekieliset ilmaukset eivät välttämättä vastaa kyseiseen erikoisalaan liitettävää vakiintunutta terministöä. Will (2009, 83) erottelee näin myös sen, miten vastaavia tekstien termit voivat virallisten termien kanssa olla. Ne voivat vastata virallisia termejä täysin, osittain tai olla täysin poikkeavia. (Mts. 83.)

4.2.2 KESKENÄÄN IDENTTISTEN TIETOJÄRJESTELMIEN MUODOSTAMINEN MOLEMMILLA TYÖKIELILLÄ

Kun tulkki on selvittänyt kaikkien epäselvien termien määritelmät ja hahmottanut asiakokonaisuuden, hän kokoaa ymmärryksensä tueksi näistä tietojärjestelmän: ensin äidinkielellään, sitten toisella työkielellä. Tietojärjestelmät luodaan täysin toisiaan vastaaviksi. Ne sisältävät ylä- ja alakäsittein tiivistetyssä muodossa tulkattavan aiheen pääkohdat ja päätermit molemmilla työkielillä. Vaikka tulkki tarkastelee ja analysoi tarkasti myös termejä, hän kokoaa itselleen nimenomaan tietojärjestelmän, ei käsitejärjestelmää. Tietojärjestelmä sisältää ydintiedon ja termit tulkattavasta aiheesta ja on hyvin kontekstisidonnainen. Tulkattavan aiheen ymmärtämisen ja tulkkaustilanteessa nope-

an hahmottamisen avuksi tietojärjestelmät eivät esitystavaltaan ja -laajuudeltaan vastaa terminologisia sanastoja. Tietojärjestelmän tarkoitus on auttaa tulkkia ymmärtämään kontekstia, ei esimerkiksi yhtenäistää sen kielenkäyttöä. Tässä työvaiheessa Will (2009, 60) kutsuu termejä nimellä strukturoidut termit, sillä ne ovat osa jäsenneltyä kokonaisuutta ja löytävät paikkansa asiakokonaisuudessa. Koska järjestelmien on tarkoitus olla identtiset molemmilla kielillä, malli ohjaa tulkkia tekemään kielellistä vertailua termien välillä. Tässä kohtaa tulkki voi jo ennakoida yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia termien välillä sekä varautua ilmaisemaan termit molemmilla kielillä ymmärrettävästi tulkkauksilanteessa, mihin Will (2010, 52) mallissaan myös tähtää. On tärkeää löytää molemmille kielille ominaiset termit ja tavat ilmaista asiat. On nimittäin mahdollista, ettei molemmissa työkielissä ole olemassa samoja termejä kulttuurien käsitejärjestelmien eli ylipäänsä maailmankäytön erilaisuudesta johtuen. Tämä tietojärjestelmien rakentamisessa käytettävä kielten erilaisuuden huomioiva ja lähde- ja kohdekieltä vertaileva termityö on joka tapauksessa – kuten tulkin termityö yleensä – väline mahdollisimman korrektiin vuorovaikutukseen tulkkauksilanteessa. Will (2009, 71–72) puhuu kontrastiivisesta vertailusta ja kontrastiivisista tietojärjestelmistä.

Suonuuti (2006, 33) neuvoo kiinnittämään huomiota termeihin ja vastineisiin, jotka näyttävät tutuilta ja kuulostavat intuitiivisesti oikeilta. Tällaisiin tulkin on suhtauduttava erityisen tarkkaavaisesti, sillä joskus voi olla kysymys niin kutsutuista petollisista ystävästä (englanniksi false friends, saksaksi falsche Freunde). Tämä tarkoittaa sitä, että vastine voi olla ulkonaisesti samankaltainen kuin toisen kielen sana, mutta sen määritelmä voikin olla täysin toinen. Suonuuti (mts. 33) antaa tällaisesta ilmiöstä esimerkiksi englannin sanan *become* (tulla joksikin) ja saksan sanan *bekommen* (saada). Myös Gilen (2009, 130) mukaan tulkit tarkistavat vieraat termit tulkkauksen aikana myös juuri tästä syystä: varmistaakseen, ettei kyse ole petollisista ystävästä.

Willin (2009, 111–120) termityömallissa tulkki tekee suurimman osan termityöstä ennen tulkkausta ja sen jälkeen, sillä tekstien läpikäyminen ja jokaisen termin poimiminen on hyvin perusteellinen vaihe. Tulkkauksen aikana ei voi lähteä tekemään perusteellista termiselvitystä, mutta Will (2009, 73) uskoo, että uudetkin termit on helpompi liittää omaan ajatteluun ja käyttöön, kun perusteellinen valmistautuminen ja termityö on tehty ennen toimeksiantoa ja asiakokonaisuus on jäsennelty itselle tietojärjestelmiä apuna käyttäen. Tulkkauksen aikana näitä järjestelmiä voi täydentää pikaisesti ja tehdä tarkemman termityön uusista termeistä tulkkauksen jälkeen tai mahdollisilla tauoilla tulkkauksen välissä.

Asiakokonaisuuksien yksityiskohtia toisiinsa liittävien tietojärjestelmien hyödyntämistä tulkin työssä tukee myös lääketieteellinen näkökulma, jonka mukaan muisti toimii sitä tehokkaammin ja laadukkaammin, mitä enemmän yhteyksiä muistissa olevien asioiden välillä on. Lääketieteessä puhutaan skeemateoriasta, jonka mukaan tieto on jäsentyneenä säilömuistiin skeemojen eli sisäisten mallien muodossa. (Hiltunen ym. 2005, 604–605.) Vaikka tämän teorian mukaan kiinnostus ohjaa sisäisten mallien muodostamista, tulkki ei työssään voi jäädä vain tälle luonnollisesti toteutuvalle maailman hahmottamisen tasolle. Will (2010, 52) on nimenomaan omalla termityömallillaan hahmottanut puuttua siihen, ettei tulkki etsi tietoja vain oman intuihionsa ja mielenkiintonsa varassa vaan valmistautuu tietoisesti ja systemaattisesti toimeksiannon sisältämiin asioihin ja teksteihin muodostaen näistä kokonaiskäsityksen. Systemaattisen valmistautumisen toteutumismahdollisuuksiin vaikuttaa tosin myös tulkin saaman ennakkomateriaalin määrä. Jos kirjallista materiaalia ei ole saatavilla, systemaattisuus hankaloituu.

4.2.3 TIETOJÄRJESTELMIEN KÄYTTÖKELPOISUUDEN ARVIOINTI JA TÄYDENTÄMINEN TULKKAUKSEN JÄLKEEN

Tulkki arvioi valmistautumisensa hyötyä suhteessa todelliseen toimeksiantoon tulkkauksen jälkeen: olivatko tietojärjestelmät hyödylliset ja käyttökelpoiset (Will 2009, 75). Willin (mts. 111–120) tulkeille suunnittelemissa termityömallissa on samat päävaiheet kuin Gilellä (2009, 145) eli valmistautuminen ennen toimeksiantoa, viime hetkellä ja toimeksiannon aikana. Näiden vaiheiden lisäksi Will (2009, 108, 111–120) tuo mukaan tulkkauksen jälkeisen työn sekä konkreettisen termien käsittelymallin, joka kulkee mukana kautta koko toimeksiannon. Tarkemmin eriteltyinä Will (mts. 121) esittelee nämä vaiheet seuraavasti: toimeksiantoon valmistautuminen (vaihe I), konferenssivaihe (vaihe II) ja toimeksiannon jälkeinen työvaihe (vaihe III). Konferenssivaiheeseen Will (mts. 121) sisällyttää seuraavat vaiheet: tulkkausvalmistelut (IIa), tulkkaus (IIb) ja tulkkauksen yhteyteen liittyvä valmisteluvaihe (IIc). Willin (mts. 111–120) malli on suunnattu ensisijaisesti konferenssitulkkien työhön, mutta soveltuvin osin sekä muiden tulkkauksen yhteydessä käsiteltävien mallien kanssa yhdisteltynä sitä voitaisiin mahdollisesti hyödyntää myös muussa tulkkauksessa. Tässä tutkielmassa tuon mallia esiin yksinkertaistetussa muodossa. En esittele systemaattisia todellisia toimintatapoja esimerkein, joita Willin (2009) teoksessa on runsaasti, vaan tuon esiin pääperiaatteet.

Lääketieteen näkökulmasta tehokasta oppimista on kehittää sisäisiä mallejaan jatkuvasti laadullisesti paremmiksi. ”Tämä tapahtuu tietoa aktiivisesti jäsentämällä ja prosessoimalla. Pyrkimys ymmärtää asioita eli merkitysten etsiminen on muistin toiminnassa keskeistä.” (Hiltunen ym. 2005, 606.) Tietojärjestelmien uudelleen prosessointi tulkkauksuorituksen jälkeen on yksi tapa vaikuttaa tulkin oppimiseen sekä samalla tulkkauksen laatuun edelleen, erityisesti silloin, jos jatkossa vastassa olisi samaa aihepiiriä käsittelevä tulkkauk.

Kaiken kaikkiaan Willin (2009, 111–120) termityömalli antaa mahdollisuuden tarkkaan ja järjestelmälliseen termityöhön, myös pitkällä tähtäimellä samojen aihepiirien toistuessa tulkkauksissa. Järjestelmällinen termien läpikäyminen kaikista valmistautumiseen käytettävissä olevista teksteistä on kuitenkin aikaa vievää eikä tulkki välttämättä ehdi ajan puutteen vuoksi tehdä aina näin perusteellista termityötä ennen tulkkausta.

5 AINEISTO JA METODI

Tässä luvussa havainnollistan tutkimusmetodiani. Tavoitteeni oli saada haastattelemalla selville, miten tulkit tekevät termityötä toimeksiannon eri vaiheissa. Haastattelukysymykset muodostin termityöhön liittyvän tutkimuskirjallisuuden pohjalta. Tutkielmani lopussa liitteessä 1 on haastattelurunko, jonka pohjalta jokainen haastattelu toteutui sekä liitteessä 2 perustelut jokaisen kysymyksen esittämiselle. Jokainen kysymys rakentui niin, että tutkimuskirjallisuuden pohjalta esiin nostetut tulkin teoreettiset toimeksiannon sekä termityön mahdolliset vaiheet tulevat käsitellyiksi. Teorian pohjalta muodostetut kysymykset antavat mahdollisuuden verrata tulkin termityön teoriaa ja tulkkien termityön käytäntöä toisiinsa sekä muodostaa vertailun jälkeen johtopäätöksiä näiden suhteesta.

5.1 METODIN VALINTA – PUOLISTRUKTUROITU TEEMAHAASTATTELU

Yksi vaihtoehto tutkielman empirian toteuttamiselle oli testata Willin (2009, 111–120) valmistautumismallia tulkeille äitiysneuvolasta saadun kirjallisen materiaalin avulla eli soveltaa ja arvioida kyseistä mallia. Jos olisin jättänyt haastattelut tekemättä, olisin suoraan rajannut pois mahdollisuuden saada sellaista erilaista tietoa, jota tulkin termityöstä voi saada myös mallin ulkopuolelta. Vain Willin (mts. 111–120) malliin keskittymällä olisin tarkastellut tulkin termityötä ainoastaan yhdestä näkökulmasta enkä olisi antanut tilaa sille, mitä muuta tulkin termityö voi pitää sisällään. Samasta syystä valitsin tutkimusmetodikseni mieluummin haastattelut kuin kyselyt: haastatteluisa voi nousta esiin uutta tietoa, joita ei ole esitetty kyselykaavakkeissa. Haastattelujen kautta hankin katsauksen tulkin työelämässä tapahtuvaan todelliseen termityöhön. Myös Hakala (2008, 28–29) rohkaisee graduoppaassaan liittämään pro gradu -tutkielman työelämään. (Mts. 28–29.)

Haastattelutyyppinä on Hirsjärven & Hurmeen (2001) mukaan erilaisia, joista sopivimmaksi omaan tutkielmaani katsoin puolistrukturoidun teemahaastattelun. Puolistrukturoitu haastattelu antaa vapautta haastattelutilanteessa esiin nouseville uusille merkityksellisille kysymyksille, jotka syntyvät haastateltavien vapaan puheen pohjalta. Osittain strukturoitu haastattelurunko tukee kuitenkin haastattelijaa ja muistuttaa tutkielman ydinteemoista. Kun haastattelurunko ja sen ydinteemat tulevat haastattelijalle tutuiksi ja hän muistaa ne jo ulkoa, on kussakin haastattelutilanteessa toimiminen luontevaa, ja teemat voidaan tilanteen mukaan käsitellä tarvittaessa myös eri järjestyk-

sessä. Täysin strukturoitu haastattelurunko voisi karsia haastattelutilanteista sujuvuutta ja tehdä haastattelun tunnelman virallisemmaksi ja jäykemmäksi. Puolistrukturoitu haastattelu luontevasta toteutusmahdollisuudestaan huolimatta ei jätä sivuun tärkeitä aiheita, jotka tutkimuskysymykseen vastaamisen kannalta ovat välttämättömiä. Täysin avoin haastattelu taas voisi olla hankala pitää koossa. Koska olin suunnitellut haastatteluiden kestoksi tunnin, jonkinlainen valmis rakenne palveli mielestäni tätä aikataulua. Ei ollut oletettavaa, että haastattelut kestävät tuntia pidempään, sillä tarkoitus ei ollut kartoittaa asenteita, eleitä eikä kielellisiä ilmaisutapoja vaan käytännön faktoja tulkin termityöstä erikoisalatulkkauksissa.

5.2 HAASTATELTAVIEN VALINTA

Teen tutkielmassani päätelmiä asioimistulkin termityöstä ja siihen valmistautumisesta mutta pidän vertailukohtaa erilaisten tulkkien välillä tarpeellisena. Tarkoitus oli selvittää esimerkiksi sitä, miten konferenssitulkeille suunnattu Willin (2009, 111–120) termityömalli soveltuisi myös asioimistulkeille vai onko se vain ensisijaisesti ajateltuun kohderyhmäänsä eli konferenssitulkeille sovellettavissa. Erilaisia tulkkeja haastatteleamalla voin selvittää, onko tulkkauslajilla vaikutusta termityöhön. Kuten edellä mainitsin, lopulliset päätelmät muodostan asioimistulkin termityöstä ja siihen liittyvistä teemoista.

Aineistoni koostuu esihaastattelun jälkeen kuuden tulkin haastattelusta. Esihaastatteluun sain henkilön, joka on osallistunut tulkkaus kursseille ja jonka yhteystiedot sain yliopiston kautta. Koska hän on saman alan opiskelija kuin minä, hän pystyi vastailemaan kysymyksiin ja kommentoimaan haastattelurunkoa. Haastatteluaineiston tulkeista kolme on kouluttautunut tulkin ammattiin, kolme ei. Kolmella ei-kouluttautuneella on korkeakoulututkinto joltakin muulta alalta. Kielitaidon he ovat hankkineet oleskelulla ulkomailla opintojen tai työn merkeissä. Kouluttautuneilla on kullakin hieman erilainen koulutustausta tulkin työhön. Yksi on valmistunut käännöstieteestä, yksi on suorittanut asioimistulkin tutkinnon käännöstieteestä valmistumisen lisäksi ja yksi opiskelee tällä hetkellä käännöstieteitä asioimistulkin koulutuksen jälkeen työnsä ohella. Kaksi tulkeista tulkkaa vain konferensseissa, kolme vain asiointitilanteissa ja yksi tekee molempia. Työkielet vaihtelevat suomesta, englannista, saksasta, virosta, venäjältä aina kiinaan asti. Tulkit ovat kaikki naisia ja sijoittuvat arvioilta ikähaarukkaan 28–50. Ikäerosta johtuen työssäolovuosia kaikilla on eri määrä. Yksi tulkeista on aivan uransa alkupuolella, muilla tulkkauskokemusta on jo kertynyt keskimäärin kym-

menen vuotta tai enemmän. Haastateltavia tulkkeja etsin sopivilla hakusanoilla internetistä, sosiaalisesta mediasta sekä jo tiedossa olevista tulkkausliittymistä ja -kontakteista sekä amatööri-että ammattilaistasolla.

Haastateltavien tulkkiensa valinnassa ensisijaisesti ratkaisevaa oli heidän tulkkauskokemuksensa erikoisalailta, joilla he ovat joutuneet tekemään työtä erikoisalatiedon ja -termien ymmärtämiseksi ja käyttämiseksi. Aineiston muuttujia – tulkkauslajia lukuun ottamatta – perustelen erityisesti saatavuudella. Yhden tulkkitiedustelun yhteydessä selvisi, että kyseisiä tulkkeja tiedustellaan paljon, eikä lupaa haastatteluun heti tullutkaan kiireisen työkauden vuoksi. Näin ollen päädyin siihen, että saatavilla olevat tulkit on kannattavaa haastatella. Alun kieltäytymiset muuttuivat lopulta myöntymisiksi haastatteluun. Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 85, 87) mukaan hyvin tavallista onkin, että haastateltavat kieltäytyvät ensin, joten tämän tiedostaminen auttoi myös kysymään kieltäytymisen jälkeen uudelleen. Saatavuuden lisäksi toinen peruste aineiston hajonnalle on se, että se kuvaa mitä todennäköisimmin työkentän todellisuutta: tulkit ovat taustoiltaan hyvin erilaisia.

5.3 HAASTATTELUJEN TOTEUTUS

Äänitin haastattelut, koska äänittämisen ansiosta haastattelija voi keskittyä itse haastatteluun eikä joudu tekemään muistiinpanoja kirjallisesti samanaikaisesti. Kaikilta haastateltavilta eettisiä periaatteita noudattaen kysyin luvan haastattelujen äänittämiseen. Heidän vastauksiaan lupasin käyttää vain nimettömänä tutkielmani analyysiin ja päätelmiin sekä lähettää mahdolliset siteeraukset ensin tarkistettavaksi, jos haastateltava haluaa. Tämän teinkin yhdelle tulkille: hän tarkisti siteeraukset ja antoi hyväksynnän niiden käytölle.

Haastattelussa lähestyin tulkkeja antamalla kysymysten kautta vaihtoehtoisia lähestymistapoja toimeksiantoon valmistautumiseen: toisaalta termilähtöisen Willin (2009, 111–120) mallin sekä temaattisen lähtökohdan mallin Kutzilta (2010, 300). Näitä malleja en haastateltaville kuitenkaan kokonaan esitellyt mutta haastattelukysymykset muodostin niiden pohjalta. Etukäteen tulkit eivät saaneet tietää malleista, jotta taustainformaatio ei vaikuttaisi haastateltavien vastauksiin.

Tärkeimpänä kiinnostuksen kohteena haastattelussa oli Willin (2009, 111–120) mallin pohjalta selvittää, onko tulkeilla jokin systemaattinen tapa tehdä termityötä valmistautuessaan tulkkaus-toimeksiantoon vai onko termityö intuitiivista kaiken muun valmistautumisen ohella. Tähän lähei-

sesti liittyivät esimerkiksi kysymykset, kiinnittävätkö tulkit erityistä huomiota termeihin ja niiden merkitysten ja asiakokonaisuuksien jäseneltyyn selvittämiseen sekä minkä verran he hakevat saamansa kirjallisen materiaalin ulkopuolista tietoa vai tukeutuvatko he ainoastaan saatuihin valmiisiin puheisiin, muuhun toimeksiantajalta mahdollisesti valmiiksi saatuun materiaaliin tai kokemukseen. Termityötavan selvittämiseen liittyvä teknisen puolen kysymys oli, ajattelevatko tulkit tietojen järjestelmällistä tallennusta ja tallennettujen tiedostojen täydennysmahdollisuutta pitkällä aikavälillä vai tekevätkö he valmistautumisensa intuitiivisesti ja kertaluonteisesti niin, että muistiinpanot ovat käyttökelpoisia vain kerran (vrt. Gile 2009, 147). Haastattelijana minua kiinnosti ensisijaisesti – myös näiden yksityiskohtaisten kysymysten kautta – tulkkien kokemus siitä, millainen valmistautuminen on saanut heidät mielestään riittävän valmiuden tasolle tulkatessaan erikoisaloilla sekä millaisia konkreettisia ratkaisutapoja tulkeilla on käytössään vieraiden termien esiintyessä kesken tulkkauksen. Lisäksi selvitin kysymysten kautta, onko tulkeilla yhtymäkohtia Kutzin (2010, 300–306) ja Willin (2009, 111–120) malleihin.

Haastattelun käytännölliseksi esimerkkitapaukseksi valitsin kuvitellun tulkaustoimeksiannon terveydenhuollon alalta äitiysneuvolassa tapahtuvan asioimistulkkauksen. Kysymällä valmistautumistapaa mahdollista äitiysneuvolassa tapahtuvaa asioimistulkausta varten tarkoitukseni oli suunnata tulkkien ajatus kyseiseen materiaaliin ja aihepiiriin sekä selvittää myös tällä lähestymistavalla, millaisen työn tulkit tekisivät hallitakseen tulevan tulkaustilanteen ja millaisen painoarvon he laittaisivat aiheeseen liittyville termeille. Tampereen alueella toimivasta äitiysneuvolasta sain kirjallisen materiaalin, jonka raskaana olevat äidit saavat neuvolakäynneillään ja joka pitää sisällään raskauden aikana käsiteltävät tiedot. Tulkit saivat mahdollisuuden tutustua kirjalliseen materiaaliin ja kommentoida, miten hyödyntäisivät materiaalia.

Haastattelupaikat vaihtelivat yliopiston ryhmätyötiloista omaan yksiööni, rauhalliseen kahvilaan sekä tulkkien omiin toimistotiloihin. Tilojen sopimisessa etusijalle asetin haastateltavien omat toiveet, sillä he tekivät minulle palveluksen antamalla arvokasta aikaansa ja olemalla tietolähteinäni. Tarjosin erilaisia vaihtoehtoja tapaamispaikoiksi mutta annoin haastateltavien vaikuttaa paikan valintaan. Tarkoitus oli saada aikaan haastattelun kannalta toimiva mutta myös riittävän viihtyisä ympäristö.

Haastattelut onnistuivat pitämään keskimäärin tunnissa. Tämän aikataulun ilmoitin etukäteen haastateltaville. Tavoitteeni haastattelujen keston suhteen oli saada pääteemat keskusteltua mutta

pitää haastattelut kuitenkin sopivassa aikataulussa, jolloin miellyttävyys säilyy. Jos haastattelut pitkittyvät liikaa, keskittymiskyky voi kärsiä, eikä uutta tietoa välttämättä enää saada esille. Asiasältö haastatteluissa pysyi lähestulkoon samana, vain pieniä vivahde-eroja tai poikkeamia esiintyi. Muutamat poikkeamat johtuivat yleensä siitä, että mieleeni nousi haastattelutilanteessa uusi ennalta suunnittelematon kysymys. Joskus jopa haastateltava saattoi esittää minulle kysymyksen.

Kaiken kaikkiaan – sekä tutkimuskirjallisuuden että haastateltavien suhteen – olen tutkielman tekijänä huolehtinut siitä, että toimin kunnioittavasti ja arvokkaasti tietolähteitani kohtaan. Haastattelutilanteessa on kyse anonyyminä pidettävän tiedon lisäksi haastattelijan ja haastateltavan välisestä interaktiosta, joka on hyvä tarvittaessa ottaa myös vastauksia analysoidessa huomioon (Alasuutari 2011, 142). Haastattelutilannetta ennen ei kumpikaan osapuoli voi täysin tietää, mitä tilanteessa tulee esille, ja millaiseksi tilanne muodostuu. Vaikka olen halunnut haastattelijana ja tämän tutkielman tekijänä saada haastateltavilta vastauksia samoihin kysymyksiin, olen arvokkuuden ja hyvän käytöksen nimissä siirtynyt eteenpäin, jos en toistamiseenkaan saman kysymyksen esittäminen jälkeen ole saanut selkeää vastausta johonkin erityiseen kysymykseen. On mahdollista, että haastateltava ei halunnut vastata tai hänellä ei ollut juuri siihen asiaan sanottavaa. Tärkeää on mielestäni kuitenkin ollut jättää hyvä tunnelma ja edesauttaa tätä sillä, ettei haastateltavan ole pakko vastata kaikkiin kysymyksiin, jos ei halua. Vastaamattomuutta haastatteluissa esiintyi kuitenkin äärimmäisen vähän.

Haastattelut osana tutkielmaa tuo pitkäjänteiseen tutkielmatyöhön vaihtelua, mutta haastatteluiden toteutus kokonaisuudessaan on vaiheena myös työläs kaiken teknisen etukäteisjärjestelyn, haastatteluista sopimisen ja vastausten purkamisen muodossa. Haastattelua ei voi verrata arkipäiväiseen dialogiin, sillä haastattelussa molempien osapuolten on noudatettava erityistä tarkkaavaisuutta ja keskityttävä haastattelun aiheeseen. Haastattelijan on seurattava tilannetta sekä osattava esittää haastattelukysymykset tilanteeseen sopivalla tavalla ja sopivassa järjestyksessä, kuitenkin niin, että kaikki teemat tulevat käsitellyiksi.

Tämän tutkielman jokaisen haastattelun alkuun oman sopivan haasteensa toi se, etten tiennyt haastateltavasta paljon etukäteen eli en tuntenut heitä henkilökohtaisesti, joten selvitin lähtökohdat haastattelun alussa ja sen pohjalta aloin rakentaa haastattelua. Haastattelun alussa on tärkeää selvittää ensin muutamalla lämmittelykysymyksellä itselleen haastattelijana, millainen persoona kullakin kertaa on haastateltavana, jotta haastattelu on mahdollista aloittaa jokaisen omaan taus-

taan sopivalla yhtymäkohdalla. Välillä haastattelurungosta kiinni pitäminen oli erityisen haastavaa haastateltavan puheliaisuuden vuoksi, vaikka vastaamishalukkuus oli tietenkin myös positiivista. Toisaalta toinen ääripää haastattelutilanteissa oli sellainen, jossa haastateltava oli hyvin niukkasanainen, ja jouduin välillä toistamaan kysymyksiä hieman eri muodoissa, jotta saisin vastauksen kysymykseeni. Haastattelutilanteet sujuivat kokonaisuudessaan yleisesti hyvin.

Haastattelujen jälkeen purin äänityslaitteelta haastattelut ensin muistitikulle, jolta kuuntelin haastattelut tarkkaavaisesti ja tein muistiinpanot jokaisesta haastattelusta. Tein muistiinpanot osittain täysin litteroiden, osittain tiivistäen tutkielmani kannalta merkittäviä kohtia. Litteroin kokonaan sellaiset aineiston kohdat, jotka suoraan liittyivät tutkimuskysymykseeni ja jotka oli esitetty selkeästi. Jos taas haastateltava puhui sellaista, joka ei suoranaisesti liittynyt tutkimuskysymykseeni tulkin termityöstä, jätin kyseiset kohdat litteroimatta ja tein näistä kohdista tiivistetyt muistiinpanot. Hirsjärvi ja Hurme (2001, 138) antavat haastattelujen purkuun molemmat tavat: sanasanaisen puhtaaksikirjoituksen eli litteroinnin sekä päätelmien tai teemojen koodamisen suoraan tallennetusta aineistosta. Tässä tutkielmassa olen yhdistänyt molempien käytön. Kävin kirjalliset muistiinpanoni systemaattisesti läpi etsien aineistosta vastaukset tarkasti kaikkiin haastattelukysymyksiin, minkä avulla selveni myös, mitkä vastaukset termityöstä liittyvät erityisesti toimeksiannon eri vaiheisiin.

6 TULOKSET

Tässä luvussa esittelen aineiston annin. Kuvailen ensin toimeksiannon vaiheita lyhyesti haastatteluaineiston perusteella. Kuvaan jokaisen vaiheen yleisluonnetta sekä sitä, miksi vaihe mahdollisesti sisältää niitä elementtejä, joita se sisältää. Sanallisen kuvauksen lisäksi esitän jokaiseen vaiheeseen kuuluvat aineistopoinnnot visuaalisesti ranskalaisin viivoin aineiston yleiskuvan hahmottamiseksi. Kuvat sisältävät kokonaisuudessaan ja lyhykäisyydessään sen materiaalin, jonka perusteella nostan perusteellisempaan tarkasteluun luvussa 6.2 käsiteltävät teemat. Kuvien tarkoitus on näin tuoda myös läpinäkyvyyttä elementeistä, joiden pohjalta teemat on valittu.

Haastattelu piti sisällään ensisijaisesti neljä tarkastelunäkökulmaa tulkin termityöhön: tulkkaus-toimeksiantoon valmistautumisen vaiheen, juuri ennen tulkkaus-toimeksiantoa tapahtuvan valmistautumisen, tulkkausvaiheen sekä tulkkauksen jälkeen tapahtuvan työn. Haastatteluissa tuli esille toki jonkin verran myös muuta ainesta, mutta tarkastelun pääpaino oli kuitenkin näissä neljässä vaiheessa. Päädyn näin ollen siihen, että on luontevaa nostaa aineiston teemat esiin samaa ryhmittelyä hyödyntäen. Neljän päävaiheen tarkastelun lisäksi haastatteluissani sivusin vielä erikseen pitkän aikavälin termityötä. Toimeksiannon jälkeinen vaihe on osaltaan myös pitkän aikavälin termityötä mutta myös yksittäisen toimeksiannon päättävä osuus.

Kaiken kaikkiaan tulosten analysointi- ja esitystapa heijastaa Hirjärven ja Hurmeen (2001, 173) antamaa yhtä kvalitatiivisen aineiston analyysitapaa: teemoittelua. Sovellan Hirsjärven ja Hurmeen (mts. 173) antamaa analyysitapaa siten, että tuloksia tarkastellaan ensin teemahaastattelun pääteemojen pohjalta. Nämä pääteemat ovat tulkin toimeksiannon vaiheet, joissa tapahtuvaa termityötä on lähestytty vaihtoehtoisten termityömallien avulla. Tämän jälkeen tuodaan esiin haastatteluille yhteisiä termityön piirteitä, jotka esiintyvät kaikissa toimeksiannon vaiheissa. Haastatteluaineiston perusteella tuli esiin myös sellaisia uusia teemoja, joita ei ollut haastattelukysymysten muodostamisessa mukana. Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 173) mukaan teemoittelussa on tavallista, että tutkimuksen lähtökohtateemojen lisäksi esiin nousee myös muita merkittäviä teemoja. Analyysin keskeisimmät tulokset luvussa 6.3.1 kuvaavatkin enemmän asioimistulkin termityön luonnetta ja syitä termityön luonteelle kuin yksittäisiä kielen sisäisiä ratkaisutapoja. Tulosten esittämisen jälkeen luvussa 6.3.2 pohdin haastatteluaineiston ja vaihtoehtoisten termityömallien suh-

detta, joka oli alkuperäinen haastattelujen lähtökohta. Näkökulma asioimistulkin termityön systemaattisuuteen tai intuitiivisuuteen tulee näin esille kyseisessä luvussa.

6.1 TULKIN TERMITYÖN PIIRTEET TOIMEKSIANNON ERI VAIHEISSA

Haastatteluaineiston perusteella toimeksiannon eri vaiheissa sekä pitkällä aikavälillä toimeksiantojen ulkopuolella on havaittavissa termityöhön vaikuttavia erilaisia osatekijöitä sekä konkreettisia toimintatapoja, jotka tuon kuvissa 1–5 esille ensin lyhyesti visuaalisesti ja joita luvussa 6.2. käsitelen perusteellisesti aineiston tukemana. Jaottelen kuvien 1–5 tiedot seuraaviin ryhmiin: temaattinen valmistautuminen, konkreettinen termityö sekä termityön tukena käytettävien mahdollisten apuvälineiden tiedot. Temaattiseen valmistautumiseen sisältyvät tulkkauksen aiheeseen ja muihin kielen ulkoihin tekijöihin liittyvät tiedot, joilla on vaikutusta myös tulkin termityöhön. Termityö tarkoittaa kielen sisäisiin ongelmanratkaisutilanteisiin läheisesti liittyviä keinoja vaikeiden termien esiintyessä tulkin valmistautuessa toimeksiantoon tai tulkkauksen aikana. Termityön apuvälineisiin luetaan fyysiset apuvälineet sekä tulkin ominaisuudet ja oikeudet, joista on hyötyä termityössä ja vastinevalintojen tarkkuudessa.

6.1.1 VALMISTAUTUMISVAIHE

Kuvaan 1 olen koontanut tiivistetysti tulkin toimeksiantoon valmistautumiseen kuuluvia ominaispiirteitä. Tiukka aikataulu voi usein olla selitys monelle kuvan sisältämälle tiedolle eli valmistautumisvaiheen toimintatavoille: temaattisen kokonaiskäsitelmän saaminen tulkittavasta aiheesta on tärkeää, samoin ydinsanojen hallinta. Tulkkien persoonalliset tavat saattavat hieman vaihdella sen suhteen, miten vaikeat termit opitaan tai kuljetetaan mukana. Yleistä kuitenkin on, että tulkin toimeksiantoa varten keräämät tiedot ovat manuaalisessa muodossa sekä muodossa, jota tuskin toinen tulkki nopeasti voisi hyödyntää.

Temaattiset piirteet:	Termityö:	Tietojen tallennus:
<ul style="list-style-type: none"> • Temaattisen kokonaisuuden hahmottaminen ja ymmärtäminen • Tulkin kokemus, ilmenee myös harjaantuneena ennakoitokykyä sekä armollisuutena itseä ja omaa suoritusta kohtaan • Tulkin oma aktiivisuus ja käytös • Kieltäytymisen mahdollisuus 	<ul style="list-style-type: none"> • Termityön kontekstisidonnaisuus • Ydinsanojen selvittäminen etusijalla • Epäselvien termien varmistaminen • Erikoisalaslangi • Tulkin luomat keinotekoiset vastineet • Tulkkien erikoistuminen eri aloille 	<ul style="list-style-type: none"> • Manuaalinen, vain omaan käyttöön soveltuva • Tulkkien välinen kilpailu yhteistyön puuttumiseen valmistautumisessa • Kirjoittaminen muistamisen apuna • Yleisesti hankalat termit aina mukana

Kuva 1: Aineiston anti tulkin valmistautumisvaiheessa tapahtuvaan termityöhön.

Esiin tullut kilpailunäkökulma tulkkien välillä on haastatteluaineiston antama erikoistieto siinä mielessä, että se ilmeni vain yhdessä haastattelussa. Voidaan pohtia, onko kilpailu tulkkien välillä harvinaista todellisuudessa siksi, että vain yksi tulkki mainitsi sen. Toinen vaihtoehto on se, että moni kokee kilpailua mutta ei tuo sitä esiin. Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton (SKTL 2013b) järjestämällä yrittäjyyteen keskittyvällä luennolla minulle selvisi, että kääntäjiä varten on olemassa Facebook-foorumi, jossa kääntäjät voivat keskustella sopivista termivastineista. Foorumi on kuitenkin epävirallinen eikä SKTL:n hallinnoima. Oma valtakunnallinen termifoorumi tulkeille olisi hyvä olla olemassa. SKTL:n tulkki-aoston puheenjohtajan Minkkisen (2014) mukaan sellaista ei ole ainakaan SKTL:n ylläpitämänä. Toki tulkit voivat keskustella termivaihtoehdoista myös kääntäjien kanssa, mutta tulkin työn luonteen erilaisuuden vuoksi kaikenlainen vertaistuki täsmälleen saman ammattiryhmän edustajien kanssa olisi mahdollisesti edellä mainittuakin yhteistyötä hedelmällisempää.

6.1.2 JUURI ENNEN TULKKAUSTA

Vaihe juuri ennen tulkkausta on lyhydestään huolimatta merkityksellinen. Kuvaan 2 olen koonnut tälle vaiheelle erityiset ominaispiirteet haastatteluaineiston pohjalta.

Temaattiset piirteet:	Termityö:
<ul style="list-style-type: none"> • Ennakkotietojen merkitys • Tulkattavien tapaaminen • Tulkin käytös ja kokemus • Reagointikyky muuttuviin olosuhteisiin/kuuntelemisen tärkeys 	<ul style="list-style-type: none"> • Tulkkitiimi apuna konferenssitulkkauksessa, asioimistulkin itsenäinen rooli

Kuva 2: Aineiston anti juuri ennen tulkkausta tapahtuvaan termityöhön.

Tulkilla on mahdollisesti tilaisuus selvittää tärkeimmät viime hetken kysymykset, edelleen nopeassa aikataulussa. Haastatteluaineiston perusteella viime hetken kysymyksiä ohjaa edelleen kautta linjan temaattinen ymmärrys sekä ennakkotietojen määrä. Mitä varmemmin tulkattava asia on tulkilla tiedossa ja ymmärretty, sitä vähemmän tulkin luultavasti tarvitsee esittää kysymyksiä aiheesta. Jos taas, kuten asioimistulkkaustilanteessa hyvin usein on mahdollista, tulkki ei tiedä tulkattavaa asiasisältöä tarkasti, hän voi juuri ennen tulkkauksen alkua kysyä tulkkauksen pääkohtia tai muita omaa ajatteluaan ja valmiuttaan tukevia asioita. Viime hetken tärkeäksi valmistautumiseksi haastatteluaineiston tulkkien kokemuksen perusteella koettiin myös tulkattaviin sekä heidän puhetapaansa tutustuminen.

6.1.3 TULKKAUSTILANNE

Kuvassa 3 esittelen aineistosta poimitut tiedot tulkin termityöhön liittyvistä osatekijöistä sekä konkreettisista ongelmanratkaisutavoista, jotka ovat mahdollisia tulkkauksen aikana.

Temaattiset piirteet:	Termityö:	Termityön apuna:
<ul style="list-style-type: none"> • Ennakkotietojen merkitys 	<ul style="list-style-type: none"> • Tulkattavien kuunteleminen -> heille tuttujen ja ymmärrettävien vastineiden/termien käyttö • Kiertoilmaukset • Tulkin luomat keinotekoiset vastineet • Englannin, latinan ja muiden kielten vaikutus vastinevalintoihin • Korjaaminen tulkkauksen edetessä 	<ul style="list-style-type: none"> • Tulkin tilannetaju • Oikeus tarkentaviin kysymyksiin, myös ilmeiden tai tulkattavien tietojen hyödyntämisen avulla • Puhelin, jossa nettisanakirja • Tulkkitiimi konferenssitulkeilla, asioimistulkin kollegat hätätapauksessa soiton päässä

Kuva 3: Aineiston anti tulkkauksilanteessa tapahtuvasta termityöstä.

Kuten aiemmissa toimeksiannon vaiheissa, myös itse tulkkauksilanteessa merkittävässä osassa on kokonaisvaltainen käsitys siitä, mitä on tulossa. Ennakkotiedot ohjaavat myös termiratkaisuja, sillä yllättävätkin termit voivat muodostua tulkille ymmärrettäviksi ennakkotietojen perusteella. Toisaalta tulkilla on aina mahdollisuus tarkentaa tarvitsemaansa. Asioimistulkkien ammattisäännösten (SKTL 2013a) kohta 6 antaa sille oikeutuksen.

Mahdollisesti merkittävin tulkkauksilanteessa tarpeellinen tulkin ominaisuus on tilannetaju, joka lopulta antaa ymmärryksen siitä, millainen vastineratkaisu toimii tulkattavien välisen viestinnän sujumisen ja keskinäisen todellisen ymmärtämisen kannalta parhaiten. Vakiintuneita termivastineita ei välttämättä kaikille ilmiöille ole olemassa vielä kohdekielellä tai sellainen ei erikoisalslangin tähden toimi, sillä virallisen termin paikalla käytetäänkin jotakin erikoisalsalla totuttua yleisesti jo käytössä olevaa vakiintunutta ilmaisua. Jos tulkki on edellä mainitun kaltaisten vastinehaasteiden edessä, hän voi tarvittaessa luoda keinotekoisia vastineita, ikään kuin termiehdotuksen. Myöhemmin tulkkauksen edetessä tulkilla on haastatteluaineiston perusteella vielä mahdollisuus korjata aiemmassa vaiheessa muodostamansa vastine paremmaksi, jos hän oivaltaa paremman vaihtoehdon – itsenäisesti tai yhteistyössä toisten kanssa.

6.1.4 TOIMEKSIANNON JÄLKEEN

Kuvassa 4 tietoja ei ole samassa määrin kuin edellisten vaiheiden kuvissa, sillä aineiston perusteella tässä vaiheessa tulkit eivät tee erityisen merkittävää termityötä. Termityö painottuu valmistautumis- sekä tulkkauvaiheeseen. Kuvaan 4 olen koonnut perustelut, joiden vuoksi toimeksiannon jälkeisessä vaiheessa termityölle ei anneta enää suurta painoarvoa. Toki tässäkin vaiheessa termityötä tapahtuu, esimerkiksi uusien termien merkitysten tarkistamista, mutta se on vähäisempää muihin vaiheisiin verrattuna.

Tulkkauksen jälkeen tehdyn termityön vähyys:

- Itsevarmuus (tärkeimmät uudet termit jäävät mieleen automaattisesti)
- Viitseliäisyyskysymys
- Asioimistulkin velvollisuus hävittää muistiinpanot
- Kertaluonteisuuden ajattelu

Kuva 4: Aineiston anti tulkkauksen jälkeen tehdystä termityöstä.

Toimeksiannon jälkeisen termityön vähyys on haastatteluaineistossa perusteltavissa mahdollisesti sillä, että suurin osa haastatelluista on kokeneita työssään, jolloin he luottavat selviävänsä seuraavastakin toimeksiannosta ilman suurempaa edellisen toimeksiannon jälkipuintia. Toisaalta myös työn kiireisellä aikataululla on voitu perustella monia ratkaisuja. Merkittävää edellä mainituista seikoista huolimatta oli se, että lähes kaikki pitivät ajatusta toimeksiannon jälkeen tapahtuvasta termityöstä hyvänä ja toivoivat sen olevan mahdollista. Aina esimerkiksi termien tarkistamattomuutta toimeksiannon jälkeen ei edes yritetty perustella vaan todettiin, että kyse on myös viitseliäisyydestä.

6.1.5 TULKIN TERMITYÖ PITKÄLLÄ AIKAVÄLILLÄ

Pitkän aikavälin valmistautumista jo ennen varsinaisia tulkkaustoimeksiantoja haastatteluaineiston tulkeilla on ollut siten, että he ovat opiskelleet tai olleet työssä ulkomailla. Näin he ovat kartuttaneet työkieliensä sekä -kulttuuriensa tuntemusta ja hallintaa, jotka ovat välttämättömiä taitoja tulkin työssä. Säännöllisesti tulkkamalla he pitävät parhaiten yllä tulkin valmiuksia sekä termien hallintaa. Kuvaan 5 olen koonnut tähän vaiheeseen saadut tiedot haastattelemltani tulkeilta.

Temaattiset piirteet:	Termityö:
<ul style="list-style-type: none"> • Ulkomailla vietetyt opiskelutai työjaksot • Erikielisen kirjallisuuden lukeminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Säännöllinen tulkkaus • Harvoin käytetyt termit voivat unohtua • Äidinkielen taidon ajantasaisuus • Asioimistulkkaukseen kohdistuvat erilaiset asenteet

Kuva 5: Aineiston anti tulkkien termitaidon ylläpitämisestä pitkällä aikavälillä.

Eräs termityön tarkkuuteen mahdollisesti vaikuttava piirre aineistossa on asenne, joka kohdistuu asioimistulkkauksen luonnetta kohtaan. Yleisesti haastatteluaineiston perusteella voisi sanoa, että tulkin ammattiin koulutautumattomat pitävät asioimistulkausta epävirallisena tulkkauksena konferenssitulkkaukseen verrattuna. Tätä perusteltiin sillä, että tulkki ei joudu tulkaamaan asiantuntijajoukon edessä. Esimerkiksi äitiysneuvolassa tapahtuvaa asioimistulkausta pidettiin epävirallisempänä, sillä asiakas ei ole asiantuntija. Tämä näkemys voi vaikuttaa siihen, että tulkki ei vaatisi itseltään yhtä tarkkaa kielenkäyttöä kuin konferenssipuheita tulkaessaan ison kuulijakunnan edessä. Toisaalta epävirallisuudella voidaan viitata myös siihen, että tulkki kokee tulkaustilanteen asiointitilanteissa usein arkipäiväisten asioiden äärellä ymmärrettävämmäksi ja luontevammaksi konferenssitilanteisiin verrattuna. Asenne asioimistulkkausta kohtaan ei välttämättä vaikuta tarkkuuteen vaan helpottaa vain tulkin olotilaa, mutta se voi vaikuttaa, jos tulkki ei suhtaudu asioimistulkaustilanteeseen yhtäläisellä tulkin työotteella kuin muihinkin tulkaustilanteisiin.

6.2 TERMITYÖN TOISTUVAT OSATEKIJÄT KAIKISSA TOIMEKSIANNON VAIHEISSA

Edellä esittämiäni toimeksiannon eri vaiheissa toteutuvien erilaisten osatekijöiden perusteella päädyn siihen, että asioimistulkin termityön luonnetta kuvaavaa on nostaa vielä tarkempaan tarkasteluun seuraavat teemat: temaattisen valmistautumisen merkitys, termityön käytännöt eli konkreettiset ratkaisutavat tulkin työn eri vaiheissa, kontekstin merkitys sekä asioimistulkkaukseen löytyneet viittaukset termityöstä. Mainitsemani teemat tulevat jokaisessa tulkin työvaiheessa esiin ja ne näyttävät luovan puitteet termityölle. Tästä syystä tässä tutkielmassa termityöstä puhuttaessa on valotettava myös tulkin termityötä ympäröiviä olosuhteita, ei vain yksittäisiä termi-ratkaisuja. Esitetyt sitaattit on litteroitu sanasta sanaan haastatteluaineiston tulkkien haastatteluis-ta.

6.2.1 TEMATIikka VALMISTAUTUMISESSA

Kautta linjan koko haastatteluaineisto antaa ymmärtää, että tulkin työn tärkein lähtökohta on saavuttaa temaattinen ymmärrys tulevasta tulkattavasta aihepiiristä: ensin kokonaisuudessaan, sitten edeten yksityiskohtiin. Toimeksiannon aihepiiriin tutustuminen on jo epäsuoraa termityötä tai ainakin luo sille pohjaa. Haastatellut tulkit eivät näe eivätkä käsittele termejä yksittäisinä termilistoina (esimerkki 1) tai irrallaan jostakin asiakokonaisuudesta. He eivät myöskään painota systemaattista termityötä niin paljon kuin itse aiheen kokonaisvaltaista ymmärtämistä. Kaikki tulkit käsittelevät termejä ja pitävät niiden tarkkuutta tärkeänä, mutta kuitenkin termityön systemaattisuus ei haastatteluissa painottunut samalla tavalla kuin se, että tulkit halusivat saada yleisesti käsityksen tilanteesta, johon olivat menossa tulkkaamaan. Tilanteella tarkoitan tässä aihepiiriä sekä käytäntöjä, joita tulkkausta vaativassa tilanteessa harjoitetaan.

Esimerkki 1: Jos ei yhtään mitään tiedä siitä asiasta, niin eihän silloin tiedä myöskään yhtään termiä. Tavallaan. Että kun se materiaali ei nyt vaan koskaan ole missään termilistojen muodossa, vaan vaan se on niinkun auki kirjoitettuina teksteinä, jotka käsittelee jotakin jostakin näkökulmasta joko aihetta kokonaan tai jotain osa-aluetta. (...) Tärkeintä on se, että ymmärtää sitä asiaa sen verran, että pystyy puhumaan siitä jossain määrin uskottavan oloisesti.

Tulkit painottivat ennakkotietojen saamista ennen tulkkausta. Käytännöt valmistautumismateriaalin saamisessa vaihtelevat hyvin paljon. Toisinaan tulkit saavat materiaalia paljonkin, toisinaan eivät muuta kuin toimeksiannon tehneen tilaajan tiedot, tulevan tulkkausajankohdan ja tulkattavan nimen. Koska saadun materiaalin määrä vaihtelee, tulkin omalla aktiivisuudella on vaikutusta. Aktiivisuuteen haastatteluaineiston perusteella saattaa vaikuttaa tulkin luonne tai tapa kysyä (esimerkit 2 ja 3).

Esimerkki 2: Toisessa ääripäässä on sitte se, että ei saa yhtään mitään tietoo, varsinksi noissa asioimistulkkauskeikoissa on joskus se, että ei oikeesti tiedä muuta ku vaan että että aika ja paikka ja asiakkaan nimi. Vaikka joku.. No tietysti siitä jossain määrin pystyy päättelee siitä tilanteesta, jos on vaikka joku terveydenhoidon yksikkö ni sitte niinku yleisesti kattoo vähä, että mitä siellä tehdään ja ja näin. Mutta joskus on hyvin vastentahtosia noi tilaajat antamaan sitä tietoa, koska ei ilmeisesti niinkun oikeen ymmärrä tätä tulkin tehtävää ja roolia.

Esimerkki 3: Mä olen joskus tehnyt myös näin, että itse asiassa mä olen ottanut yhteyttä heihin tai sillen, kun mä olen ollut (...) tulkkaamassa, mä olen käynyt siellä näyttämässä vaikka mun viikko-ohjelmaa tai toimeksiannon siitä, et mä olen tulossa teille tulkkaamaan, että että saisinko mä vähän tietoa vaikka siis ei tarvi mitään muuta kun jos diagnoosi on tiedossa että potilaan diagnoosi, että sillen mä pystyn valmistautu-

maan kuitenkin hyvin ja perusteellisesti. (...) Se on yllättävä itse asiassa, että todella hyvin mä olen saanut.

Tulkki 5 (esimerkki 3) koki saaneensa hyvin vastaukset kysymyksiinsä soittamalla tai käymällä paikan päällä. Tulkki 1 (esimerkki 4) taas arvioi vielä vähäisellä tulkkipokemuksellaan, että voisi lähettää toimeksiantajalle sähköpostia, jos haluaisi tarkennusta itseä askarruttaviin asioihin toimeksiantoon liittyen. Tulkki 3 (ks. esimerkki 2) taas oli sitä mieltä, että valmistautumismateriaalia toimeksiantajilta on toisinaan hankala saada. Hänen mukaansa tulkin tarpeita ei olla täysin vielä sisäistetty, mistä seurauksena on materiaalin saamisen hankaluus. Toisaalta kokemuksen karttuessa tulkit 2, 3, 4 ja 6 (esimerkki 5) eivät näytä pitävän ennakkomateriaalin saamattomuutta esteenä tulkkaukselle. Toki tulkki 3 (esimerkki 6) kertoo myös, että kokemuksen myötä rohkeus myös toimeksiantonnosta kieltäytymiseen kasvaa, jos tulkki kokee, ettei materiaalia yksinkertaisesti ole riittävästi tulkkauksesta selviytymiseen. Kieltäytymisen mahdollisuudesta huolimatta tulkit näyttävät suoriutuvan tulkkaustehtävistään ennakoitokykynsä ja kokemuksena ansiosta. Tulkki 6 (esimerkki 7) sanoo, että kaikenlainen valmistautuminen on hyödyksi, vaikka tulkattava aihe käsittelee eri asiaa, johon tulkki ensisijaisesti oli valmistautunut. Uusi tieto tulkkauksilanteessa on tulkin 6 mukaan helpompi vastaanottaa, jos on mielessään ja sanastollisesti orientoitunut toimeksiantoon jollakin tavalla. Joka tapauksessa kaikki tulkit painottavat kaiken etukäteen saatavan tiedon merkitystä tulkkauksesta suoriutumisen kannalta. Tulkki 1 (esimerkki 8) sanoo esimerkiksi, että on joskus tulkannut alussa jotakin jopa väärin siitä syystä, että ei lainkaan tiennyt, mitä on tulossa. Sama tulkki (esimerkki 9) sanoo, että ennakkotieto vapauttaa kapasiteettia vastaanottaa uutta tietoa tulkkauksilanteessa, kun tulkin ajattelu ei ole liian kuormittunut koko ajan.

Esimerkki 4: Ja sit mahdollisesti vielä ehkä kysyisin ja varmistaisin, jos mul on joku kysymys, e et mitä tää tarkoittaa, jos siel on semmosia lauseita, joist mä en niinku ymmärrä niinku tekniikan jotain prosesseja vaikka selitetään, ni kyl mä kyl mä semmosta vaikka varmaan sähköpostilla sitte vielä niinku kysyisin ja varmistaisin.

Esimerkki 5: Siinä se ammattitaito ehkä tai se kokemus ennen kaikkee ehkä näkyy, että että niinku uskaltaa lähteä, vaikka olis vähä vähäsemmätki tiedot siitä asiasta etukätee.

Esimerkki 6: Joskus oon tehny myöski niin, että oon sitte kieltäytyny ottamasta sitä ja sanonu, että en mä näillä tiedoilla pysty lähtemää.

Esimerkki 7: Mä oon huomannu sen, että pelkästään se, että valmistautuu olettaen, että tällasia ja tällasia aiheita käsitellään, ni se edesauttaa sitä, että vaikka se aihe oiskin sitten eri, niin sä oot valmistautunu siihen, ni jotenkin sisällä siinä ja tota on sanalistaa ja ja on niinku henkisesti valmistautunu tiettyihin aiheisiin.

Esimerkki 8: Et sit jos sä meet ihan niinku, et sä et tiedä mitään, ni sä oot niinku sokkona siinä niinku ennen ku se alkaa pikku hiljaa aukeemaan sulle ja sit sä oot saattanut jo kääntää väärin jotain semmost niinku olennaista siel alussa, tai siis tulkata väärin.

Esimerkki 9: Et mitä enemmän tietoo sul on ennen ku sä niinku meet siihen tilanteeseen, ni aina sen parempi, koska sit pystyy reagoimaan myös niihin nopeesti tuleviin juttuihin, ku sun mieli ei oo kuormi niinku koko aika hirveen kuormittunu jo siitä, et sä e niinku yrität ennakoida, et mitä tulee seuraavaks niinku joka käänteessä.

Kokemus vaikuttaa siihen, millaisia tietoja tulkki ennen tulkkausta haluaa. Jos tulkki ei ole milloinkaan tulkannut tiettyä aihepiiriä, hän tarvitsee tietoa kaikesta aiheeseen liittyvästä. Tämä tarkoittaa ainakin temaattista tietoa, termitietoa ja tietoa tilanteen käytännöistä. Jos taas aihepiiri ja käytännöt ovat tuttuja, tulkki voi mahdollisesti keskittyä ainoastaan termityöhön, ilmaisujen tarkkuuteen. On oletettavaa, että myös tulkin luonteella on merkityksensä siinä, millaista tietoa kukin haluaa ja tarvitsee. Eri tulkeille saattaa riittää eri määrä tietoa etukäteen. Toinen saavuttaa riittävän tulkkausvarmuuden toisin kuin toinen. Valmistautumistavat vaihtelevat ja ovat tulkeilla yksilöllisiä. Kokemus tuo tulkkille joka tapauksessa lisääntyvää varmuutta sekä armollisuutta omaa suoritustaan kohtaan, jolloin tulkki uskaltaa lähteä tulkkaustilanteeseen mahdollisesti vähäisemminkin tiedoilla sekä pystyy hyväksymään oman tulkkaus-suorituksen suhteutettuna siihen, minkä verran aiheesta oli etukäteen ollut mahdollista tietää (esimerkki 10). Kokemus auttaa myös itsenäisesti ennakoimaan tulevia tulkkaustilanteita. Tulkki oppii valmistautumaan niin sanotusti oikean suuntaisesti (esimerkki 11). Tulkin työ on itse tulkkaustilanteessakin jatkuvaa ennakointia, mikä puhuu sen puolesta, että tulkki oppii ennakoimaan työnsä jokaisessa vaiheessa erilaisia asioita. Edellä mainitsemani kieltäytymisen mahdollisuus tulee esiin niin ikään kokemuksen karttuessa. Tulkki oppii asettamaan työlleen rajat, tuomaan tarpeensa ja ammattiroolinsa rohkeammin esiin, kun on tehnyt työtä jo jonkin aikaa.

Esimerkki 10: Joo-o, no ei se tietysti optimitilanne ole mutta mutta ei sille voi sitte kans mitään että että siinois sitte taas se, että mun mielestä sellanen aika tärkeä ajatus on se, että oppii niinku antamaan itselleen anteeksi sen, että ei ole voinu valmistautua näis molemmissa tapauksissa. Siis se, että ei oo saanut tietoo, vaikka on pyydetty tai sitte yllättäen joutuu johki aikataulumuutoksen takia, mihin ei oo voinu valmistautua niin sitte kannattaa niinku kylmäpäisesti vaan ajatella, että mä en ei voi tälle mitään ja nyt mä teen parhaani tässä tilanteessa ja näillä edellytyksillä. Et sellasta on niinku tässä vuosien mittaan oppinu myöski ja se sitte taas vapauttaa sitä kapasiteettia siihen varsinaiseen tulkkaukseen ja siihen keskittymiseen, ku unohtaa sen, että että tälle tilanteelle ei nyt voi mitään, joten näillä mennään.

Esimerkki 11: ... ja sanosin, että mitä enemmän on kokemusta, ni sitä varmemmin se osuu oikeaan myöski se valmistautuminen, koska ne tilanteet kuitenkin toistuu aika samanlaisina niinkun ympäristöstä riippumatta. Että on niinku sellaset tietyt asiat, mistä aina puhutaan. Ja sitte tiettyjä, joista usein puhutaan ja ja näin että että sitä oppii niinku suuntaa aika tehokkaasti sitä valmistautumista.

Eriytyinen merkitys ennakkotiedoilla viime hetkellä ennen tulkkausta on silloin, kun asioimistulkki ei ole saanut tulkattavan tilanteen sisällöstä tietoonsa etukäteen muuta kuin toimeksiantavan tahon ja tulkkauspaikan yksityiskohtaiset tiedot. Tällöin tulkki 6 kertoo esimerkiksi sairaalassa kysyvänsä nopeasti ennen tulkkausta hoitajalta, millainen lähtökohta tulkkaustilanteelle on eli onko potilas esimerkiksi tilanteessa ensimmäistä kertaa vai ovatko sairaalan käytännöt hänelle tuttuja. Tulkit 1 ja 2 (esimerkki 12) painottavat myös tulkattavien tapaamisen mahdollisuutta, jotta voisivat vielä nopeasti ennen tulkkausta päästä käsitykseen aiheesta sekä tulkattavien tavasta puhua.

Esimerkki 12: Et mielellään aina niinku tavallaan, jos sais jutella sen ihmisen kaa siinä niinku, ennen ku menee sinne lavalle, ni se on must tosi hyvä, saa vähä niinku ja kuulee vähän, et onks niillä tyyliin jotain puhevikaa tai jotain semmost, mitä sä osaat ennakoida sitte siinä puheessa.

Ennakkotietojen tärkeydestä huolimatta tulkki 3 (esimerkki 13) painottaa kuuntelemisen tärkeyttä. Tulkkaustilanteessa puhutulla on merkitystä. Kuunteleminen korostuu erityisesti silloin, kun tulkattava aihe vaihtuukin yllättäen, eikä ennakkotiedoista ole suoraa hyötyä itse tulkkaukseen. Näin voi käydä esimerkiksi, jos tulkattava (konferenssipuhuja) vaihtaa puheensa. Tulkin huomattessa tämän hän siirtää valmiiksi saamansa ja valmistelemansa puheen sivuun ja keskittyy erityisen tarkkaavaisesti siihen, mitä kuulee. Edellä mainituissa tilanteissa kuuntelemisen ohella korostuu tulkin tarpeellinen kyky sopeutua muuttuviin olosuhteisiin, kyky reagoida nopeasti ja riittävä asenne joustaa (Mäntynen 2013, 107). Eriytyisesti nopeasti muuttuvissa olosuhteissa painottuu myös ymmärtämisen merkitys verrattuna termien tarkkuuteen, joka ei aineistossa huolimatta siihen kohdistuvasta arvostuksesta korostunut aivan yhtä voimakkaasti kuin tulkin oma temaattinen ymmärrys sekä ymmärrettävä viestin välittäminen tulkattaville.

Esimerkki 13: Ei pidä missään nimessä niinku tuijottaa sitä paperia vaan vaan, jos on saanu sen etukäteen, niin sitte kannattaa lukea se ajatuksella läpi ja tehdä prima vista -harjotusta sen kanssa ja selvittää epäselvät sanat ja sitte keskittyy pääsääntöisesti siihen kuulemiseen, kuuntelemiseen. Et se on niinku se kirjoitettu versio on sitte lähinnä vaikka numeroitten ja nimien ja tämmösten kanssa hyvä että että ne kantsii sitte jotenkin korostaa sieltä ympyröidä tai.

Kaiken kaikkiaan haastatteluaineiston perusteella tulkkien valmistautumisessa ennen toimeksiantoa korostuu temaattinen ja käytännöllinen ymmärrys. Toimeksiannon kokonaisuuden hahmottaminen saa valmistautumisessa ensimmäisen sijan.

6.2.2 TULKIN TERMITYÖN KÄYTÄNTÖJÄ

Haastatteleman tulkit antoivat erilaisia ongelmanratkaisutapoja tulkin termityöhön. Tässä luvussa esittelen nämä konkreettiset ratkaisumahdollisuudet, joita tulkki voi hyödyntää erikoisalojen tulkkauksissa. Hyvällä valmistautumisella on iso merkitys, mutta yhtälailla ratkaisevaa on spontaani ongelmanratkaisukyky. Spontaaneihin ongelmanratkaisutilanteisiin on hyvä olla olemassa joukko keinoja, joiden avulla tulkkaus voi jatkua sujuvasti. Etenkin nimittäin asioimistulkkauksessa voi tulkin valmistautumisesta huolimatta kuitenkin tulla eteen yllättäviä keskustelunaiheita, joista ei ole voinut etukäteen tietää.

6.2.2.1 PAINOTUS TEMATIIKASSA JA YDINTERMEISSÄ

Kuten edellisessä luvussa toin esille, ennen tulkkausta tapahtuva tulkin valmistautuminen painottuu tulevan tematiikan ja käytäntöjen hahmottamiseen. Rinnakkaistekstejä aiheesta lukiessaan tulkki poimii mahdollisesti samalla eteen tulevia tärkeitä tuntuja ja itselle vieraita termejä, mutta pääpaino on kokonaisuuden ymmärtämisessä. Haastatteluaineiston perusteella tulkin valmistautumisvaiheessa tunnutaan painottavan kokonaisuuden kannalta lähinnä ydintermejä. Tutkielman tekijänä minulle herää kysymys, millaisia termejä tulkit sitten tarkalleen pitävät ydintermeinä. Oleelliset suuntaviivat pääteemoihin ja -termeihin tulkit 2 ja 3 sanovat löytävänsä sisällysluettelosta, jos sellainen on saatavilla. Will (2009, 82 & 2010, 52) opastaa termityömallissaan tulkkia poimimaan valmistautumiseen käytettävistä valmiista puheista tai muista vastaavista teksteistä kaikki termit, jolloin termityö ei jää tulkin intuition varaan. Vain valikoitujen ydintermien poimimista puoltaa toisaalta se, että tulkki joutuu usein valmistautumaan kiireessä, jolloin laajalle termityölle ei välttämättä toimeksiantoon valmistautuessa jää aikaa (Fantinuoli 2011, 46). Realistista tulkin valmistautumisvaiheessa näyttää haastatteluaineiston perusteella olevan keskittyminen osaan termeistä.

6.2.2.2 KEINOTEKOISET VASTINEET

Valmistautumisvaiheessa tulkki varmistaa epäselvien termien oikean kielellisen ilmaisutavan ja merkityksen. Tulkin on uskallettava hyödyntää myös omaa kielellistä luovuuttaan termityössä jo valmistautumisvaiheessa, sillä kaikilla termeillä ei ole olemassa kohdekielisiä vastineita. Esimerkiksi sosiaali- ja oikeusjärjestelmät vaihtelevat maittain, jolloin esimerkiksi Suomen järjestelmän josta-kin osaa ei välttämättä ole lainkaan toisen maan järjestelmässä. Tällöin tähän Suomen järjestelmän osaan sisältyville merkityssisällöille ei toisessa kulttuurissa ole lainkaan olemassa nimityksiä eikä nimityksille määritelmiä. Tällaisessa tilanteessa tulkki luo itse uuden termiehdotuksen, joka voisi kuvata asiaa parhaiten. Vehmas-Lehto (2010, 364–365) käyttää uusista nopeasti luotavista termiehdotuksista nimitystä keinotekoinen vastine.

Keinotekoisien vastineiden luoja tekee käännon lukijakunnalle tavallaan termiehdotuksen. Varsinaisesta termistä ei ole kysymys, sillä termi edellyttää tietynasteista vakiintuneisuutta eikä aivan uusi ilmaus voi olla vakiintunut. Kääntäjän muodostamasta vastineesta kyllä voi sittemmin tulla termi, jos uusi käsite on tullut vastinekulttuuriin jäädäkseen ja jos vastine on onnistunut. Onnistuneisuuteen taas vaikuttavat sellaiset ominaisuudet kuin läpinäkyvyys, lyhyys ja johdonmukaisuus. (Mts. 368.)

Haastatteluaineiston perusteella keinotekoisien vastineiden käyttö on todellisuutta ja toisinaan välttämätöntä viestinnän jatkumisen kannalta, mutta terminologian näkökulmasta kyseisiä vastineita ei luokitella termeiksi, sillä terminä pidetään ilmaisua, joka on vakiintunut (Vehmas-Lehto 2010, 368). Kyseisiä vastineita ei voida pitää virallisina termeinä myöskään siitä syystä, että ISO 704 -standardin (2000, 25) mukaan ennen uuden termin käyttöönottoa on voitava tarkistaa, onko mahdollinen termiehdotus jo olemassa virallisena terminä. Tällaiselle tarkistukselle tulkkausvaiheessa ei tulkin työn spontaanin luonteen vuoksi yleisesti ottaen ole mahdollisuuksia. Vaikka asiointitulkki käsittelee ja käyttää työssään termejä, ei kyseistä termityötä terminologian näkökulmasta pidetä varsinaisena sanastotyönä sen perusteella, että terminologinen sanastotyö on Sanastokeskuksen (2006, 31) mukaan systemaattista: työ, johon kuuluu tietyn erikoisalan käsitteitä ja niiden nimityksiä koskevan tiedon systemaattinen kerääminen, analysointi, kuvaaminen ja esittäminen.

Termityötä voisi edellisen toteamuksen perusteella ryhmitellä jopa Wüsterin (1985, 2) esittelemän yhdenlaisen jaottelun mukaan: *Ist-Norm* ja *Soll-Norm*. *Ist-Norm*issa on kyse siitä, millaisia termejä todellisessa puhetilanteessa käytetään. *Soll-Norm*issa taas on kyse siitä, millaisia termejä kyseises-

sä tilanteessa oikeaoppisesti kuuluisi käyttää. Ist-Normiin voidaan liittää ajatus erikoisalaslangista, joka on muodostunut tietylle alalle mutta joka ei välttämättä aina ole oikeakielistä kaikilta osin. Tulkin työssä tärkeää on ottaa selvää siitä, miten kieltä todellisuudessa eri tilanteissa käytetään. Tulkin työtä ajatellen voisi myös ajatella, että tulkki luodessaan nopeasti vastineita esimerkiksi tulkkaustilanteessa on tekemisissä Ist-Normin kanssa. Tulkin luoma termiehdotuskin on osa sitä, miten kyseisessä tilanteessa todellisuudessa puhutaan, sillä tulkki on vuorovaikutustilanteessa yksi puhuja, vaikka onkin neutraali sisältöön vaikuttamisen suhteen. Parhaassa tapauksessa tulkki luo uudelle ilmiölle nopeasti vastineen, joka myöhemmin vakiintuu myös muiden tulkkien sekä mahdollisesti myös muiden asiantuntijoiden käyttöön. Tällöin toteutuisi se, ettei tulkkaustilanteessa välttämättä kyse ole ainoastaan osapuolten keskinäisestä kanssakäymisestä ja tiedon välittämisestä heidän välillään, vaan tilanteessa on mahdollista luoda myös jotakin uutta, joka hyödyttää myös muuta ympäröivää ihmisjoukkoa. Viittaan tässä Alasuutarin (2011, 178) toteamukseen kielenkäytöstä yleensä: "...kielen käyttö ei ole vain todellisuutta koskevan informaation välittämistä tai maailmaa koskevien kulttuuristen jäsenysten ilmaisemista; se on myös erilaisten asiointilojen tuottamista 'puheaktien', 'kehysten' tai 'diskurssien' kautta." Tähän yhteyteen sopii myös seuraava sitaatti Pihkalan (2001, 6) sosioterminologista ajattelutapaa koskevästä artikkelista:

Vallitseva teoria – utopia sanovat sosioterminologit – on ymmärrettävissä, kun sitä tarkastelee vasten 1930-luvun positivistista käsitystä maailmasta ja tieteistä tai tuotteiden maailmanlaajuiseen standardisointiin pyrkivän insinöörin näkökulmasta. Kieli ei kuitenkaan ole tuote samassa mielessä kuin esimerkiksi mutteri tai venttiili, ja siksi se alistuu huonosti standardisoitavaksi. Kieli on abstrakti rakennelma, joka on jatkuvassa muutoksessa. Todellisuus muokkaa kieltä ja kieli todellisuutta, ja kielen käyttö peilaa käyttäjiensä tietämystä, mielipiteitä, sosiaalista ja ammatillista asemaa sekä heidän välisiä valtasuhteita. Teorian puolestaan pitäisi kuvata sitä, miten asiat ovat, eikä sitä miten niiden pitäisi olla.

Vaikka tulkki työkykyä ylläpitäessään sekä toimeksiantoon valmistautuessaan pyrkii haastatteluai-
neiston perusteella mahdollisimman tarkkaan termityöhön, jolloin painottuu *Soll-Norm* (miten asiat pitäisi ilmaista), päädyn tällä hetkellä siihen, että suuremman painotuksen tulkin termityössä saa *Ist-Normin* todellisuus (miten tilanteessa kaikki osapuolet todellisuudessa puhuvat). Tästä lähtökohdasta käsin esitän, että tulkin termityölle on olemassa kaksi mahdollista kulkusuuntaa.

Terminologiaopin mukaisten käsitejärjestelmien luomisen punaisena lankana on seuraava kulkusuunta: tarkoite, käsite, määritelmä ja termi. Tarkoite on jokin todellisuuden ilmiö, käsite on mielikuva tästä, määritelmä on sanallinen kuvaus ja termi on vakiintunut ilmaisu, nimitys. (Suo-

nuuti 2006, 11.) Jos tulkki kulkee termityössään samassa järjestyksessä, käytännön tilanne voisi olla edellä kuvattu uuden keinotekoisien vastineiden luomistilanne. Siinä tulkki kuulee tulkattavan puhuvan tulkille vieraasta asiasta, jolla on jokin yhtymäkohta tulkattavan todelliseen maailmaan. Tulkki muodostaa mielessään käsityksen asiasta, mahdollisesti esittää tarkentavan kysymyksen, jolloin saa asialle tarkemman merkityssisällön sanallisesti. Tämän perusteella tulkki muodostaa keinotekoisien vastineiden, jos sopivaa vastinetta ei kohdekielellä vielä ole olemassa. Vastineiden luominen tapahtuu tällaisessa tilanteessa nopeasti, sillä kyseiseen tapahtumaan ei ole mahdollista käyttää paljoa aikaa. Viestinnän on tarkoitus edetä tulkkauksessa.

Toisesta suunnasta lähtevä termityö voisi toteutua niin, että tulkki kuulee tulkattavan käyttävän vierasta termiä, jonka merkitys ei avaudu tulkille. Tulkki kysyy termille määritelmää, jonka perusteella hänelle muodostuu tarkoitteesta mielikuva, ja hän yhdistää tarkoitteen omaan maailmankuvaansa. Tämän jälkeen sopiva vastine löytyy.

Willin (2009, 111–120) termityömallin lähtökohta voisi sijoittua jälkimmäiseen kulkusuuntaan: ensin saatavilla olevasta kirjallisesta valmistautumismateriaalista (kyseisessä termityömallissa pääsääntöisesti konferenssipuheista) poimitaan termit. Tämän jälkeen tekstin sisältämän sekä ulkopuolisten lähteiden antaman tiedon avulla termeille löydetään määritelmä, jonka avulla lopulta selviää, mistä tarkoitteista konkreettisesti maailmassa on kysymys, ja mihin erikoisalaan termi viittaa. Termityö ei Willin (mts. 111–120) mallissa lähde liikkeelle tulkin omasta intuitiosta valita selvitettävät termit, vaan tulkin termianalyysiin päätyvät termit tulkin itsensä ulkopuolelta. Vastavaa termityötä tapahtuu myös tulkauksen aikana. Verrattuna laajoihin ja huolellisiin käsitejärjestelmäpohjaisiin sanastoihin tulkin termityö on suppeaa mutta kontekstisidonnaisuutensa vuoksi laajaa ja esimerkiksi nopeaa reagointia edellyttävää, sillä huomioon otavana on runsas kirjo myös kielen ulkoisia tilanteita, jotka vaikuttavat kielenkäyttöön. Laajuus perustuu siihen, ettei tulkki huomii vain vakiintuneita termejä vaan joutuu selvittämään myös erikoisalojen omia sekä sen sisällä vaikuttavien yksilöiden tapoja puhua asioista. Nopea reagoiminen termityössä taas liittyy edellä mainittuihin esimerkkeihin: vastineiden valintaan tai luomiseen meneillään olevassa tulkkauksessa.

6.2.2.3 VUOROVAIKUTUS JA TARKENTAVAT KYSYMYKSET

Toimeksiannon eri vaiheissa tulkilla on mahdollisuus hyödyntää eri muodoissaan eri osapuolten apua termihaussa. Asioimistulkin ”tiimi” tarkoittaa toisinaan tulkattavia asiakkaita. Vuorovaikutus heidän kanssaan sekä tarkentavat kysymykset auttavat vastinevalinnoissa.

Haastatteluaineiston perusteella asioimistulkin vuorovaikutusmahdollisuudet eroavat hieman konferenssitulkin mahdollisuuksista. Asioimistulkkaustilanteessa asiantuntijan hyödyntäminen on eri tavalla mahdollista kuin konferenssitilanteessa. Toisaalta taas konferenssitulkilla on mahdollisuus tehdä tulkkauksen aikana yhteistyötä toisten tulkkien kanssa simultaanikopissa, kun taas asioimistulkki suoriutuu tilanteesta itsenäisesti. Konferenssitulkkaustakin voi olla sekä konsekutiivista että simultaanista. Simultaanitilanteissa puhujan keskeyttäminen ei ole mahdollista, kun taas konsekutiivitulkki voi asioimistulkin tavoin pyytää tarkennusta, jotta pystyy jatkamaan tulkkausta. Konsekutiivisti konferenssitilanteissa tulkanneet tulkit kertoivat myös hyödyntävänsä ulkopuolista apua tulkkauksessaan, mutta asioimistulkkaukseen verrattuna avun muoto on erilainen. Tulkilla 2 saattaa olla kielitaitoinen ystävä lähellä puhujalavaa. Ystävä on tuonut tulkille varmuutta nyökyttämällä tai tarvittaessa jopa kuiskaamalla jonkun sanan, jota muut eivät salissa kuulleet. Myös tulkki 1 kertoo käyttävänsä apunaan vuorovaikutusta yleisön kanssa. Hän on saattanut tai saattaisi jatkossakin katsoa epävarman termin esiintyessä kysyvästi yleisöä, jotta saisi varmuuden, oliko asia ymmärretty siten. Tulkin ja kuulijoiden välisestä vuorovaikutuksesta esimerkin on antanut myös Vik-Tuovinen (2003, 8):

Kuulijat voivat myös auttaa tulkkia. Eräs tulkki tulkkasi Ruotsissa suomenkieliselle yleisölle museokäynnin, jossa museon opas kertoi mm. vanhoista ruokatavoista. Hän mainitsi, että lihakeiton mausteena käytettiin libsticka-maustetta. Tulkki ei ollut varma suomen kielen vastineesta, joten hän tulkkasi: ”Lihakeiton mausteena käytettiin maustetta, joka ruotsiksi on libsticka.” Hyvin nopeasti kuului yleisön joukosta ääni: ”Niin se on suomeksikin!”

Asioimistulkilla on asioimistulkkien ammattisäännösten mukainen oikeus pyytää tarkennusta, jos jokin tulkattavan henkilö sanoma ei muuten avaudu. Tulkki 6 sanoo, ettei tällaista toimintaa tarvitse pahoitella, sillä se kuuluu tulkin työhön, mikä käykin ilmi asioimistulkin ammattisäännösten (SKTL 2013a) kohdasta 6:

Tulkki tulkkaa kattavasti, ei jätä mitään pois eikä lisää mitään asiaankuulumatonta. Tulkin tehtävä on välittää kielelliset ja kulttuurisidonnaiset ei-kielelliset viestit mahdollisimman kattavasti ja sisällöllisesti muuttumattomina. Mikäli tulkki ei voi tuottaa

vastinetta esim. sanonnoille, sananlaskuille, puheenparsille, harvinaisille termeille ja lyhennyksille, tulkki pyytää puhujaa selvittämään sanomaansa ja informoi siitä kuulijaa. Tulkki ei kuitenkaan selitä asiasisältöjä oma-aloitteisesti kummankaan tulkattavan kielen edustajan puolesta. (SKTL 2013a.)

Tarkentavat kysymykset voivat kuulua esimerkiksi muodossa: ”... tarkoitatteko....?”. Tarkoitatteko-kysymyksellä tulkki 6 on varmistanut asiantuntijalta tulkkauksilanteessa, onko itse ymmärtänyt termin tai jonkin asian merkityksen. Kyseinen tulkki tiedostaa olevansa maallikko verrattuna erikoisalan asiantuntijaan ja haluaa myös siitä syystä varmistaa termin asiointitilanteessa.

Tulkki 5 tuo esille myös omien ilmeidensä ja katsekontaktin merkityksen termien varmistamisessa asiantuntijalta. Hän saattaa käyttää jotakin valitsemaansa termiä ja katsoa vielä kysyvästi asiantuntijaa odottaen vahvistusta termin oikeellisuudelle tai toisaalta tietoa siitä, mikä termi olisi oikea. Tulkki 4 kertoo saaneensa avun vaikean termin kanssa siten, että asiantuntija on asioimistilanteessa selittänyt termin toisin sanoin. Tulkki ei vuorovaikutustilanteessa näytä siis olevan ainoa, joka käyttää tarvittaessa kiertoilmauksia.

6.2.2.4 KIERTOILMAUKSET

Haastatteluaineiston perusteella viestintää palveleva tapa olisi ilmaista asiasisältö edes jollakin tavalla omin sanoin, vaikka ei pystyisi esimerkiksi aivan tarkkaa termiä löytämään vastineeksi. Kautta linjan kiertoilmaukset näyttävätkin olevan tulkkien käytössä yksi selkeä ratkaisutapa ongelmallisten termien kanssa. Tulkin 3 mukaan tulkattavia osapuolia kiinnostaa enemmän saatu informaatio kuin se, miten hienosti asia on ilmaistu tai onko tyyli juuri oikea.

Tulkin käyttämistä kiertoilmauksista puhuttaessa kyse ei kuitenkaan ole niin kutsutuista eufemismeistä. Eufemismi on kiertoilmaus, mutta sillä pyritään tarkoituksella peittämään esimerkiksi negatiiviselta kuulostavaa totuutta. Liimatainen (2008, 17) kuvailee eufemismin käyttöä seuraavasti:

Kun puhuja haluaa johtaa kuulijaa harhaan, hän voi pyrkiä välttämään liian läpinäkyviä ilmauksia (keskimääräinen tappava annos) ja korvaamaan ne esimerkiksi vieras- tai lyhennesanoilla (LD₅₀). Eufemismin avulla nimitettävästä kohteesta pyritään korostamaan sellaisia aspekteja, jotka eivät herätä viestin vastaanottajassa negatiivisia konnotaatioita (Recyclingpark, kasvinsuojeluaine).

Tulkki ei tarkoituksella yritä sävyttää tulkkaustaan johonkin suuntaan vaan parhaan taitonsa mukaan tulkkauksella puolueettomasti ja totuudenmukaisesti sen, mitä tulkattavat sanovat. Tulkki palvelee tulkattavien välistä kommunikaatiota ja pysyy asenteellaan ja tulkkausellaan neutraalina ja tark-

kana sille, mitä tulkattavat haluavat keskenään puhua. Tulkattavien on voitava luottaa, ettei tulkki asetu kummankaan puolelle vaan palvelee heitä puolueettomasti eikä muuta heidän sanomisiaan. Jos tulkki huomaa kuitenkin tulkattavan käyttävän koko totuutta kiertelevää eufemismia, hän välittää tulkattavan viestin toiselle tulkattavalle edelleen sellaisena kuin toinen tulkattava sen toiselle osapuolelle halusi välittää. Tulkki voi toki henkilökohtaisesti olla eri mieltä tulkattavasta asiasta, mutta hän ei anna sen vaikuttaa tulkkaukseen eikä vastinevalintoihin. Omissa periaatteellisissa valinnoissaan hän pyrkii välittämään juuri sen, mitä tulkattavat itse halusivat toisilleen sanoa. Tulkki itse ei keskustele tilanteessa.

Oma kysymyksensä on se, millaisiin toimeksiantoihin tulkki lupautuu. Tässä nousevat esiin tulkin rooliin vaikuttavat eettiset ja ideologiset kysymykset. Tulkki toimii neutraalisti tulkin roolissa, mutta toimeksiantojen sisältöihin nähden tulkki ei ole neutraali. Kun tulkki on päättänyt vastaanottaa toimeksiannon, hän toimii neutraalisti. Esimerkkinä kyseenalaisista toimeksiannoista voisivat olla neuvottelut, joiden tarkoitus on edesauttaa lainvastaista toimintaa. Jos tulkki edesauttaisi kyseenalaisten, jopa rikollisten, asioiden edistämistä tulkkamalla tilanteita, jotka rakentuvat jo lähtökohdaisesti epärehellisyydelle, eikä voisi toimia ideologiansa vuoksi neutraalisti tilanteissa, tulkin hyvää käytöstä mielestäni on kieltäytyä tällaisista toimeksiannoista.

6.2.2.5 KORJAAMISEN MAHDOLLISUUS TULKKAUKSEN EDETESSÄ

Jos lähtökulttuurin jollekin asialle ei ole olemassa vastaavaa ilmiötä kohdekulttuurissa, tulkin tehtäväksi jää luoda jokin tilannetta tyydyttävä itse luotu vastine, mistä mainitsin edellä. Nopea hätäratkaisu yllättävässä tilanteessa voi tulkista tuntua riittämättömältä hyvään viestintään nähden, mutta sama yllättävä vaikea termi tai asia voi tulla vastaan vielä myöhemmin tilanteen ja samalla tulkkauksen edetessä, jolloin tulkille avautuu mahdollisuus ilmaista sama asia mahdollisesti paremmin tai korjata väärin sanottu (tulkit 1 ja 3). Tulkit tiedostavat myös inhimillisyytensä eli sen, ettei kukaan kykene täydelliseen virheettömyyteen eikä voi tietää aivan jokaista sanaa.

6.2.2.6 MUIDEN KIELTEN VAIKUTUS

Tulkki 3 tuo esille muiden kielten merkityksen termien tulkkauksessa. Erityisen merkittävää hänen mukaansa on hallita englantia, sillä monesti konferenssitilanteisiin liittyvät puhujien puheet saattavat tulla tulkille englannin kielellä, vaikka tulkin käyttämä kohdekieli olisikin joku muu. Myös latinan sanoilla sekä muilla vierasperäisillä lainasanoilla on merkitystä vastineiden löytymisessä

tulkkaustilanteessa. Vierasperäiset sanat tulkki voi tulkata lähes sellaisinaan, sillä ne ovat usein eri kielissä samankaltaisia. Myös Vik-Tuovinen (2003, 8) on artikkelissaan tuonut esiin ratkaisutavan lainata lähdekielisiä termejä lähes sellaisenaan. Lisäksi hän mainitsee samassa yhteydessä lähdekielisen termin muuntamisen kohdekielen rakenteeseen sopivampaan muotoon tai että tulkki voi muodostaa termistä käänöslainan.

6.2.2.7 TULKATTAVILLE TUTUT TERMIT

Yhtenä termivalinnan kriteerinä asioimistilanteessa tulkki 5 pitää sitä, että valitsee käyttöönsä asiakkaalle tutun termin. Kyseinen tulkki kuuntelee, mitä termiä asiakas käyttää tietystä asiasisällöstä, ja pyrkii käyttämään itse samaa.

Hyvä termi Saarelan (2012, 8) tutkimuksen mukaan on mahdollisimman neutraali. Esimerkiksi neutraalista ja vastaavasti negatiivisia mielikuvia herättävästä ilmaisusta hän antaa saman käsitteen erinäköiset ja -kuuloiset nimitykset diabetes (termi) ja sokeritauti (yleiskielen sana). Termi diabetes on jo kauan käytössä ollut termi, joka on kuulijan korvassa neutraali. Sen sijaan sokeritauti tuo ikävän mielleyhtymän, jota sekä sanastolautakunnassa että potilaiden kesken on haluttu välttää. (Mts. 8.) Saarelan tutkimuksessa neutraalin termin käytössä on ilmeisesti enemmänkin kyse siitä, ettei termi herättäisi ikäviä mielleyhtymiä asiakkaasta itsestään, mutta pohdin kyseisen haastattelun pohjalta kuitenkin sitä, voisiko neutraalius olla myös sitä, että termi on ylipäänsä tuttu asiakkaalle. Kun termi on asiakkaalle tuttu, se ei mahdollisesti siitä syystä vaikuta asiakkaan tunteisiin eikä näin häiritse keskittymistä kommunikotavaan asiaan. Pihkala (2001, 6) mainitsee, että sosioterminologisen suuntauksen ajattelun mukaan ”Synonymia usein tehostaa myös viestin perillemeno, koska ilmauksen tuottajalla on mahdollisuus valita vastaanottajan tietotasoon sopiva ilmaus. Termien tarkka merkitys onkin viime kädessä neuvoteltava itse viestintätilanteessa.” Tulkin 5 tekemä ratkaisu valita tulkattavan käyttämä termi peilaa sosioterminologista ajattelutapaa: käytännön tilanne lopulta ratkaisee, millainen termi on käyttökelpoinen ja viestinnän kannalta tarkka.

6.2.2.8 YLÄKÄSITTEEN KÄYTTÖ

Haastatteluaineistossa tulkki 6 toi esiin yläkäsitteen käytön. Hänen mukaansa yläkäsitettä voi käyttää esimerkiksi silloin, jos tieto ei koske tulkkauksen ydinasiaa. Hän antoi esimerkiksi erilaiset kukkalajit. Jos tulkattava puhuu jostakin tietystä lajista, mutta tulkki ei tiedä suoraa vastinetta, hän voi käyttää kukka-sanaa, yläkäsitettä. Tulkkaustilanteessa on aina jokin ydinteema, josta keskustel-

laan, minkä perusteella mainittua näkemystä voi ymmärtää. Toisaalta tässä kohtaa voidaan kysyä, onko tulkilla oikeutta todeta tulkattavan puolesta, mikä tulkattavalle on ydinasiaa. Vaikka jokin ilmaisu ensi kuulemalta tulkin mielestä vaikuttaisi hyvin vähäpätöiseltä sivujuonteelta koko keskusteluun nähden, tulkin tehtävä on kuitenkin tulkata kyseistä puhujaa ja hänen keskusteluaan. Tulkin on pysyttävä neutraalina, myös ensi kuulemalta sivuasioilta tuntuissa ilmauksissa. Konferenssitulkin tulkatessa simultaanisti yläkäsitteen käyttö on mielestäni ymmärrettävämpi ratkaisu, sillä tulkkausta ei voi keskeyttää. Myös erityisesti simultaanitulkkauksen eri tasoja tutkinut Vik-Tuovinen (2003, 8) tuo esiin yläkäsitteen yhtenä vastinevaihtoehtona. Asiomistulkkauksessa sen sijaan tulkilla on oikeus ja mahdollisuus keskeyttää puhuja, jolloin tarkennus vastinevalintaan pitäisi olla mahdollinen.

6.2.2.9 TERMITYÖN TEKNISET APUVÄLINEET

Tulkin termityön tukena valmistautumisvaiheessa ovat erityisesti tekniset apuvälineet, erityisesti internet, jonka tarjoamia lähteitä tulkit arvioivat kriittisesti, mutta jonka olemassaoloa kaikki haastatellut tulkit pitivät hyvänä ja hyödyllisenä asiana. Tulkki 1 oli eräässä toimeksiannossaan todennut sanakirjojen rajallisuuden tiedonhaussa. Tulkki 3 kertoo käyttävänsä kielellisten ilmaisutapojen selvittämiseen jopa Wikipediaa, vaikka sitä hänenkin mukaansa paljon parjataan. Hän kuitenkin toteaa, ettei hän tulkkina ole kiinnostunut Wikipedian sisällöllisistä faktoista vaan kielellisistä ilmaisutavoista.

Tekniikan kehittyminen yleismaailmallisesti vaikuttaa myös tulkin tiedonhakuun. Tulkki 3 kertoo, ettei hänellä eräässä työympäristössä ollut aiemmin mahdollisuutta käyttää internetiä tulkkauksen aikana, mutta nyt tämä mahdollisuus on olemassa. Tendenssi on positiivinen, sillä tutkimuskirjallisuuden (Kübler 2003, 28) perusteella ainakin kääntäjän työssä tekniikan osuus on jo uudenlainen mahdollisuus aiempaan verrattuna. Korfulla keväällä 2013 toteutetulla saksan kielen maisteriopiskelijoille suunnatulla intensiivikurssilla³ tuotiin esille lisäksi erilaisia korpuksia, joita kääntäjät voivat hyödyntää. Rinnasteisesti jo silloin pohdin tekniikan suomia apuja myös tulkin työtä ajatellen.

---

³ EU-Intensivprogramm WISSTRANS: "Wissensmanagement und Sprachkontakt im Übersetzen und Fremdsprachenunterricht zwischen dem Deutschen und kleineren europäischen Sprachen". Joonialainen yliopisto, Korfu. Kreikka. 6.–21.4.2013.

Korpuksista on hyötyä, mutta niilläkin on kuitenkin rajoitteensa: ne eivät aina anna vastauksia termikysymyksiin, sillä niitä ei voida Küblerin (2003, 41) mukaan päivittää aivan samaan tahtiin, kuin erikoisalut kehittyvät. Tästä syystä samainen tutkijakin (mts. 41) suosittelee internetin käyttöä. Hänen mukaansa internet täydentää korpuksesta puuttuvia ajankohtaisia ilmauksia. Myös haastattelemieni tulkkien käytäntö puolustaa internetin hyödyntämistä tulkin työssä. Kaiken tiedonhaun suhteen tärkeää on lähteen arviointi, oli kyse sitten painetusta kirjasta, internetissä julkaistusta artikkelista tai puhutusta tekstipätkästä. Käytännössä tilanne haastatteluaineistoni perusteella on se, että tulkit käyttävät internetiä paljon työssään: valmistautuessaan sekä tulkkauksen aikana. Hyödynnettävistä teknisistä apuväleistä tekemissäni haastatteluissa mainittiin myös puhelin, jonka avulla on mahdollista hakea tulkkaustilanteeseen tietoa internetistä ja sen tarjoamista internetsanakirjoista.

6.2.2.10 TERMITYÖ TULKKAUKSEN JÄLKEEN

Tulkkauksen jälkeen haastatteleman tulkit eivät tee laajaa termityötä. He mahdollisesti tarkistavat joitakin termejä, kokoavat niitä omiin muistiinpanoihinsa tai keskustelevat kollegoiden kanssa mutta toteavat tulkkauksen jälkeisen termityön olevan osittain myös viitseliäisyyskysymys. Toisaalta termityölle ei nähdä välttämättä tarvetta tässä vaiheessa, sillä tarvittavat uudet termit ovat saattaneet esimerkiksi jo jäädä mieleen. Tulkin 6 mukaan asioimistulkin kuuluukin lisäksi hävittää asioimistilanteen jälkeen asiakkaan nähden muistiinpanot, jolloin ainakin osa muistiinpanoista jälkityötä ajatellen häviää siinä.

6.2.3 KONTEKSTI TERMITYÖSSÄ

Edellä esiin tuotu tulkin temaattinen valmistautuminen jo osaltaan viittaa kontekstisidonnaisuuteen, sillä tulkki hakee temaattista tietoa tiettyä tilannetta varten. Temaattinen valmistautuminen voi tosin olla myös sellaista, joka ei liity suoraan kontekstiin. Kontekstista irrotettuna se merkitsisi sitä, että tulkki hakee tietoa jostakin aihepiiristä mutta ei rajaa tai kohdistaa tiedonhakua erityistä tilannetta ajatellen. Tällaista kontekstista irrotettua tiedonhakua tapahtuu esimerkiksi pitkän aikavälin valmistautumisessa, työkyvyn ylläpitovaiheessa.

Kontekstisidonnaisuus voi ohjata temaattista valmistautumista riippuen kontekstisidonnaisten ennakkotietojen määrästä. Jos kontekstisidonnaisia yksityiskohtaisia tietoja ei ole saatavilla, tulkki päättää omaan ennakkointikykyynsä turvautuen, millaista temaattista tietoa hän hankkii. Jos taas

kontekstiin liittyviä tietoja on paljon saatavilla, tarkka tieto tulevasta tilanteesta auttaa tulkkia tiedonhaun rajauksessa sekä kohdennetussa henkisessä valmistautumisessa. Gileen (2009, 83 ja 133) viitaten yhdistän kontekstisidonnaiset tiedot tässä osaksi kielen ulkoisia tekijöitä, joita voivat olla tapa toimia tietyssä tilanteessa tietyssä kulttuurissa sekä tiettyyn tilanteeseen liittyvä ydintieto. Ydintietoon voidaan liittää myös temaattinen kokonaisuus mutta ennen kaikkea yksittäiset tiedot tilanteesta, johon tematiikka on tarkoitus soveltaa. Kontekstisidonnaisia tietoja asioimistulkkaudessa voisivat tämän perusteella olla esimerkiksi seuraavat: milloin ja missä tulkkaus tapahtuu, ketkä ja millaisessa tilanteessa olevat henkilöt ovat tulkattavina sekä millaiset käytännöt tilanteessa toteutuvat. Haastattelemani tulkit joutuvat, pystyvät ja kokemuksen myötä onnistuvat (ks. esimerkki 12) päättämään tulevan asioimistulkkauksen suuntaviivoja toimeksiannon tehneen tahon perusteella, sillä se on usein ainoa valmistautumista ohjaava tieto. Tieto toimeksiantajasta johdattaa asianmukaiseen aihepiiriin. Koska yksityiskohtaiset tiedot tilanteesta eivät yleensä kuulu asioimistulkin pääomaan ennen tulkkausta, temaattisen tiedonhaun merkitys työssä on korostunut. Tulkin on itsenäisesti kerättävä kokoon tietoa kaikesta mahdollisesta kaiken varalta, koska ei täysin tiedä, mitä on tulossa. Asioimistulkkaudessa syy epätietoisuuteen tulevan tulkkaustilanteen asiassällöstä on mahdollisesti se, etteivät asiakkaat haastattelemani tulkin 6 mukaan pysty eivätkä halua sanoa asiaansa ennen kuin itse tilanteessa: ”Eihän kukaan voi sanoa etukäteen eikä halua sanoa, että mikä se aihe on.”

Kontekstisidonnaisuutta ja sen merkitystä tulkin valmistautumisessa voidaan tarkastella kuvitellun esimerkkitapauksen kautta. Haastatteluissa esitin tulkeille kysymyksen valmistautumisesta asioimistulkkaukseen äitiysneuvolassa. Asetin haastattelutilanteessa jokaisen tulkin nähtäväksi äitiysneuvolasta saamani materiaalin, jonka sisältämiä asioita äitiysneuvolassa käydään läpi raskauden aikana. Materiaali sisälsi erilaisia esitteitä ja lomakkeita. Jokaista tulkkia kiinnosti ensisijaisesti kokonaiskuva tulevasta tilanteesta. Haastattelemani tulkit valmistautuisivat kyseiseen tulkkaustilanteeseen selvittämällä tilanteen käytännöt eli sen, mitä äitiysneuvolassa todella tehdään. Kaikkea mahdollista temaattista materiaalia he eivät lukisi. Perusteluksi sille, miksi tulkki 4 ei kävisi koko esittelemääni materiaalia läpi, tulkki kertoi, ettei neuvolassa yleensä käydä läpi kaikkia esitteitä, vaan ne on tarkoitettu asiakkaalle kotiin luettavaksi.

Konteksti tulkin termityössä näyttäisi äitiysneuvolaesimerkkitapauksen perusteella tarkoittavan sitä, että tulkkia kiinnostaa ensin tuleva tulkkaustilanne kokonaisuudessaan sekä aihepiirin että käytäntöjen osalta ja vasta tämän jälkeen hän päättää tarvitsemistaan termeistä. Kontekstisidon-

nainen lähtökohta ohjaa tulkin termityötä esimerkiksi siten, että tulkki poimii temaattiseen valmistautumiseen valitsemistaan teksteistä uudet termit lukemisen yhteydessä. Termityö ei ole välttämättä suunniteltua, vaan se tapahtuu tematiikan rinnalla.

Termejä ei haastatteluaineiston perusteella tulkin työssä käsitellä asiayhteydestä irrotettuina yksikköinä, vaan ne liittyvät sekä tiettyyn asiakokonaisuuteen että käyttötilanteeseen. Tulkki 6 sanoo, että hakisi tarpeelliset termit tulkkaustilanteeseen liittyvästä materiaalista, sillä termejä ei hänen mukaansa saa irrottaa asiayhteydestä. Lisäksi hänen mukaansa termit jäävät myös tulkin mieleen paremmin, kun kokonaisuus on tiedossa.

Mitä erikoistuneempi tulkki on tietyille tai tietyille erikoisaloille, sitä paremmin hän on tietyn yhteisön sisällä ja ymmärtää kyseistä yhteisöä ja sen kielenkäyttöä. Tällöin myös termityö on keskittyneempää ja termien käyttö hallitumpaa ja tarkempaa. Tulkki 5 esimerkiksi haaveilee siitä, että voisi vielä joskus keskittyä tietyille erikoisaloille, mihin muutamat tutkijat, esimerkiksi Seleskovitch (1988, 71) ja Kutz (2010, 303), uskovatkin: siihen, että tulkit ajan myötä valikoituvat ja päätyvät tiettyjen erikoisalojen tulkeiksi. Sisällöllisesti ja kielellisesti toimivan vuorovaikutuksen eteen hyödyksi olisi kaikenlainen yhteistyö tulkkien ja erikoisalojen asiantuntijoiden kesken. Näin tulkki voisi paremmin ymmärtää erikoisalojen omaa kielenkäyttöä sekä erikoisalojen asiantuntijat voisivat varmistua siitä, että tulkkaus kattaa sen, mitä he haluavat sen kattavan. Yhdessä löytyvät ne ratkaisut, joihin yksin saattaisi mennä liian kauan aikaa tai joihin ei vastausta välttämättä löydy ilman toisen apua koskaan. (Hohnhold 1990, 129, 189–190.)

Jos tulkki unohtaa kontekstisidonnaisuuden, voi olla, että hän menettää jotain siitä käsityksestä, joka hänen pitäisi muodostaa tietyn yhteisön ja tiettyjen yksilöihmisten tavasta puhua ja ilmaista asioita. Erikoisalan omien ominaispiirteiden lisäksi tulkki tulkkaa yksilöitä, joilla on omat kielelliset erityispiirteensä. Koska jokaisella asioimiskerralla tulkki saattaa tulkata uutta asiakasta, myös asiakkaan tausta ja osittain sitä kautta mahdollisesti myös hänen kielenkäyttönsä ovat tulkille uusia. Asioimistulkkauksessa painottuu tilanteen ainutkertaisuus sekä jokaisen tulkattavan erilaisuus puhetaapaa ja termivalintoja myöden. Asioimistilanteiden kulkuun tulkki voi varautua mutta ei välttämättä mitenkään siihen, miten tulkattavat puhuvat. Tulkattavat eivät esimerkiksi välttämättä pysy koko ajan tapaamisen pääaiheessa, jolloin tulkki voi kohdata yllätyksiä tulkattavien puheenaiheissa. Vaikka tulkki itse olisi valmistautunut normatiivisten sanastojen mukaan termivalinnois-

saan, on hyvin mahdollista, että asiakas käyttää erilaisia termejä tai puhuu asioista, joista tulkki ei ole kuitenkaan koskaan kuullut.

6.2.4 ASIOIMISTULKIN TERMITYÖ

Tulkin 6 mukaan asioimistulkkaus on täysin omanlaisensa tulkkauksen muoto, jossa ei keskitytä vain asiaan vaan myös ihmisiin. Tätä taustaa vasten on hyvin ymmärrettävää myös hänen näkemysensä tulkin persoonan ja käytöksen merkityksestä asioimistulkkauksessa kielellisen tarkkuuden lisäksi. Oikeat termivalinnat antavat tulkista asiantuntevan vaikutelman Fantinuolin (2011, 47) mukaan, mutta haastatteluaineiston perusteella asiantuntevuus ei asioimistulkkauksessa perustu vain kielellisiin ratkaisuihin vaan myös tulkin käytökseen. Tulkin kuuluu pysyä ammattiroolissaan eikä olla esimerkiksi tulkattavan avustaja. Toisaalta asiakaspalvelunäkökulmasta katsottuna asiakkaan olisi voitava myös kokea, että tulkki ymmärtää asiakasta ja välittää hänen ajatuksensa. Tulkin 6 mukaan tulkin rooli voidaan tosin ymmärtää myös virheellisesti. Tulkattava saattaa joskus käsittää asioinnin hyvän lopputuloksen olevan tulkin ansiota, koska koki tämän olevan samalla aaltopituudella tai vastaavasti asiakkaan näkökulmasta huonon lopputuloksen olevan tulkin virhe.

Termivalinnoissa tulee esille myös asioimistulkin ammatin asiakaspalveluasetelma: tärkeintä on saada kaikki osapuolet ymmärtämään viesti, ei ensisijaisesti edes löytää virallista termiä. Koska termit sisältävät spesifiä erikoisaluetta, tarkan viestinnän näkökulmasta edellä esitetty väite kuulostaa osittain kyseenalaiselta, mutta asiakaspalvelunäkökulmasta sille on kuitenkin perustelunsa. Vakiintuneen termin sijasta toisen vastineen valitseminen voi olla viestinnän kannalta jopa asiantuntevampaa tulkin toimintaa sekä palvella asiakkaan ymmärrystä. Tähän viittaa edellä esiin nostettu aineiston esimerkki siitä, että tulkki 5 pyrkii valitsemaan asiakkaalle tutun ilmaisun tietystä asiasisällöstä puhuttaessa sekä Suhosen (2001, 13) ajatukset termivalinnoista kaunokirjallisuutta käännettäessä. Asioimistulkkauksella ja kaunokirjallisuudella tuskin juuri milloinkaan on läheistä tekemistä toistensa kanssa, mutta kaikkia osapuolia tyydyttävän ymmärrettävän viestinnän näkökulmasta ajatuksia voitaisiin pohtia myös tässä tutkielmassa. Suhonen (2001, 13) viittaa artikkelis-

saan Cazesiin⁴ [2001], joka puhui Vaasassa järjestetyssä erikoiskielten konferenssissa⁵ vuonna 2001 kaunokirjallisuuden termivalinnoista. Suhonen (2001, 13) tuo Cazesin [2001] ajatuksia tämän espanjaksi kääntämisen novellin pohjalta esiin seuraavasti:

Monet alkutekstissä esiintyvät kasvit ovat tuttuja englanninkielisille lukijoille, kun taas niiden tarkat espanjankieliset vastineet olisivat olleet outoja ja antaneet joissain tapauksessa jopa vääränlaisia mielikuvia espanjankielisille lukijoille. Tämän vuoksi Cazes oli kääntäessään käyttänyt esimerkiksi yläkäsitteen nimitystä tarkan termin sijasta tai valinnut sellaisen espanjankielisen kasvin, jonka luomat mielikuvat vastaavat alkutekstin kasvin luomia mielikuvia.

Asioimistulkkaustilanteet koostuvat aina ihmisistä, joilla on joko jokin keskinäinen tai kullakin oma tapansa ilmaista asioita. Nämä erilaiset puhutavat voivat tulla tulkin tietoon vasta itse tilanteessa, jolloin jälleen on hyötyä Mäntysen (2013, 107) mainitsemasta asioimistulkin tilannetajusta. Nuopponen (1999, 92) tekee eron erikoisalan sisäisen ja ulkoisen viestinnän välille: ”...ammattilaiset tarvitsevat alalla kuin alalla omaa termistöään ja tarkkaa käsitteistöään sisäiseen viestintään. Alan ulkoinen viestintä taas asettaa omat vaatimuksensa aina tilanteen mukaan.” Asioimistulkkaustilanteet sijoittuvat usein jälkimmäiseen, ulkoisen viestinnän kategoriaan, jolloin asioimistulkin on huolehdittava tilanteeseen sopivien kaikille osapuolille ymmärrettävien ilmaisujen valinnasta. Toisaalta asioimistulkki on läsnä jatkuvasti molemmilla tasoilla. Hän tulkkaa sekä erikoisalan asiantuntijaa, jonka sisäisen viestinnän kieleen tulkin on tutustuttava, että kyseiseen erikoisalaan nähden maallikkoa, jota tulkin on erityisellä tavalla kuunneltava ymmärrettävien vastineiden valitsemiseksi. Tulkin ei kuulu kuitenkaan itse alkaa selvittää epäselviä asioita tulkattaville, sillä keskustelevat osapuolet esittävät itse ne kysymykset, joita heille keskustelun edetessä asian ymmärtämiseksi herää. Tulkki edelleen tulkkaa osapuolten välistä keskustelua.

Asioimistulkkauksessa on huomioitava asiakkaan ainutlaatuisuus myös lääketieteen näkökulmasta esimerkiksi lääkärin vastaanotolla. Hiltunen ym. (2005, 589) neuvoo lääkäriopiskelijoita käyttämään tulevassa lääkärin ammatissaan kieltä, jota myös potilaat ymmärtävät. ”Potilas on hoitotilanteessa aina ensisijaisesti ihminen eikä mielenkiintoinen tapaus, jota tutkimaan kutsutaan kolle-

---

⁴ Suhosen (2001, 13–15) artikkelissa ei tarkempia lähdetietoja Cazesin puheesta.

⁵ The 13th European Symposium on Language for Special Purposes eli LSP-konferenssi 20.–24.8.2001 Vaasassa.

gat ja opiskelijat.” (Hiltunen ym. 2005, 589). Jos jo lääkäreiksi valmistuvia opastetaan huomioimaan vuorovaikutuksessaan kunkin potilaan tapa keskustella, erilaiset taustat ja kulttuuri, on myös tulkin huomioitava samat asiat lääkärin vastaanotolla. Edellä mainitun perusteella tarkoituksenmukaista ei välttämättä ole runsas lääketieteellisten termien käyttö vaan se, että potilas ymmärtää. Potilasnäkökulman vuoksi edelleen on ymmärrettävää, miksi tulkki 5 päättää käyttää termejä ja ilmaisuja, joita myös potilas käyttää.

Pohdinnan arvoista on, mitä hyvä termityö asioimistulkin työssä tarkoittaa. Välttämättä hyvä erikoisalan ja sen sisältämien vakiintuneiden termien asiantuntemus eivät yksinään tee tulkista taitavaa, vaan yhdessä edellä mainittujen ominaisuuksien kanssa kyky muuntautua tilanteeseen kuin tilanteeseen ihmisten erilaisuuden ja erilaiset puhettavat huomioiden. Maia (2003, 51) viittaa siihen, että tulkin termityö on erilaista kuin terminologin termityö, vaikka tulkki termityötä tekeekin. Termityöstä puhuttaessa on huomioitava termityön tekijät ja tarkoitus, joka myös avaa vähitellen sitä, miten termityötä käytännössä erilaisiin tarkoituksiin tehdään ja miten sitä pitäisi ymmärtää.

Tulkkien vaikuttaisi tämän tutkielman haastatteluaineiston perusteella olevan erilainen asioimis- ja konferenssitulkkausta kohtaan, riippuen haastateltavien koulutustaustasta. Tällä taas voi olla merkitystä ylipäänsä valmistautumisen sekä myös termityön tarkkuuteen. Asioimistulkkausta pidettiin aineistossa osittain epävirallisena tulkkauksen muotona konferenssitulkkaukseen verrattuna, vaikka kyse onkin yleensä virallisista – joskin tosielämän aidoista henkilökohtaisista – asiointitilanteista erilaisten viranomaisten vastaanotolla. Ilman tulkin koulutusta ammattia harjoittavat tulkit pitivät asioimistulkkausta epävirallisempina tulkkauslajina, johon myös hieman pienemmällä valmistautumisella uskaltaisi ryhtyä. Virallisemmaksi ei-koulutettuneiden joukossa nostettiin konferenssitulkkaus esimerkiksi siitä syystä, että siinä tulkki on yleensä asiantuntevan yleisön edessä, kun taas asiointitilanteessa asiakas ei välttämättä ole erikoisalan asiantuntija. Toisaalta helpommalta tulkkauslajilta asioimistulkkaus tuntui ei-koulutettujen keskuudessa myös siksi, että he ovat saattaneet perehtyä niissä käsiteltäviin arkielämän asioihin myös oman henkilökohtaisen arkensa kautta.

6.3 YHTEENVETO

Avainsana tulkin termityössä on ratkaisu. Kohdatessaan termiongelman tulkkaustilanteessa tulkki tekee vähintään riittävän toimivan ja ainakin nopean ratkaisun, jotta vuorovaikutus ei hänen vuokseen keskeydy vaan jatkuu. Ongelmanratkaisun tueksi on olemassa erilaisia lähtökohtia sekä teo-

reettisesti että konkreettisesti. Tämän tutkielman tarkoitus on ollut etsiä asioimistulkin termityöhön ongelmanratkaisutapoja, joita sekä tulkin termityöhön soveltuva teoria että ammattitulkkiä käyttävä haastatteluaineiston perusteella voivat antaa.

6.3.1 ANALYYSIN KESKEISIMMÄT TULOKSET

Tutkimuskirjallisuuden sekä haastatteluaineiston analysoinnin perusteella päädyn seuraaviin keskeisiin tekijöihin asioimistulkin termityöstä puhuttaessa: tulkattavan aiheen kokonaisymmärrys, vuorovaikutuksen ja tulkkausympäristön vaikutus, dialogitilanteen persoonalliset puhujat, puhutun kielen spontaanius sekä tekniset apuvälineet.

6.3.1.1 TULKATTAVAN AIHEEN YMMÄRTÄMINEN

Tulkin valmistautumisessa erikoisalatulkkauksiin aineistoni perusteella eniten painotettiin tulkattavan aiheen ymmärtämistä, sillä ymmärryksen pohjalta myös vieraat termit on mahdollista selittää kiertoilmauksin tai muuten toimivasti. Kokonaisuuden hahmottaminen tukee muistamista lääketieteen näkökulmasta, jonka mukaan muistaminen on myös rekonstruktivistista eli jatkuvaa tiedon rakentamista ja luovaa toimintaa. ”Asian muistaminen tukee myös yksityiskohtien muistamista, mutta ei toisin päin – se, että muistaa luennolta paljon irrallisia yksityiskohtia, ei johda asioiden ymmärtämiseen.” (Hiltunen ym. 2005, 605.) Tämä lääketieteellinen väittämä toteutuu myös haastatteluaineistossani: tulkit asettavat työssään ymmärtämisen etusijalle. Ymmärtämisen avulla he selviävät myös yksittäisistä termiongelmista. Tulkki 3 esimerkiksi totesi, ettei voi tuntea yhtäkään termiä, ellei ensin tunne aihetta.

6.3.1.2 VUOROVAIKUTUS JA TULKKAUSYMPÄRISTÖ

Koko tulkkaustilanne voi muodostua kaikkien osapuolten yhteiseksi tapahtumaksi sen sijaan, että tulkki toimisi täysin irrallisena itsenäisenä toimijana. Tulkin oma vastuu valmistautua toimeksiantoon ei poistu, ei myöskään vastuu termeihin liittyvästä ongelmanratkaisusta, mutta asioimistilanteeseen osallistuvien henkilöiden kanssa on mahdollista tehdä yhteistyötä sopivan termin löytymiseksi kulloinkin kyseessä olevaan tilanteeseen. Kaikkia osapuolia palvellaan vuorotellen: sekä tulkattavia että tulkkia. Vuorovaikutuksen lisäksi avuksi on myös itse tulkkausympäristö, joka antaa tietoa mahdollisesti jopa termivalintoihin.

6.3.1.3 DIALOGITILANTEEN PERSOONALLISET PUHUJAT

Jokaisen yksilön puheessa voi olla käytössä termejä, joihin tulkki ei ole voinut varautua, sillä syyt termien käyttöön ovat hyvin moninaisia. Syytä voivat olla sekä yksilön oma henkilökohtainen tausta (kasvuympäristön kielelliset ilmaisut) että työympäristö (erikoisalatерmit sekä -slangi). Yksilöiden välisen kommunikaation tukemiseksi tulkki tarvitsee tilannetajua, sillä erikoisalan virallinen termi ei välttämättä jossakin viestintätilanteessa olekaan toimiva termi (vrt. Hiltunen ym. 2005, 589). Tässä palaan tulkkiin 5, joka asiointitilanteessa pyrkii kuuntelemaan asiakkaan käyttämiä termejä ja käyttämään itse samoja.

Tässä kohtaa asioimistulkin termityö poikkeaa merkittävästi esimerkiksi terminologisista yksityisyysihanteista, sillä jokaisella yksilöllä on oma tapansa ilmaista asioita. On hyvin mahdollista, että samaa termiä käyttävät kaksi henkilöä tarkoittavat ilmaisuilla osittain tai täysin eri asioita. Näistä erilaisuuksista tulkki tulee tietoiseksi seuraamalla tarkasti tulkkauksilannetta ja tulkattavia. Terminologian ajatus kielenkäytön yhtenäistämisestä ei tule ehkä koskaan täysin toteutumaan, joten asioimistulkin on oltava valmis olemaan jossain määrin salapoliisin työssä selvittämässä kunkin tapaa puhua, jotta voisi tulkata tulkattavien tarkoitukset mahdollisimman totuudenmukaisesti ja tehdä kuhunkin tilanteeseen parhaiten tulkattavien välistä viestintää palvelevat vastine- ja termivalinnat. Vaikka tulkki on ammattitaitoinen ja selvittää oikeita termejä, tulkin on oltava myös joustava ja palvella tulkattavia. Parasta palvelua voi joskus olla esimerkiksi suostua käyttämään sellaista vastinetta, joka ei vakiintuneiden termien näkökulmasta ole pätevin, mutta joka kuitenkin palvelee kyseisessä tilanteessa ymmärrettävimmän tulkattavaa asiakasta. Pätevää on olla tilannetajuinen. Pätevää on myös säilyttää turvallinen ilmapiiri, jossa viestintä voi sujua. Asioimistulkkauksilanteen ilmapiiriä ei välttämättä palvelisi esimerkiksi se, että tulkki pitäisi itsepintaisesti kiinni vakiintuneesta termistä, jos huomaisi sen hankaloittavan viestintätilannetta. Erilaisilla sanastoilla on paikkansa, mutta asioimistulkin termiongelmiin ne eivät aina tarjoa ratkaisuja.

6.3.1.4 PUHUTUN KIELEN SPONTAANIUS

Asioimistilanteen kielenkäytön luonteesta johtuen tulkki tekee termiratkaisut nopeasti. Asioimistilanteissa kieli on spontaania puhetta, joka etenee jatkuvasti asioinnin ajan. Etukäteisvalmistautumisesta ja asioimistilanteen yhteistyömahdollisuuksista huolimatta tulkin on kuitenkin kyettävä

ottamaan myös riskejä: astumaan tilanteisiin, joista ei kaikkea voi etukäteen tietää. Spontaani kielenkäyttö pitää huolen tilanteen yllättävyyden mahdollisuudesta.

Puhutun kielen spontaaniudesta johtuen tulkki luo vastineratkaisuina myös keinotekoisia vastineita, ikään kuin termiehdotuksia, myös itse tilanteessa tai sitä ennen, sillä kaikille yllättäen esiin tulleille termeille ei kohdekieleessä välttämättä ole ennestään olemassa vastinetta. Koska itse tilanteessa ei ehdi kauan harkita vastinevalintaa, on hyödyllistä hankkia ainakin teoreettiset pohjatiedot vastineiden muodostuksesta tai termien hausta ennen tulkin työhön ryhtymistä tai tulkin työssä matkan varrella.

6.3.1.5 TEKNISET APUVÄLINEET

Nykypäivän tekniset mahdollisuudet ovat eri luokkaa kuin aiemmin. Hyödyksi tulkkauksessa voi olla esimerkiksi puhelin, jossa on mukana internetin kautta käytettävä sanakirja. Hätätilanteissa tulkki voi hyvin käyttää teknisiä apuvälineitä ja hakea puuttuvan vastineen niitä hyödyntäen, sillä kaikkia erikoisalan sanoja tulkki ei joka tapauksessa voi entuudestaan hallita. Tekniikka antaa mahdollisuuden tiedonhakuun asiointitilanteessa mutta edellyttää tulkilta toki myös panostusta teknisten apuvälineiden hallintaan etukäteen, jotta tiedonhaku voi onnistua ongelmitta itse tilanteessa.

6.3.2 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielmani alussa lähdin liikkeelle siitä ajatuksesta, että vieraiden termien esiintyessä kesken tulkkauksen olen ainakin jossain määrin juuttunut ongelmallisten termien kohdalle vailla riittäviä ongelmanratkaisumahdollisuuksia ja pohtinut, miten parhaiten onnistuisin ratkaisemaan vieraiden termien tuomat ongelmatilanteet sujuvan viestintätilanteen jatkumiseksi sekä mahdollisimman totuudenmukaisen asiasisällön välittämiseksi. Haastatteluaineistoni perusteella sekä tutkimuskirjallisuuteen perehdyttyäni olen saanut kokoelman erilaisia näkökulmia ja apuvälineitä tulkkauksista ja tulkin termityötä ajatellen. Nyt totean, että moni aiemmin hankaluutta tuottanut tulkkauksitilanteeseen vaikuttava tekijä voikin toimia juuri päinvastaisesti: ne kääntyvätkin tulkin hyödyksi ja tueksi tulkkauksitilanteessa. Sekä teoria että haastatteluaineisto ovat antaneet näkökulmia asioimistulkin termityöstä: sekä keskenään yhteneväisiä, toisistaan poikkeavia että toisiaan täydentäviä.

Totean haastatteluaineiston perusteella, ettei asioimistulkin termityö ole systemaattista, vaan tulkkaustoimeksiintoon valmistautumisessa painotus on tematiikan ymmärtämisessä. Tematiikan ohella asioimistulkin termityö toteutuu pääsääntöisesti lähinnä intuitiivisesti. Valmistautumistapa viittaa haastatteluaineiston tulkeilla enemmänkin Kutzin (2010, 300–306) malliin siksi, että siinä valmistautumistapa on vapaa ja painotus temaattinen. Kutzin (mts. 300–306) mallin avulla asioimistulkit voivat saada lisäapua valmistautumiseensa esimerkiksi hyödyntämällä Kutzin (mts. 302) ajatuksia tiedonhaun riittävydestä. Ajankohtaisten asioiden painotus esimerkiksi on mielestäni hyvä suuntaviiva tulkin valmistautumiseen. Willin (2009, 111–120) mallin systemaattisuus taas voisi palvella tulkkeja siinä kohtaa, että tulkit tekisivät mahdollisimman identtiset tietojärjestelmät (sisältävät ydintiedon ja -termit tulkattavasta aiheesta molemmilla työkielillä), jolloin tulkki voisi etukäteen jo vertailla tarkasti erikielisiä ilmaisutapoja sekä muodostaa itselleen jäsenellyn asiakokonaisuuden tulkattavasta aiheesta. Willin (mts. 108–110) tarjoama jälkityö toimeksiannon jälkeen niin ikään olisi mielestäni hyvä lisä tulkin työhön. Siinä tulkki voi eri tasoilla käydä läpi suorituksensa ja oppia jatkoa ajatellen sekä termeistä että muusta tarpeellisesta, kuten onnistuneesta valmistautumistavasta. Tutkielmani kautta selvisi, että Willin (mts. 111–120) valmistautumismalli pääsääntöisesti soveltuu paremmin konferenssitulkeille, jotka saavat valmiit puheet tulkkausta varten. Asioimistulkit joutuvat hankkimaan ensisijaisesti temaattista tietoa, sillä he eivät pääsääntöisesti saa valmista materiaalia toimeksiantajilta. Tällöin termityö jää toiselle sijalle tematiikan jälkeen. Konferenssitulkeilla sen sijaan ainakin teoreettisesti voisi olla enemmän aikaa myös systemaattiselle termityölle valmista puhetta läpikäydessä, kun heidän ei tarvitse itsenäisesti arvioida puheen sisältöä. Konferenssitulkitkaan eivät tosin voi koskaan jäädä myöskään pelkän valmiin konseptin varaan, mutta konsepti on konferenssitulkeille kuitenkin temaattisesti usein vähintäänkin hyvin suuntaa antava. Kun tematiikka annetaan etukäteen, aikaa jää asioimistulkkeihin verrattuna enemmän myös termityön systemaattisuudelle.

Pätevän tulkkauksen aikaansaamiseksi on hyvä ennakolta olla mahdollisimman tietoinen asioimistulkin työn ja termityön luonteesta, jotta ongelmakohtat voitaisiin välttää ja tulkki olisi varautunut ainakin henkisesti siihen, ettei kaikkea voi koskaan täysin tietää ennakolta. Yleistäen voitaisiin sanoa, että asioimistulkin termityöhön liittyvät ratkaisutavat ovat jäseneltävissä kolmeen eri ryhmään: temaattiseen, kielelliseen ja kontekstuaaliseen. Aiheeseen tutustuminen, kyky hyödyntää kielellisiä keinoja sekä tilanteen erilaiset vuorovaikutukselliset mahdollisuudet eri toimijoiden kesken palvelevat tulkkia vastine- ja termivalinnoissa, kuten Vik-Tuovinenkin (2003, 8) kiteyttää: ”Jos

puhuja käyttää tulkille vierasta termiä, tulkki pyrkii pääsemään perille sen merkityksestä käyttäen tietoaan kielestä, aiheesta ja tilanteesta.” Pihkala (2001, 6) tiivistää tämän tutkielman aineiston avulla selvitetyn asioimistulkin termityön luonteen mielestäni edellistäkin tarkemmin: ”Termien tarkka merkitys onkin viime kädessä neuvoteltava itse viestintätilanteessa.” Tässä korostuu asioimistulkin haaste kohdata spontaanisti yksilön kieli erikoisalakielen sekä kaikkien muiden tekijöiden lisäksi.

7 LOPUKSI

Tutkielmani tutkimusmetodi ja -aineisto olivat riittävät tähän tutkielmaan, sillä asioimistulkin termityöstä selvisi paljon muutakin kuin ennakolta etsin sekä oli oletettavaa. Tarkoitus oli selvittää tulkkien tapaa tehdä termityötä, sen mahdollista systemaattisuutta tai intuitiivisuutta, mihin metodi ja aineisto antoivat vastauksia. Haastattelemalla kyseisiä tulkkeja selvisi konkreettisten toimintatapojen lisäksi myös taustasyitä termityön käytännöille ja puitteille. Vaikka aineisto on pieni, sen antamat tulokset ovat laajat siinä mielessä, että ne kuvaavat hyvin asioimistulkin työn luonnetta, joka selittää pitkälti myös termityötä. Tässä mielessä tulokset ovat hyvin yleistettävissä. Toki suuremmalla aineistolla tulokset olisivat entistäkin vielä paljon luotettavammalla.

Tämän tutkielman pohjalta mielenkiintoista olisi tarkemmin laajentaa asioimistulkin termityön tutkimusta kielikohtaisiin termiratkaisuihin eri erikoisalojen tulkkausissa. Mielenkiintoista olisi esimerkiksi selvittää, millaisia keinotekoisia vastineita tulkit työssään luovat. Videokuvaamalla tulkkaustilanteita voisi tehdä havaintoja vastinevalintojen toteutumisesta ja vaikutuksesta tilanteessa. Pro gradu -tutkielmassani asioimistulkin termityöstä ja konkreettisista ratkaisuista on puhuttu pääasiassa periaatteellisella tasolla. Yksi syy tähän oli tulkkien saatavuus, jonka vuoksi tulkit olivat erilaisista kielipareista eikä kyseisten kieliparien termiratkaisuja olisi voinut alkaa verrata lingvistisellä tasolla. Toisaalta tulokset ovat hyvin tyydyttäviä myös yleisellä tasolla, sillä asioimistulkin termityötä on ollut syytä kuvata tiedon puutteen vuoksi myös yleisesti, jotta asioimistulkin termityön luonne tulisi tutuksi.

LÄHTEET

Aineisto: kuuden tulkin haastattelut lokakuussa 2013 Tampereen seudulla.

Ala-Antti, Saana 2003. *Preparing for an interpreting assignment - an element of an interpreter's expertise*. University of Tampere, School of Modern Languages and Translation Studies, Translation Studies (English), pro gradu -tutkielma.

Alasuutari, Pertti 2011 [1993]. *Laadullinen tutkimus 2.0. Neljäs, uudistettu painos*. Vastapaino. Tampere.

Fantinuoli, Claudio 2011. Computerlinguistik in der Dolmetschpraxis unter besonderer Berücksichtigung der Korpusanalyse. *TC3 Translation: Computation, Corpora, Cognition* Vol 1, No 1. 45–47. Luettavissa osoitteessa: <<http://www.t-c3.org/index.php/t-c3/article/view/6>> Luettu 18.04.2013.

Fritz, Silke 2006. *Die Bedeutung von Fachwissen für das Simultandolmetschen. Eine empirische Untersuchung (Diplomarbeit)*. Bundesverband der Dolmetscher und Übersetzer e.V. (BDÜ). Johannes Gutenbergin yliopisto. Mainz.

García de Quesada, Mercedes 2011. Terminologie. Collados Aís, Ángela, Fernández, Emilia Inglecias, Pradas Macías, E. Macarena & Stévaux, Elisabeth (toim.), *Qualitätsparameter beim Simultandolmetschen. Interdisziplinäre Perspektiven*. 7. painos. Narr Verlag. Tübingen. 219–251.

Gile, Daniel 2009. *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*. Tarkistettu painos. John Benjamins Publishing Company. Amsterdam/Philadelphia. Luettavissa osoitteessa: <<http://site.ebrary.com/lib/tampere/docDetail.action?docID=10383971>> Luettu 22.01.2014.

Hakala, Juha T. 2008. *Uusi graduopas. Melkein maisterin entistä ehompi niksikirja*. Yliopistopaino. Helsinki.

Hertog, Erik 2010. Community interpreting. Gambier, Yves & Van Doorslaer, Luc (toim.), *Handbook of Translation Studies*. Volume 1. John Benjamins Publishing Company. 49–54. Luettavissa osoitteessa: <<https://www.dawsonera.com/readonline/9789027273765>> Luettu: 14.05.2013.

Hietanen, Kaarina 2002. Tulkkausviestintä ammattina. Oittinen & Mäkinen (toim.), 277–293.

Hiltunen, Erkki, Holmberg, Peter, Kaikkonen, Matti, Lindblom-Yläne, Sari, Nienstedt, Walter & Wähälä, Kristiina (toim.) 2005. *Galenos. Ihmiselimistö kohtaa ympäristön*. Werner Söderström. Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Yliopistopaino. Helsinki.

Hohnhold, Ingo 1990. *Übersetzungsorientierte Terminologiearbeit. Eine Grundlegung für Praktiker*. InTra. 1. Fachübersetzer-genossenschaft eG. Stuttgart.

ISO 704 -kansainvälinen standardi 2000. Terminology work — Principles and Methods. Travail terminologique — Principes et méthodes. 2. painos. ISO copyright office. Sveitsi. <<http://semanticweb.kaist.ac.kr/org/tc37/pdocument/standards/ISO%20704.pdf>> Luettu 06.09.2013.

Kalliokuusi, Virpi 2000. EURALEX 2000 -konferenssin satoa terminologeille. *Terminfo* 3. 14–17.

Koskinen, Kaisa (toim.) 2013. *Tulkattu Tampere*. Suomen Yliopistopaino Oy — Juvenes Print. Tampere.

Kutz, Wladimir 2010. *Dolmetschkompetenz. Was muss der Dolmetscher wissen und können?* European University Press. München.

Kübler, Natalie 2003. Corpora and LSP Translation. Zanettin, Bernardini & Stewart (toim.), 25–42.

Leinonen, Maria 2013. *Tulkin ammattitaito: tiedot, taidot ja valmiudet ammatin harjoittamisessa*. Tampereen yliopisto, kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö, monikielisen viestinnän ja käännöstieteen koulutusohjelma, käännöstiede (saksa), pro gradu -tutkielma.

Leinonen, Satu 2002. Asioimistulkkaus — paljon muutakin kuin asioimisen tulkkausta. Oittinen & Mäkinen (toim.), 294–304.

Liimatainen, Annikki 2008. Ekologian ja ympäristönsuojelun erikoisalan kielen ominaispiirteet. *Terminfo* 3. 15–17.

Liu, Maria 2009. *“olla läsnä ja olla poissa sehän on hirveen vaikea rooli” Asioimistulkin rooli sosiaalitoimistossa – sosiaalityöntekijän näkökulma*. Tampereen yliopisto, kieli- ja käännöstieteen laitos, käännöstiede (venäjä), pro gradu -tutkielma.

Maia, Belinda 2003. *“Some Languages are more Equal than Others” Training Translators in Terminology and Information Retrieval using Comparable and Parallel Corpora*. Zanettin, Bernardini & Stewart (toim.), 43–53.

Minkkinen, Laura 2014. Tulkkien termifoorumi. [Henkilökohtainen sähköpostiviesti]. Vastaanottaja: M.T. Lähetetty 09.04.2014. Luettu: 10.04.2014.

Myking, Johan 2000. *Sosioterminologi – ein modell for norden?* Nuopponen, Anita, Toft, Bertha & Myking, Johan (toim.), *Vaasan yliopiston julkaisuja. I terminologins tjänst. Festskrift för Heribert Picht på 60-årsdagen*. Vaasan yliopisto. 92–109.

Mäntynen, Anna 2013. *Asioimistulkkaukset maahanmuuttajien terveystieteellisessä Tampereella*. Koskinen (toim.), 106–125.

Nida, Eugene A. 2001. *Contexts in Translating*. John Benjamins Publishing Company. Amsterdam/Philadelphia.

Nuopponen, Anita 1999. *Mihin terminologian teoriaa ja menetelmä voidaan hyödyntää?* Kuhmonen, Kaisa (toim.), *Toimikunnista termitalkoisiin – 25 vuotta sanastotyön asiantuntemusta*. Tekniikan Sanastokeskus ry (TSK). Helsinki. 91–98. Artikkelin luettavissa sähköisenä osoitteessa: <http://lipas.uwasa.fi/~atn/papers/artikkelit/LinkedDocuments/Nuopponen_Menetelma_TSK99.pdf> Luettu 01.03.2014.

Oittinen, Riitta & Mäkinen, Pirjo (toim.) 2002. *Alussa oli käännös*. 2. painos. Suomen Yliopistopaino Oy — Juvenes Print. Tampere.

Pihkala, Teija 2001. *Sosioterminologia: lyhyt oppimäärä*. *Terminfo* 1. 6–7.

Saarela, Lauri 2012. *Lääketieteen sanastolautakunta: Umpikalevalaista pakko-suomea vai lääkärilatinasta kaikille ymmärrettävää?* *Kielikello* 3. 7–10.

Salminen, Janette 2013. *”Pienellä vaivalla suoritus paransi kummasti” Tutkimus tulkin puhetekniikasta.* Tampereen yliopisto, kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö, monikielisen viestinnän ja käännöstieteen koulutusohjelma, B-työkieli saksa, pro gradu -tutkielma.

Sanastokeskus TSK ry (e.p.) *Sanastotyö - mitä, miksi ja kenelle?* Luettavissa osoitteessa: http://www.tsk.fi/tsk/fi/sanastoty%C3%B6_-_mit%C3%A4%2C_miksi_ja_kenelle%3F-8.html
Luettu 27.02.2014.

Sanastokeskus TSK ry 2001. *Socioterminology.* Luettavissa osoitteessa: <http://www.tsk.fi/tsk/node/224#sosio> Luettu 24.01.2014.

Sanastokeskus TSK ry 2006. *Terminologian sanasto (TSK 36).* Luettavissa osoitteessa: http://www.tsk.fi/tsk/fi/terminologian_sanasto_tsk_36-191.html Luettu 27.02.2014.

Sandrini, Peter 2012. *Terminologische Eineindeutigkeit im Recht und Regionale Minderheitensprachen.* Innsbruckin yliopisto. Luettavissa osoitteessa: <http://www2.uibk.ac.at/downloads/trans/publik/eineindeutig.pdf> Luettu: 28.04.2014.

Seleskovitch, Danica 1988. *Der Konferenzdolmetscher. Sprache und Kommunikation.* Julius Groos Verlag. Heidelberg. [Käännös ranskasta: Inge Haas.]

Seppälä, Katri 2008. Sanastotyötä, mutta missä muodossa? *Terminfo* 4. 13–16.

Skachkova, Irina 2013. *Asioimistulkit ja heidän asiakkaansa venäjänkielisestä asioimistulkkausesta Suomessa = Perevodciki i ih klienty o russkom socialnom perevode v Finlândii.* Tampereen yliopisto, kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö, käännöstiede (venäjä), pro gradu -tutkielma.

SKTL – Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto 2013a. *Asioimistulkin ammattisäännöstö.* Luettavissa osoitteessa: https://sktl-fi.directo.fi/@Bin/280271/Asioimistulkin_ammattiss%C3%A4%C3%A4nn%C3%B6st%C3%B6.pdf
Luettu 16.10.2013.

SKTL – Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto 2013b. Yrittäjäyystaitojen koulutussarja V: Tulevaisuuden näkymät (Tampere). Luento Tampereen yliopiston tiloissa. 02.12.2013.

Strömman, Solveig 1995. *En term – två språk. Studier i fackslang*. Vaasan yliopiston julkaisuja. Tutkimuksia No 191. Språkvetsenskap 29. Vaasa.

Suhonen, Sirpa 2001. Erikoiskielet esillä Vaasassa. *Terminfo* 4. 13–15.

Suonuuti, Heidi 2006. *Sanastotyön opas*. 2. Laser-Paino Oy. Helsinki. [Käännös englannista: Suhonen, Sirpa.]

Temmerman, Rita 2000. *Towards New Ways of Terminology Description. The sociocognitive approach*. John Benjamins Publishing Company. Amsterdam/Philadelphia.

Troger, Belinda 2007. *Asioimistulkkauksen ihanteet ja todellisuus. Asioimistulkkina toimivien näkökulma*. Tampereen yliopisto, kieli- ja käännöstieteiden laitos, käännöstiede (saksa), pro gradu - tutkielma.

Vehmas-Lehto, Inkeri 2010. *Termit kääntäjän näkökulmasta*. Käännösteoria, ammattikielet ja monikielisyys. VAKKI:n julkaisut, N:o 37. Vaasa 2010, 361–372. Luettavissa osoitteessa: <http://www.vakki.net/publications/2010/VAKKI2010_Vehmas-Lehto.pdf> Luettu 01.03.2014.

Vik-Tuovinen, Gun-Viol 2003. Tulkki – erikoisalojen ja termien suurkuluttaja. *Terminfo* 3. 7–9.

Vik-Tuovinen, Gun-Viol 2006. *Tolkning på olika nivåer av professionalitet*. Vaasan yliopisto, Acta Wasaensia Nr 153, Språkvetsenskap 29, väitöskirja.

Vuori, Jaana 2013. Se on siinä. Asioimistulkit monikulttuurisessa tilassa. Koskinen (toim.), 126–160.

Will, Martin 2007. Terminology Work for Simultaneous Interpreters in LSP Conferences: Model and Method. Prof.Dr.H.Gerzymisch-Arbogast (Translation/Interpreting) ATRC Saarbrücken (toim.), *EU-High-Level Scientific Conference Series. Multidimensional Translation – MuTra*. Artikkelin luettavissa: <http://www.euroconferences.info/proceedings/2007_Proceedings/2007_Will_Martin.pdf> (Polku artikkeliin: <<http://www.euroconferences.info/>> -> MuTra Proceedings New 2007 -> LSP Translation Scenarios -> <Terminology Work for Simultaneous Interpreters in LSP Conferences: Model and Method>) Luettu 14.08.2013.

Will, Martin 2009. *Dolmetschorientierte Terminologiearbeit. Modell und Methode*. Gunter Narr Verlag. Tübingen.

Will, Martin 2010. Dolmetschorientierte Terminologiearbeit. Vom Wort zum Wissen und zurück. *Fachzeitschrift MDÜ* 3. 52–57. Luettavissa PDF-muodossa seuraavan polun kautta: <<http://www.bdue-fachverlag.de/home>> -> Fachverlag -> Fachzeitschrift MDÜ -> Archiv -> 2010-3 „Aus- und Weiterbildung für Dolmetscher und Übersetzer“ -> Dolmetscher -> Leseprobe (Will, Martin) -> PDF. Luettu 15.08.2013.

Wüster, Eugen 1985. *Einführung in die allgemeine Terminologielehre und terminologische Lexikographie*. 2. painos. Fachsprachliches Zentrum, Handelshochschule (toim.), Kööpenhamina, Tanska.

Zanettin, Federico; Bernardini, Silvia & Stewart, Dominic (toim.) 2003. *Corpora in Translator Education*. St. Jerome Publishing. Machester, UK & Northampton MA.

LIITTEET

LIITE 1 HAASTATTELURUNKO

- 1) Miten olet kouluttautunut ammattiin?
- 2) Millaisilla erikoisaloilla olet tulkannut? Tulkkauksen lajit?
- 3) Millaista termityötä teet?
- 4) Tapahtuuko termityötä sekä ennen toimeksiantoa, juuri ennen toimeksiantoa, toimeksiannon aikana että sen jälkeen? Kiinnitätkö tällaisiin eri vaiheisiin huomiota?
- 5) Millaisia lähteitä käytät termityöhön? (Kontekstisidonnaiset tekstit, hakuteokset, tulkki kollegat, erikoisalojen asiantuntijat?)
- 6) Minkä verran vertailet lähde- ja kohdekielisiä termejä ja eri määritelmien ilmaisutapoja?
- 7) Miten suhtaudut internetin käyttöön tiedonhaussa?
- 8) Miten tallennat hankkimasi tiedot? Käytätkö samoja tietoja myöhemmin vai ovatko tallennetut tiedot kertaluonteiseen tulkkaus käyttöön tarkoitettuja?
- 9) Miten pääset termeihin liittyvistä ongelmatilanteista eteenpäin jo valmistautumisvaiheessa?
- 10) Pystytkö hyödyntämään keräämiäsi ja tallentamiasi tietoja tulkkauksen aikana? Miksi kyllä, miksi ei?
- 11) Miten toimit, jos valmistautumisesta huolimatta uusi termi tulee eteen tulkkauksessa? Ratkaisutavat? Poisjätto, kiertoilmaus, joku muu?
- 12) Erikoisalatermien tarkkuuden merkitys mielestäsi? Millainen tarkkuus riittää, jotta viesti on ymmärretty? Pitääkö tulkin käyttää aina erikoisalalle ominaisia termejä?

- 13) Onko termivalinnoilla (synonyymit) merkitystä tilanteen luonteen (esim. herkkyys lääkärin vastaanotolla) kannalta?
- 14) Äitiysneuvolasta saadun kirjallisen materiaalin esitleminen tulkille. Miten hyödyntäisit kyseistä materiaalia, jos edessä olisi äitiysneuvolassa tapahtuva asioimistulkkaus?
- 15) Miten yleensä pidät kieli- ja termitaitoa yllä?

LIITE 2 KYSYMYSTEN FUNKTIO

1–2: Lämmittelykysymykset, keskustelun avaus kysymyksillä, joihin jokainen tulkki osaa heti vastata, tarkoitus antaa rohkeutta vuorovaikutukseen sekä myös tarkoitus antaa haastattelijalle käsitys haastateltavan taustasta, jotta voi lähteä etenemään haastattelussa haastateltavalle sopivasta näkökulmasta.

3: Johdattelu haastattelun aiheeseen sekä haastateltavan asenteen kartoittaminen suhteessa tulkin termityön merkitykseen.

4: Kartoitus, millaista teoreettista mallia tulkin termityö ja valmistautuminen ylipäänsä vastaa (eri tutkijoiden kuvaamat tulkin työn vaiheet taustalla kysymyksen asettelussa).

5–9: Termityön konkretia eli käytännölliset ratkaisut valmistautumisvaiheessa ennen toimeksiantoa (edelleen eri tutkijoiden mallien pohjalta muodostetut kysymykset, joiden vastausten kautta voi kartoittaa yhteneväisyyttä eri mallien kanssa).

10: Valmistautumistavan hyöty tulkkauksilanteeseen.

11–13: Termityön konkretia eli käytännölliset ratkaisut tulkkauksen aikana sekä näkemys hyvästä termityöstä.

14: Periaatteellisen lähtökohdan sekä termityön osuuden kartoittaminen valmistautumisessa asiointitulkkaustoimeksiantoon (tarkoitus edelleen vertailla eri tutkijoiden termityömalleihin).

15: Haastattelun lopetuskysymys, jolla samalla kartoitetaan tulkin pitkän aikavälin valmistautumista ja työkyvyn ylläpitotapaa (sivuaa kysymystä nro 4, jossa mainitaan tulkkauksen jälkeinen termityö).

DEUTSCHE KURZFASSUNG

Universität Tampere

Fachbereich Sprach-, Translations- und Literaturwissenschaften

Translationswissenschaft (Finnisch-Deutsch)

TUOMI, MARIA: Terminologische Arbeit des Kommunaldolmetschers

Masterarbeit: 65 Seiten

Anhang: 3 Seiten

Deutsche Kurzfassung: 14 Seiten

April 2014

---

1 EINLEITUNG

Das Dolmetschen – sowohl Kommunal- als auch Konferenzdolmetschen – wurde trotz des jungen Alters der Disziplin bereits aus unterschiedlichsten Perspektiven untersucht. Bisher wurde aber kein besonderer Blick auf den terminologischen Aspekt der Dolmetscherarbeit gerichtet, obwohl der Dolmetscher immer auch mit Termini umgehen muss. Die traditionelle Terminologielehre, die ich nebenbei behandle, betrachtet Termini nicht aus dem Blickwinkel des Dolmetschers. Dolmetscher können zwar terminologische Glossare nutzen, aber es sieht so aus, dass die terminologische Arbeit des Dolmetschers sich auf eine andere Art und Weise verwirklicht als die der Terminologen. In der Disziplin Dolmetschen gibt es Theorien (Kutz 2010 und Will 2009) darüber, wie Dolmetscher sich vorbereiten können, aber der Teil des praktischen terminologischen Verhaltens des Dolmetschers, besonders Kommunaldolmetschers, wurde bislang kaum wissenschaftlich beobachtet. Vik-Tuovinen (2006) hat in ihrer Doktorarbeit das Simultandolmetschen auf unterschiedlichen Niveaus von Professionalismus untersucht und darin auch terminologische Lösungen des Dolmetschers. Weil sie in der Doktorarbeit das Simultandolmetschen betont, wird die terminologische Rolle im Kommunaldolmetschen kaum berücksichtigt. In dieser Masterarbeit wird untersucht, wie der Kommunaldolmetscher mit Termini umgeht, und zwar schon vor dem Dolmetscheinsatz in der Vorbereitungsphase, unmittelbar vor, während und nach der Verdolmetschung. Für diese Untersuchung wurden sechs Dolmetscherinnen danach befragt, wie sie sich für Einsätze in unterschied-

lichen Fachbereichen vorbereiten und welche konkreten Lösungsmethoden sie mit unbekanntem Fachtermini haben. Über andere Themen im Bereich Dolmetschen generell oder Kommunaldolmetschen liegen schon einige Masterarbeiten vor. Ala-Antti (2003) hat eine Masterarbeit über die Vorbereitung des Dolmetschers im Allgemeinen geschrieben und Liu (2009) über Kommunaldolmetschen aus dem Blickwinkel des Sozialarbeiters. Diese wissenschaftlichen Hintergründe lassen es berechtigt erscheinen, das terminologische Verhalten des Kommunaldolmetschers zu betrachten. Der Ausgangspunkt des Themas entstand durch kleine eigene Dolmetscherfahrungen, in denen mir konkrete Lösungsmethoden bei unbekanntem Termin fehlten. Die Sorge war, wie ein Dolmetscher bei unbekanntem Termin weiterkommen kann und sogar mit dem korrekten Inhalt.

Die Terminen sind ein untrennbarer Teil der Arbeit des professionellen Dolmetschers. Der Dolmetscher ist mit verschiedenen Fachbereichen konfrontiert, die Fachterminen enthalten. Die Terminen tragen spezifische Informationen (Fantinuoli 2011, 46). Damit die Kommunikationssituation fließend verläuft, ist das gegenseitige Verständnis der Gesprächspartner wesentlich. Einen Teil des Verständnisses bilden die Fachterminen, die spezifisches Wissen verlangen. Sie gehören zu den Fachsprachen und können deswegen nicht immer gleich verstanden werden. Wenn ein Dolmetscher zum Einsatz kommt, müsste auch er alle Terminen beherrschen. Dieses Denken war der Ausgangspunkt meiner Hypothese für diese Masterarbeit.

2 KOMMUNALDOLMETSCHEN

2.1 BLICK AUF DIE DOLMETSCHART

Kommunaldolmetschen bedeutet das Dolmetschen zwischen zwei Parteien in einem Dialog, in dem die Parteien wegen der Sprachbarriere den Dolmetscher brauchen, um offizielle Angelegenheiten zu besprechen (Mäntynen 2013, 108). Diese Dialogsituationen finden bei Behörden statt. Mit den Behörden sind hier Vertreter unterschiedlicher Bereiche gemeint. Solche Vertreter sind in Finnland z.B. Sozialarbeiter, Leistungsbearbeiter (KELA), Personal im Gesundheitswesen, Lehrer, Polizei und Vertreter im Rechtswesen. Der Kommunaldolmetscher muss sich mit unterschiedlichen Vorgehensweisen dieser Bereiche bekannt machen und in beiden Arbeitssprachen den entsprechenden Wortschatz beherrschen. Der Kommunaldolmetscher muss auch die Rolle des Kommunaldolmetscherberufs verinnerlichen, Lagebeurteilung machen können und gute Gesprächskenntnisse haben, weil er kein Dolmetscherteam zur Verfügung hat, wie Konferenzdolmetscher, sondern er arbeitet bei seinem Auftrag allein. (Mäntynen 2013, 107.)

Vuori (2013, 136) hat Dolmetscher interviewt und dabei herausgefunden, dass es die wichtigste Aufgabe des Kommunaldolmetschers ist, eine Atmosphäre der Sicherheit aufrecht zu erhalten, damit die Parteien mutig und gelassen ihre Gedanken und Gefühle vorbringen können. Im Vergleich zur Konferenzdolmetschersituation ist die Situation im Kommunaldolmetschen anders: sensibel, persönlich, behandeln oft schmerzhaft Angelegenheiten oder erwecken große Gefühle (Hertog 2010, 49). Deswegen ist es verständlich, dass das Beibehalten einer stabilen und sicheren Atmosphäre für eine fließende und umfassende Kommunikation wichtig ist. Obwohl Vuori (136) bei der oben zitierten Feststellung nur auf einen Dolmetscher verweist, ist der Blickwinkel besonders im Kommunaldolmetschen meiner Ansicht nach wichtig und beachtenswert.

Obwohl der Dolmetscher oft – zumindest aus translationswissenschaftlicher Perspektive – als neutral angesehen wird, hat der Kommunaldolmetscher ganz andere Gelegenheiten, im Vergleich zum Konferenzdolmetscher, auf die Atmosphäre im Dialog einzuwirken, weil der Kommunaldolmetscher unmittelbar mit den Parteien arbeitet. Die Parteien im Dialog und der Kommunaldolmetscher bilden gemeinsam die Gesprächssituation. Für den Kommunaldolmetscher ist es gut, sich bewusst darüber zu sein, auf die Atmosphäre zu wirken, weil das Kommunaldolmetschen oft von unterschiedlichen kulturellen, politischen und ideologischen Einstellungen der Gesprächsteilnehmer geprägt ist. (Hertog 2013, 51.)

2.2 BLICK AUF DIE TERMINOLOGISCHE ARBEIT

Die traditionelle terminologische Disziplin stammt von Wüster (1985, III). Die traditionelle Terminologielehre gibt einen Vergleichspunkt mit der dolmetschorientierten terminologischen Arbeit gibt, weil beide Disziplinen Termini behandeln. Die Disziplin, gestartet von Wüster, repräsentiert Terminologie, die normativ ist und mit Begriffssystemen zeigen will, wie Fachtermini benutzt werden sollten. Die Begriffssysteme enthalten feste Termini und ihre Beziehungen zueinander und sind ordentlich aufgebaut. Der größte Unterschied zwischen den Zielen der Terminologielehre und dem terminologischen Verhalten des Dolmetschers ist möglicherweise das Ideal der Eineindeutigkeit (Terminologielehre) und der Kontextbezogenheit (Dolmetschen) im Gebrauch der Termini. Die Eineindeutigkeit bedeutet, dass ein Terminus, unabhängig vom Kontext, immer gleich benutzt werden sollte (ISO 704 2000, 24; Sandrini 2012, 9). Weil es im Dolmetschen um gesprochene natürliche Kommunikation geht, muss der Dolmetscher den Kontext und die kommunikativen Bedürfnisse des Kontextes beachten. Ausdrücke der gesprochenen Sprache sind

oft nicht in Glossaren zu finden. Auch Vehmas-Lehto (2010, 361) stellt fest, dass schon existierende Wörterbücher und Datenbanken nicht alle Informationen geben. Nida (2001, 30) weist auf denselben Gedanken hin:

Many people also believe that dictionaries are the final authority and depository of all the words of a language. There are, however, some words that never get into a dictionary, for example, short-lived adolescent slang and rapidly evolving technical terms of science. In fact, by the time a dictionary is compiled and published it is almost always at least twenty-five years out of date, especially in the listing of idioms.

Ein Teil der traditionellen terminologischen Disziplin geht einigermaßen in die dolmetschbezogene Richtung, und zwar Sozioterminologie, weil sie soziale Aspekte der Sprache und das wirkliche Sprachgebrauch in der Praxis behandelt. Auch Vertreter der Sozioterminologie haben die traditionelle Terminologie kritisiert, z.B. deswegen, dass sie die wirkliche Kommunikation nicht berücksichtigt (Temmerman 2000, 21). In dieser Masterarbeit wird der Aspekt der Sozioterminologie nicht weiter vertieft, weil auch die Sozioterminologie trotz der sozialen Perspektive das spontane Niveau des Kommunaldolmetschens und persönliche Sprechweisen der Kunden nicht erreicht.

Die Fachtermini gehören zu den sprachinternen Faktoren, die zu der Sprache selbst gehören. Das sind z.B. die Worte und die Struktur der Sprache. Die Termini können gleichzeitig als Teil sprachexterner Faktoren gesehen werden, weil sie immer auch Fachbereiche repräsentieren. Die Fachbereiche ihrerseits gehören zu den sprachexternen Faktoren, die Umgebung für den Sprachgebrauch geben. (Gile 2009, 81, 83, 133.) Weil die Termini eng mit den Fachbereichen und dem Fachwissen verbunden sind, wird in dieser Untersuchung auch herausgefunden, welche Rolle das Fachwissen im terminologischen Verhalten des Kommunaldolmetschers erhält. Unter den Resultaten wird diese Rolle erläutert.

3 VIER PHASEN DES DOLMETSCHSINSAZES

Der Dolmetschinsatz startet, wenn der Dolmetscher einen Auftrag bekommt, also wenn er anfangen kann, um sich auf eine wirkliche Dolmetschsituation vorzubereiten. In der Vorbereitungsphase erhält der Dolmetscher oder sucht selbst nach dem Vorbereitungsmaterial, um den Dolmetschtauftrag durchführen zu können. Die Dauer dieser Phase kann sehr unterschiedlich ausfallen. Die nächste Phase findet unmittelbar vor der Verdolmetschung statt,

nur einige Minuten vor der Dolmetschung; sie bietet aber noch eine spontane, schnelle Gelegenheit, Nachfragen zu stellen. Es ist auch möglich, dass der Dolmetscher unmittelbar vor der Dolmetschung neue schriftliche Materialien, die direkt zum kommenden Gespräch gehören, erhält. Die dritte Phase ist die Verdolmetschung selbst. Auch während der Verdolmetschung hört der Dolmetscher neue Informationen, die nirgendwo im Vorbereitungsmaterial gestanden haben. Sogar ganz neue Termini können vorkommen oder Begriffe, die ihm unbekannt sind. Der Dolmetscher muss schnell reagieren und passende Lösungen finden, damit die Kommunikation weiterlaufen kann. (Gile 2009, 144–145.) Die vierte Phase kommt nach der Verdolmetschung. Nach der Verdolmetschung hat der Dolmetscher eine Gelegenheit, seine Vorbereitung zu beurteilen und neue Termini besser zu lernen. (Will 2009, 108–110.)

Der Dolmetscheinsatz besteht, wie oben beschrieben, aus verschiedenen Phasen, die in dieser Masterarbeit die terminologische Arbeit des Kommunaldolmetschers betreffend berücksichtigt werden. Die Fachtermini können auf unterschiedliche Weisen in jeder Phase vorkommen.

4 UNTERSCHIEDLICHE MODELLE FÜR DIE TERMINOLOGISCHE ARBEIT DES KOMMUNALDOLMETSCHERS

Im Folgenden werden die Modelle, die ich als Basis für die Interviewfragen verwendet habe, vorgestellt. Die Modelle sind dolmetschorientiert, kontextbezogen und enthalten Teile, die einen direkten Zusammenhang mit der terminologischen Arbeit des Dolmetschers bilden. Diese Modelle sind Vorschläge, wie der Dolmetscher sich für einen Dolmetscheinsatz vorbereiten soll und wie er mit den Termini umgehen kann.

4.1 MODELL VON KUTZ

Die Modelle von Kutz (2010, 300–306) betont keine besondere Vorgehensweise, wie und in welcher Reihenfolge der Dolmetscher sich vorbereiten sollte. Stattdessen betont Kutz (ebd. 300–303) die Rolle der Thematik in der ganzen Vorbereitung. Er gibt einige Richtlinien, welche thematische Teilthemen in der Vorbereitung wichtig sind.

Nach der Vorbereitung der Teilthemen kommt im Modell von Kutz (2010, 300–306) der sprachliche Teil, in dem der Dolmetscher erklärt, wie die Inhalte des Themas sprachlich ausgedrückt werden, zuerst in der Quellsprache. Nach dieser Phase kommt der translatorische

Teil, in dem der Dolmetscher Äquivalente für die quellsprachlichen Ausdrücke sucht. Weil Kutz (2010, 300–304) Thematik betont, ist es verständlich, warum er einen besonderen Vorschlag für das Bauen eines Glossars gibt. Er schlägt vor, ein Glossar nach semantischen Gesichtspunkten zu erstellen. In einem solchen Glossar ist für den Dolmetscher unmittelbar die Bedeutung der Termini sichtbar, nicht nur die Termini und ihre Äquivalente. Mit den Bedeutungen können auch entsprechende Tätigkeiten, z.B. eine Situation im Gerichtssaal, ablesbar sein. Es kann im Glossar geklärt sein, welche Akteure in einer Situation tätig sind.

Nach Kutz (2010, 305) ist es wichtig, auch solche Ausdrücke, die nicht in Wortbüchern vorkommen, zu beobachten, weil Redner viele verschiedene Ausdrücke für dieselben Angelegenheiten verwenden können.

4.2 MODELL VON WILL

Der Ausgangspunkt des Modells von Will (2009, 111–120) unterscheidet sich von dem von Kutz durch Folgendes. Das Vorbereitungsmodell von Will (ebd. 111–120) geht davon aus, dass der Dolmetscher klares schriftliches Material für die Dolmetschsituation zur Verfügung hat. Dieses Material sind nach Will (2009, 111, 124) Redetexten, die in Konferenzsituationen gehalten werden oder andere Konferenzunterlagen, z.B. Konferenzprogramm und Teilnehmerlisten, die vorhanden sind und direkt zum Einsatz gehören. (Ebd. 42–43.) Im Bezug auf das Kommunaldolmetschen könnte das Material entsprechend aus den Texten bestehen, die der Dolmetscher selbst zum Thema besorgt.

Das Modell von Will (2009, 111–120) betont die Termini in den Texten. Das Modell hat kontextbezogene Einflüsse von Gerzymisch-Arbogast [1996] bekommen. Der Dolmetscher sichert sein Verständnis über das Thema, indem er zuerst die Termini aus den Texten sucht und sich danach einen ganzheitlichen Überblick erarbeitet. Das ganzheitliche Verständnis erhält er dadurch, dass er zuerst durch das Sammeln und die Analyse aller Termini der Texte herausfindet, welcher Fachbereich in den Texten behandelt wird. Für das Sammeln und Erklären aller Termini gibt Will (2009, 68–70, 140–141) vier Kriterien, mithilfe derer es möglich wird, systematisch und gründlich herauszufinden, welcher Fachbereich in erster Linie behandelt wird. Diese Kriterien sind Quantität, Qualität, Wertigkeit und Dichte. Die Quantität bedeutet die Menge der verschiedenen Fachbereiche, die in den Texten vertreten und zu erkennen sind. Die Qualität bedeutet, wie viele Termini in den Texten zu finden sind und zu welchen in den Texten vertretenden Fachbereichen jeder davon gehört.

Wertigkeit bedeutet die Menge der Stellen, in denen Information über alle vorkommenden Fachbereiche zu finden ist. Die Dichte bedeutet nicht die Menge der Information, sondern wie viel detaillierte Information diese Stellen dem Dolmetscher vermitteln. Mithilfe des Kriteriums der Dichte bekommt der Dolmetscher Holenstufen für das ganze Fachwissen in den Texten. Unter den Holenstufen verstehe ich Überschriften der detaillierten Information in einer Wissenskonstellation. (Will 2009, 68–70, 140–141.)

Nach dieser Analyse entwickelt der Dolmetscher zwei identische Wissenskonstellationen, zuerst in der Quellsprache und danach in der Zielsprache, mit diesen Termini, die miteinander verbunden sind und eine Ganzheit über diesen Fachbereich und das Thema des Dolmetschauftrags bilden. Weil die Termini immer Informationen an sich tragen, bekommt der Dolmetscher auch durch die Analyse der Termini ein Verständnis über das Thema. Wenn die Texte aber nicht alle Information, die der Dolmetscher braucht, um die Termini zu verstehen, enthalten, sucht er nach zusätzlichen Informationen zum Thema auch in anderen Quellen. Auf jeden Fall muss sich der Dolmetscher sicher sein, dass er alle Termini richtig verstanden hat. (Will 2009, 71–72, 94.) Es gibt nämlich auch Worte, die sich auf verschiedenen Sprachen ähneln. Das sind sogenannte Falsche Freunde. Ein Beispiel dafür sind die Verben *become* (Englisch) und *bekommen* (Deutsch). (Suonuuti 2006, 33.) Gleichzeitig mit dem Bauen der Wissenskonstellationen hat der Dolmetscher schon vor der Verdolmetschung eine Gelegenheit, unterschiedliche Ausdrucksweisen auf beiden Sprachen zu berücksichtigen. Das ist eine Möglichkeit, sich vorzubereiten, um mit den Termini klarzukommen.

Nach der Verdolmetschung in der Modelle von Will (2009, 75) hat der Dolmetscher die Möglichkeit, die Vorbereitungsmethode, die Wissenskonstellationen, zu beurteilen, ob sie nützlich und passend für den Einsatz waren und ob sie auf einer Art und Weise zu ergänzen sind. Die Bedeutung der Wissenskonstellationen ist, den Kontext (das Fachwissen und die Termini) zu verstehen und zu beherrschen.

5 UNTERSUCHUNGSMATERIAL UND -METHODE

5.1 WAHL DER METHODE

Damit ich die Theorie mit der Praxis vergleichen und der ganzen Masterarbeit auch einen berufsbezogenen Blickwinkel geben kann, richtete ich meine Aufmerksamkeit auch auf den Berufsalltag der aktiven Dolmetscherinnen. Auch Hakala (2008, 28–29) empfiehlt, eine Masterarbeit mit dem wirklichen Arbeitsleben zu verknüpfen. Die Interviews gaben die Möglichkeit, neue Information

neben den theoretischen Modellen für die Vorbereitungsphase des Dolmetschers zu sammeln. Die Fragen an die Dolmetscherinnen wurden aufgrund theoretischer Vorbereitungsmodellen, die auch Termini behandeln, aufgebaut, damit klar wird, ob ihre Vorgehensweise diesen Modellen entspricht oder nicht, und ob ihre Vorgehensweise systematisch oder eher intuitiv ist.

Der Typ der Interviews war ein halbstrukturiertes Themeninterview, das besondere Themen hervorhebt. Das Themeninterview ist ein Interview, das im Voraus strukturiert worden ist, gibt aber auch Freiheit, Struktur und Reihenfolge der Fragen während des Interviews umzustellen oder sogar einige neue Fragen zu stellen, je nach Interviewmoment und Informant. Dieser Interviewtyp ist nicht ganz fest strukturiert. Meiner Ansicht nach war es nicht sinnvoll, ganz unstrukturiert die Dolmetscherinnen zu interviewen, weil es dann die Gefahr hätte geben können, dass die Betonung im Gespräch eine falsche Richtung nimmt und dass die Interviews zu lange dauern. Wichtig im Themainterview, trotz der eben genannten Freiheit, ist es auf jeden Fall, die wichtigsten Themen zu besprechen.

5.2 WAHL DER INFORMANTEN

Ich habe zuerst eine Studentin als Testinformantin interviewt. Sie konnte meine Interviewfragen kommentieren und ich konnte probieren, wie ein Interview sich verwirklicht. Das eigentliche Untersuchungsmaterial besteht aus den Interviews mit sechs unterschiedlichen Dolmetscherinnen. Drei davon haben sich für den Dolmetscherberuf geschult, drei nicht. Die letzten drei haben den Grad des Magisters in anderen Disziplinen abgelegt. Sprachkenntnisse haben alle durch Studien oder Arbeitsleben im Ausland erlangt. Zwei von den Dolmetscherinnen dolmetschen nur auf Konferenzen, drei nur als Kommundolmetscherinnen und eine macht beides. Die Arbeitssprachen im Untersuchungsmaterial sind Finnisch, Englisch, Deutsch, Estnisch, Russisch und Chinesisch. Das Alter der Dolmetscherinnen liegt zwischen 28 und 50 Jahren. Deswegen haben sie unterschiedlich viel Erfahrung. Eine der Dolmetscherinnen ist ganz am Anfang ihrer Karriere, andere haben schon mehr Dolmetscherfahrungen gesammelt, durchschnittlich 10 Jahre oder mehr.

Wesentlich bei der Wahl der Informanten war die Erfahrung in Fachbereichen mit Fachtermini. Das Vorhandensein war auch ein wichtiges Kriterium. Zudem ist der Unterschied zwischen den Dolmetscherinnen dadurch begründet, dass sie sehr wahrscheinlich die Wirklichkeit des richtigen Arbeitsfeldes beschreibt: alle Dolmetscher haben unterschiedliche Hintergründe und Erfahrungen, nicht alle haben auch Dolmetschstudien absolviert. Der Grund, sowohl Konferenz- als auch Kom-

munaöldolmetscher zu wählen, war es, die Wirkung der Dolmetscharten auf die terminologische Arbeit und Vorbereitungsweisen zu vergleichen.

5.3 DURCHFÜHRUNG DER INTERVIEWS

Alle Informanten wurden um Erlaubnis für die Aufnahme der Interviews gebeten, was ethisch korrekt ist. Alle Interviews wurden digital aufgenommen, damit keine Information verloren geht. Mithilfe der Aufnahme war es auch möglich, die Zeit der Informanten zu sparen, weil ich als Interviewerin keine Notizen aufschreiben musste.

Die Interviews fanden an verschiedenen Orten statt: in einem Raum an der Universität, in einem ruhigen Café, bei mir Zuhause oder in Büros der Dolmetscherinnen. Jedes Gespräch dauerte ungefähr eine Stunde, die ich auch im Voraus den Dolmetscherinnen mitgeteilt hatte.

Die Interviews wurden genau zugehört und Antworten über terminologische Vorgehensweise der Dolmetscherinnen auf die Phasen des Dolmetscheinsatzes umgesetzt. Ich habe die Interviews zum Teil ganz transkribiert, zum Teil zusammengefasst. Solche Stellen, die eine direkte Beziehung mit der Untersuchungsfrage hatten und die klar ausgedrückt waren, habe ich ganz transkribiert. Notizen habe ich dann gemacht, wenn eine Informantin um Themen kreiste, die nicht direkt zur Untersuchungsfrage gehörten. Nach Hirsjärvi und Hurme (2001, 138) sind entweder Transkribieren oder Notizen mögliche Methoden in der Übertragung der Interviews. Ich habe beide verwendet.

6 RESULTATE

Es wurde herausgefunden, was für terminologische Arbeit die Dolmetscherinnen in jeder Phase leisten. Aufgrund der Antworten wurde auch klar, welche anderen Teilthemen, außer einzelnen sprachlichen Lösungen, ganz nah bei der terminologischen Arbeit des Dolmetschers liegen und untrennbar dazugehören.

6.1 DIE TERMINOLOGISCHE ARBEIT DES KOMMUNALDOLMETSCHERS IN DEN UNTERSCHIEDLICHEN PHASEN

Wenn die terminologischen Verfahren der Dolmetscher besprochen werden, müssen gleichzeitig auch andere Teilthemen ins Gespräch mitaufgenommen werden. Aufgrund des Interviewmaterials kann die terminologische Arbeit des Dolmetschers nicht allein, losgelöst vom Fachwissen und den Umständen, fungieren und berücksichtigt werden.

6.2 REGELMÄSSIGE TEILFAKTOREN IN DEN UNTERSCHIEDLICHEN PHASEN DES DOLMETSCHEREINSATZES

In dieser Masterarbeit werden nach der Berücksichtigung der Einsatzphasen vier Teilthemen die terminologische Arbeit des Kommunaldolmetschers betreffend hervorgehoben. Das sind Thematik, terminologische Vorgehensweise in der Praxis (auch während der Verdolmetschung), die Bedeutung des Kontextes und Besonderheiten des Kommunaldolmetschers, die in jeder Phase vorkommen.

6.2.1 THEMATIK IN DER VORBEREITUNG

Nach dem Untersuchungsmaterial sieht es aus, dass die thematische Vorbereitung an erster Stelle in der Vorbereitung der Dolmetscher steht. Das Beherrschen der Thematik stützt immer auch terminologische Lösungen. Wenn der Dolmetscher die Thematik des Dolmetschereinsatzes im Voraus kennt, kann er mithilfe des thematischen Verständnisses auch passende Äquivalente wählen.

6.2.2 PRAKTISCHE VORGEHENSWEISE MIT DEN TERMINI

Mithilfe des Untersuchungsmaterials wurden verschiedene konkrete Vorgehensweisen mit den Termini gefunden. Der Dolmetscher kann bei Bedarf selbst Äquivalente schaffen, z.B. dann, wenn es keine Äquivalente für bestimmte Termini in der Zielsprache gibt. Diese Situation ist möglich, wegen der unterschiedlichen Begriffssysteme und Weltanschauungen. Solche neuen Äquivalente sind nach der traditionellen Terminologie keine Termini, weil die Disziplin verlangt, dass ein Terminus schon von den Terminologen akzeptiert worden ist und schon vor dem Dolmetschereinsatz im Gebrauch ist (Vehmas-Lehto 2010, 368). Solche Äquivalente werden in der Terminologie laut Vehmas-Lehto (ebd. 368) stattdessen künstliche Äquivalente genannt.

Der Dolmetscher hat das Recht, eine Frage zu stellen, wenn etwas unklar geblieben ist. Die Regeln für das Kommunaldolmetschen in Finnland erlauben das auch (Asioimistulkin ammattisäännöstö, Punkt 6). Wenn der Dolmetscher in der Dolmetschsituation die Frage stellt, nutzt er das Wissen der Beteiligten. Die Interaktion der Beteiligten ist eine Möglichkeit, ein passendes Äquivalent zu finden. Wenn einem Dolmetscher ein bestimmter Terminus fehlt, kann er den Inhalt mit eigenen Worten ausdrücken. Mit den Umschreibungen des Dolmetschers sind keine Euphemismen gemeint, mit denen ein Redner bewusst die Wahrheit schönredet, einige – z.B. negative – Teile der Wirklichkeit durch den Stil des Ausdrucks verheimlicht. Zur Rolle des Dolmetschers gehören immer Neutralität und wahrheitsgetreues Übertragen. Der Dolmetscher hat auch die Möglichkeit, später während der Verdolmetschung ein besseres Äquivalent zu wählen, falls ihm das Bessere auffällt. Fremdwörter kann der Dolmetscher fast genauso in die Zielsprache dolmetschen, weil solche Wörter in vielen Sprachen oft einander ähnlich sind. Ein Aspekt bei der Wahl eines passenden Äquivalents nach dem Untersuchungsmaterial ist es zu beobachten, welche Ausdrücke und Termini die Kunden benutzen. Der Dolmetscher sollte so dolmetschen, dass alle Beteiligten folgen können. Durch das Beobachten der Ausdrücke der Kunden bekommt der Dolmetscher auch selbst eine Stütze bei der Wahl der passenden Äquivalente. Der Oberbegriff ist laut einer Dolmetscherin eine mögliche Wahl, wenn es um Angelegenheiten geht, die nicht im Mittelpunkt des Gesprächs stehen. Meiner Ansicht nach hat der Dolmetscher trotzdem kein Recht zu wählen, welche Sachen im Mittelpunkt des Gesprächs der Kunden stehen, obwohl ein Oberbegriff zuerst wie eine passende Notlösung wirkt. Die Neutralität ist eine wichtige Eigenschaft eines Dolmetschers. Die Kunden müssen sich auf den Dolmetscher verlassen können, dass er genau das dolmetscht, was sie sagen. Im Kommunaldolmetschen hat der Dolmetscher das Recht und die praktische Möglichkeit, Fragen zu stellen. Deswegen ist es begründet zu betonen, dass der Dolmetscher alles dolmetscht.

Mithilfe der Interviews wurde auch herausgefunden, wie nützlich die Technik heute für die Dolmetscher sein kann. Auch das Untersuchungsmaterial (Kübler 2003, 28) und die Teilnahme an einem Intensivseminar auf Korfu, Griechenland geben Gründe für Gedanken über das Nutzen der Technik auch im Beruf des Dolmetschers, nicht nur des Übersetzers. Korpora sind nützliche Hilfsmittel aber auch sie haben Grenzen: Sie geben nicht immer Antworten auf terminologische Fragen. Ein Grund dafür ist, dass sie nicht mit dem Rhythmus, wie Fachbereiche sich entwickeln, aktualisiert werden (Kübler 2003, 41). Deswegen empfiehlt Kübler (ebd. 41) das Nutzen des

Internets, das Korpora mit aktuellen Ausdrücken ergänzt. Auch die Dolmetscherinnen halten das Internet für eine sehr gute Hilfe. Ein praktisches Hilfsmittel für die Kommunaldolmetscher in Dolmetschsituationen nach dem Untersuchungsmaterial ist ein Mobiltelefon mit Webwörterbuch.

Nach dem Dolmetscheinsatz geben die Dolmetscherinnen des Untersuchungsmaterials keine besondere Mühe mehr für die Termini.

6.2.3 KONTEXT IN DER TERMINOLOGISCHEN ARBEIT

Die Bedeutung des Kontextes ist groß. Der Dolmetscher muss sich nicht nur in Sachen Fachwissen vorbereiten, sondern auch möglichst detaillierte Informationen über jede Dolmetschsituation erhalten. Die sind beim Kommunaldolmetschen einigermaßen vorhanden: wo, wann und für wen gedolmetscht wird. Genaue Informationen darüber, was für Personen mit was für Hintergründen als Kunden sind, werden aber normalerweise nicht gegeben. Die Hintergründe der Redner bringen neue Herausforderungen mit sich, weil es oft erst während der Dolmetschsituation klar wird, was für Redestile die Redner haben. In Fachbereichen gibt es einen eigenen Fachslang und darunter z.B. noch Dialekten der Individuen, die einen eigenen persönlichen Wortschatz haben. Der Fachslang und die Dialekte sind normalerweise nicht in den Wörterbüchern zu finden.

6.2.4 DIE TERMINOLOGISCHE ARBEIT DES KOMMUNALDOLMETSCHERS

Eine Besonderheit der terminologischen Arbeit des Kommunaldolmetschers ist das Talent, um sich in erster Linie in der Situation gut zu verhalten (das sprachliche Niveau reicht nicht allein), Lagebeurteilungen machen zu können und aufgrund der Lagebeurteilung verständliche Äquivalente zu wählen. Neben den konkreten terminologischen Lösungen hebe ich auch die Prinzipien des Kommunaldolmetscherberufs hinter den Lösungen hervor. Das kundenorientierte Wesen des Kommunaldolmetscherberufs erklärt einige terminologische Lösungen in der Dolmetschsituation. Eine Dolmetscherin erzählte, dass sie auch den Kunden zuhört und für ihn bekannte Äquivalente und Termini im Dolmetschen wählt, damit er versteht. Z.B. auch werdende Ärzte werden darauf geschult, dass auch sie für Kunden verständliche Ausdrücke anwenden sollten (Hiltunen usw. 2005, 589). Unbedingt ist der feste Terminus nicht immer die beste Wahl.

6.3 ZUSAMMENFASSUNG

Nach den Interviews ist es möglich zu sagen, dass die Theorie nicht alles erzählt. Die Dolmetscherinnen haben offengelegt, wie sie mit den Termini tatsächlich umgehen und welche Rolle sie ihnen generell geben.

6.3.1 DIE WESENTLICHSTEN RESULTATE DER ANALYSE

Nach der Analyse des Untersuchungsmaterials sind folgende Aspekte im Kommunaldolmetschen beachtenswert: Thematische Vorbereitung, Interaktion der Beteiligten und Hilfe der Umgebung in der Dolmetschsituation, persönliche Sprechweisen auch mitten unter Fachsprachen, Spontaneität der Dolmetschsituationen (die schnelle terminologische Lösungen verlangen und deswegen auch künstliche Äquivalente manchmal verwendet werden) und technische Hilfsmittel.

6.3.2 SCHLUSSFOLGERUNGEN

Am Anfang meiner Masterarbeit habe ich die Frage gestellt, wie es für Dolmetscher möglich ist, fließend weiter zu dolmetschen, obwohl unbekannte Termini auftreten können. Jetzt stelle ich fest, dass die Untersuchung nützliche Informationen durch die Literatur und das Untersuchungsmaterial ergeben hat und sogar einige Sorgen in Freude verwandelt hat: einige Faktoren, die früher Sorgen verursacht haben, können dem Dolmetscher auch dienen.

Die Auswertung des Materials ergibt, dass die terminologische Arbeit des Kommunaldolmetschers nicht systematisch ist, sondern die Thematik betont. Sowohl die thematische als auch terminologische Vorbereitung verwirklichen sich intuitiv. Die Vorbereitung ähnelt am ehesten dem Modell von Kutz (2010, 300–306), in dem die Form der Vorbereitung frei ist. Von diesem Modell könnte der Dolmetscher möglicherweise auch noch etwas Neues erhalten, z.B. die Vorschläge bei der Suche nach der Information für den Einsatz. Obwohl es unbedingt – wegen des Zeitmangels – nicht möglich ist, ein systematisches Modell von Will (2009, 111–120) zu nutzen, sind einige Gedanken im Modell anwendbar. Empfehlenswert sind die identischen Wissenskonstellationen, durch die der Dolmetscher systematisch in der Vorbereitungsphase korrekte Äquivalente finden kann. Auch die Nachbearbeitung ist empfehlenswert. Der Dolmetscher kann ihre Vorbereitung bewerten und die Wissenskonstellationen mit den neuen Termini ergänzen. Durch die Untersuchung wurde auf jeden Fall klar, dass das Modell von Will (ebd. 111–120) besser für die

Konferenzdolmetscher passen, weil sie normalerweise Zeit in der Vorbereitung sparen. Sie bekommen nämlich oft das Material im Voraus. Weil sie sich nicht nur selbständig für das Inhalt vorbereiten müssen, haben sie möglicherweise mehr Zeit für die systematische Arbeit mit den Termini. Die Situation mit dem Vorbereitungsmaterial bei den Kommunaldolmetschern ist sehr anders. Die terminologischen Lösungen des Kommunaldolmetschers können durch das Wesen des Berufs begründet werden. Der Beruf verlangt Spontaneität und Konzentration auch auf die Individuen, die der Kommunaldolmetscher als Kunden hat.

7 ZUM SCHLUSS

Mit dieser Masterarbeit wurden das Wesen und die terminologischen Lösungsmethoden des Kommunaldolmetschens erläutert. Obwohl das Untersuchungsmaterial klein ist, wurden solche Angelegenheiten klar, die früher nicht untersucht worden waren. Die Methode und das Material waren für diese Masterarbeit ausreichend, weil die Untersuchungsfrage über die terminologischen Lösungsmethoden des Kommunaldolmetschers beantwortet wurde. Und nicht nur beantwortet, sondern auch geklärt, warum der Kommunaldolmetscher solche terminologischen Lösungen verwendet; welche Prinzipien hinter der praktischen Berufsausübung eine Rolle spielen. Ohne Zweifel würde ein größeres Untersuchungsmaterial noch viel vertrauenswürdiger Resultate geben.

Weitere Untersuchung aufgrund dieser Masterarbeit könnte sich auf Dolmetschsituationen konzentrieren. Die Untersuchung könnte sprachbezogen verwirklicht werden. Es wäre interessant z.B. durch Videoaufnahme herauszufinden, was für künstliche Äquivalente Dolmetscher schaffen und was für Wirkungen sie auf die Kommunikation haben.